

Net Hurbil Holandak marihuanaren liberalizazioa esportatu nahi du

ARGIA

2005eko ekainaren 12a | LXVIII. urtea | 1.996 zenbakia | 3,30 euro

Xabierko Frantziskoren V. mendeurrena

Nongo patroï?

Alberto Urberuaga, Australiako kaina-ebakitzailer euskaldunen lekuko

2m
ARGIA
independentzia

1980-1985 Everesteko gailurretik etxeko zulora

► Tejero saiatu da ► Langabetuak %23 dira ► ETB sortu da

Euskal Kultura josteko Hari@

Albisteak,
adierazpenak, iritziak...
Euskal kulturaren aktualitatea
ezagutzeko buletina duzu Hari@.

Egin ezazu harpidetza
dokum@argia.com helbidean eta
egunero dohainik jasoko duzu posta elektroniko
www.argia.com atarian ere aurkituko duzu Hari@.

asteko gaia

- **Xabierko Frantziskoren jaiotzaren V. mendeurrena: Xabier ez baita Xabierto.**

PATXI LARRION, SANTIAGO LEONE,
JOXEMIEL BIDADOR

4

pertsonaia

- **Alberto Urberuaga: "Australiako lehenengo euskaldunen artean harmonia handia zegoen".**

MIEL A. ELUSTONDO

14

gaiak

- **2000 ARGIA: Everesteko gailurretik etxeko zulora.** NAGORE IRAZUSTABARRENA

19

iritziaren leihoa

- **Gora Pro Nobis: ASISKO URMENETA**

23

- **Errealitate gordina birtualtasunari nagusitzen zaionean.** ANTXON GOMEZ

24

- **Satelite.** AGURTZANE INTXAURRAGA

25

- **Luparekin: Antxoa berreskuratu.**

JUAN MARI ARREGI

26

- **Txandan: Zorionak Eskolartekoari.**

JEXUX MARI IRAZU

27

- **Hiruko txikian: Dopina.**

JOXE MARI OSTOLAZA

27

- **Emazte urrats.** ANUNTXI ARANA

28

erdiko kaiera

- **Juan San Martin idazle eta euskaltzainari adio.** ONINTZA IRURETA

29

- **Ezpalak:** KATIXA GARATE

35

- **Argitalpenak: Alberto Barandiarani galdezka.** PILAR IPARRAGIRRE

36

- **Denbora-pasak**

38

- **Ihesi: Lanbropeko Badaia mendikatea.**

ASIER AGIRRESAROBÉ / MUSKILDA TELLABIDE

40

- **Makina bat kontu.** JABIER AGIRRE, JAKOBA

ERREKONDO, JOXERRA AIZPURUA

44

termometroa

- **Hamabost urtean 2.383 euskal langile hil dira.**

DANIEL UDALAITZ

46

- **Araba Euskaraz 2005. Aresketa ikastola osasuntsu, euskara ez hainbeste.**

AINHOA LENDINEZ

49

- **Bero beroan**

54

- **Net Hurbil: Onena da Holanda loreetan, eta belarretan ere bai.**

PELLO ZUBIRIA

56

azkena

- **Egiaren aldaerak.**

JOSEMARI VELEZ DE MENDIZABAL

58

Xabierko Frantziskoren V. mendeurrena

Datorren urtean Xabierko Frantzisko jaio zeneko bosgarren mendeurrena ospatu behar dute Nafarroan. Ospakizun instituzionala Nafarroako Gobernuaren esku geratuko da eta datozen hilabeteetan ez da etzabaidarik faltako. Santua Nafarroako patroia da gaur egun, baina bere herritartasunari buruz iritzi ezberdinak daude. Xabier nafarra, euskalduna ala espainiarra zen? Zaila

da jakiten, berak ez baitzuen inoiz auzi horretaz ezer esan, edo behintzat liburuek ez dute horrelakorik biltzen. Hain zuzen ere, erreportaje honetan gai horri buruz liburuek diotena eta historian zehar eginiko itzulpenek eta bildumek ezkutatu nahi izan dutena arakatu dugu. **4**

Net Hurbil

Maria belarren produkzioa arautu behar da?

Holandako Maastricht hiri ezagunean, mugaz gaineko bilkura egin berri dute "droga turismoa" gai hartuta. Bertako 15 coffee-shopen usainean urtean 1,5 milioi kanpotar inguratzen da, marihuana libreki erre eta etxerako eros-tera. Honek sorrarazitako arazoak aztertu ditu bilkurak. Holanda erre-tzaileen paradisu irudikatzen den arren, badu kontraesan bat: saltzea zilegi dela, baina ekoiztea ez. Produkzioa arautzearen aldeko joera sortu da. **56**

ARGIA 2000

1980-1985 Everesteko gailurretik etxeko zulora

1980an Martin Zabaleta Everesteko gailurrera iritsi zen. Etxean, ordea, dena ilun zegoen; Tejerok Espainiako kongresuan emandako sustoa pasata ere, langabezia igotzen ari zen, uholdeek dena lokaztu zuten, Santi Brouard hil zuten... Eta lehen aldiz albiste guztiak euskaraz ikusi ahal izan ziren, ETB sortu zelako. **19**

Luparekin

Juan Mari Arregi

26

Jabetza: Komunikazio Biziagoa, S.A.L. Lehendakaria: Joxe Mari Irazusta. Zuzendaria: Xabier Letona. Zuzendaritzaren albokoa: Pello Zubiria. Idazkaritza Teknikoa: Ixabel Bereziartua. Produkzioa: Berdaitz Goia. Erredakzioa: Mikel Asurmendi, Estitxu Eizagirre, Katixa Garate, Nagore Irazustabarrena, Onintza Irureta, Izaskun Jauregi, Argazkilaria: Dani Blanco. Sustapena: Kike Amonariz. Argitalpenak: Bego Zuza. Bezeroen harrera: Olatz Korta. Publizitatea: Inigo Txinbureta, Aloña Sorluze. Administrazioa: Marijo Aiertza, Mari Karmen Loliarte. HELBIDEAK: Gipuzkoa: Industrialdea, 15. 20160 Lasarte-Oria. Tel: 943 371545. Faxak: 943 373403 (erredakzioa), 943 361048 (komertziala). Lapurdi, Nafarroa Beherea eta Zuberoa: Xalbardin baita. 64122 Urruña. Tel: 559 476000. Faxa: 559 476001. Nafarroa: Gazteluko Plaza 44, 3 eskuina. 31001 Iruñea. Tel: 948 222285. POSTA ELEKTRONIKOA. Erredakzioa: kazeta@argia.com. Komertziala: komertzial@argia.com. Interneten: www.argia.com. Lege gordailua: NA 80-1963. ISSN: 0213-909X. Batzorde parekidea: 72562 E. Inprimategia: Antza S.A.L. Informatika: Adur Software Productions. S.Koop. Elk. Urtebeteko harpidetza. Hego Euskal Herria: 123 euro. Ipar Euskal Herria: 149 euro. Espainia: 123 euro. Beste atzeriak: 157 euro. Airez: 245 euro. Komunikazio Biziagoa S.A.L. Ametzagaña Taldeko parteidea da.

Azala: Antza. Argazkia: Larrion & Pimoulier.

Xabierko Frantziskoren jaiotzaren V. mendeurrena

Xabier ez baita Xabiertxo

Frantses, Frantzisko, Xabier, Xavier, Xaverio, Xaver, Jabier, Jatsu, San Francisco, Francesco, Francis, François, Javier, Jaso, Nafarroako patroia... jatorri adina izen egokitu zaizkio, denek dute errebindikatzeko-eta: hispaniar, kantaber, navarri, frantses, euskaldun... Datorren urtean, Xabier jaio zeneko bosgarren mendeurrena ospatu behar dute, eta ospatzea denok sufrituko dugu. Alde batetik, ospakizun erlijiosoa dago, Artzapezkikuak zuzenduko duena, eta bestetik, ospakizun instituzionala, Nafarroako Gobernuaren esku geratuko dena. Azken hau zuzentzeko, Victor Manuel Arbeloa politikaria jarri behar omen dute *komisario*. Datozen hilabeteetan, eta hurrengo urtean bereziki, ez da eztabaidarako tarterik faltako; eztabaida edo liskarra, gure dirua xahutuko dute, desinformazioa nagusituko da, norbera ura bere errotara eramaten saiatuko, eta azken batean hamaikagarrenez, iragana, historia baliatuko dute egungoa justifikatzeko, norberak egun dituen ideiak defendatzeko. Irakurleak iritziko dio orri hauek asmo bertsuarekin idatzi diren. Bestalde, egungo eztabaidaren muina duela bost mende bizi izan zen misionero menturazale bat izateak ezin hobeki irudikatzen du bizi gaituen lurraldea.

ZANGOZA ALDEKO Xabier izeneko gazte-
luan jaio zen Frantzisko Xabierko, 1506ko api-
rilaren 7an. Aitaren aldetik, Nafarroa Behereko
Jatsukoa, amaren aldetik, berri, baztandarra.
Nafarroan hemeretzi urte eman zituen eta
Nafarroako Konkista hasi zenean, sei urte
zituen. Frantziskoren familia agramondarra
zen, hau da, Nafarroako errege-erreginen alde
borrokatu ziren, Gaztela eta beaumontarren
kontra. 1525ean eliz ikasketak egitera Parisera
joan zen, Nafarroako Kolegiara hain zuzen
ere. Parisen Loiolako Inigo ezagutu zuen, eta
1534an, Jesusen Lagundiaren sorreran parte
hartu zuen. Europako hainbat hiriburutan lan
egin ondoren, 1541ean misiolari joan zen
Ekialdera. Portugalgo koroaren zirkuituak ibili
zituen: India, Indonesia eta Japon ebanjeliza-

PATXI LARRION

tzen hamarkada luzea eman zuen. Txinara arri-
batu nahi zuen ordea, eta herrialde horren ata-
rian hil zen, 1552ko abenduaren 3an. Misiolari
gisa egin lana berehala zabaldu zen, diotenez,
milioi bat fedegabe bihurtu zituen kristau.
1622an kanonizatu zuten. Nafarroako patroia
da egun, eta urtetan eztabaida iturri amaigabea.
Frantziskok egindako lanak baino, josulaguna-
ren herritartasunak eta euskalduntasunaren
inguruko eztabaidak ezin konta ahaleko orrial-
deak bete dituzte. Abenduaren 3an, batzuek
Nafarroa gaztelaratua eguna ospatzen dute;
beste batzuek Nafarroa askearena, eta euskara-
ren eguna ospatu nahi duenik ez da falta.

Xabierreara garamatzate

Gazte ginenean, duela bi hamarkada edo, ez

FRANCISCO JAVIER: SU VIDA Y SU TIEMPO

ziguten gauza handirik kontatzen delako Frantses horretaz, oinez, Xabierko gaztelura generamatzen, bihotza ezin kabituz. Xabierko Frantzisko hura santua zen nonbait, sekulakoak eta bi egin omen zituen Asia aldean fedegabeak ebanjelizatzen.

Bagenekien anitz urte igaro zirela, Jatsuko Frantsesen heriotzatik, baina, Nafarroako Erresumarako horren liskartsua izan zen 1512-1530 aroaz, ez bilo ez arrasto. Gure hezitzaileak bestelako eginkizunetara ziren emanak. Konparazio batera, egun, ikur eta peregrinazio leku bilakatu den Amaiur, *Conoce niño Navarra* hartan, *Maya de Baztan* zen; eta Nafarroako Konkista ikasi orde, *Reconquista de España* ziguten irakatsi, frankismoan erroturiko gure irakasleek.

Xabierko josulagun errena

Goierriko lehengusuak kontatua dakit, munta handiko zerbait gertatu zela XVI. mendearen hasierako Nafarroan. Historia irakasleak, Ordi-ziako institututik, Xabierko gaztelura eramane zituen ikasleak, lehengusua barne. Zangoza aldeko gaztelua bisitatzean, gidari, errenka zebilen josulagun euskalduna egokitu zitzaien, eta irakaslearekin nolabaiteko konplizitatea erdietsirik, hara non hasten zaien, sutsuki, konkista, 1512, *furto et maña*, Pedro mariskala, 1516, Noain, Asparros, 1521, Amaiur, Velez Medrano, 1522, Hondarribia, Jatsu, 1524, Donibane Garazi, 1530... eta gisa horretako toponimo, izen eta data purrustadan harilkatzen. Lehengusuak ez zion gauza handirik ulertu, baina, garbi zegoen, josu-

Georg Schurhammer (1882-1971)

Glottertal-en (Baden, Alemania) sortu zen misiolari izandakoa. Josulagun alemaniarrek hirugoei urte eman zituen Xabierren xerka, eta horren fruitua, *Franz Xaver, Sein Leben und Seine Zeit* biografia duzue. Obraren izenburuak argitzen duen legez, ikerketak Frantzisko Xabierkoaren garaia aztertzen du, eta ekarpen hori pagaezina zaigu. Erreportaia hau egiteko, Nafarroako Gobernuak 1992an argitara emandako edizioa baliatu dugu, lau liburuki dira, osotara hiru mila orrialdetik goiti. Edizioaren hitzaurrea Juan Cruz Allik idatzi zuen. Diotenez, interes handia zuen orduko lehendakariak liburuak argia ikus zezan. Ondoren, Nafarroako hainbat erakunde publikok, santua aitzakia harturik, hainbat liburu kaleratu edota sustatu dituzte. Lan horietan maiz Georg Schurhammerren lana gutxietsi dute; eta inoiz, argitalpen horien helburu bakarra, alemaniarren ikerketaren emaitza deuseztatzea izan da.

lagun errenarentzat, ezer, gogoangarri bezain gogaikarria, bihotzaren altxagarri bezain samingarria zen zerbaite, gertatu zela garai hartan Nafarroako Erresuman.

Arestian esan bezala, gazte ginen, eta udak elkarrekin ematen genituen lehengusuak eta biok. Gure artekoan bazen elerako tarte eta, Lizarrerriko arratsalde sargoritsuan, Xabierko gazteluan kontatu ziotenak harengan piztu zuen jakin-mina kutsatu zidan. Osaba Julio genuen, gure jakin-mina ase zezakeena –harrigarria badirudi ere, Julio zen gure familiako eliz gizon bakarra–. Hari galdetu, eta osaba kaputxinoa, harro bezain pozik hasi zitzaigun, Xabier gora eta Frantzisko behera, Nafarroako patroia izateaz gain, misioen, pilotarien eta turismoaren patroia zela esan zigun; baina, Nafarroako konkista delakoaz arrastorik ez. Garbi zegoen, ikertzeari osabaren laguntzarik gabe ekin behar genion.

Lizarrako liburutegia eta Schurhammerren agertzea

Osteguna, egun legez, azoka eguna zen Lizarran. Goizean goiz, Urederra autobusa hartu eta karlisten hiriburuko liburutegira hurbildu ginen. Liburuzainak atsegin handiz hartu gintuen. Ez zen gutxiagorako, 80ko hamarkadaren hasieran, bi mutil gazte argibide eske Nafarroako patroia gainea, hamaika urtez, 1541-1552 bitartean, India, Indonesia eta Japonia ebanjelizatzen aritu zena. Pausaleku honen ikurra, orduko eta gaurko soziologo gehienentzat, nafar guztiak batzen duen ikur bakarrenetako, bakarra ez bada, gure gauza on guztien ispilu den Frantses, Jatsu, Frantzisko Xabierko edo deitu nahi den gisan. Esan bezala, liburuzainak arras ongi hartu gintuen, iturri onetik ari omen ginen edaten.

FRANCISCO JAVIER: SU VIDA Y SU TIEMPO

Hasmentan, liburuzainak zenbait liburuxka eskaini zigun. Horiek behatu, eta jainkojaleendako bazka iritzi genien, misiolariak, santutasuna, xabierraldia eta beste. Horretan ari ginela, agerraldia jazo zen liburutegian: liburutzar bat, *Francisco Javier: su vida y su tiempo* izenburukoa. Egilearen abizena arraroa zen guretzat, Georg Schurhammer edo, itzulpen bat zen, alemanieratik aita Areitioek egina. Testua irakurtzen hasi eta, lehendabiziko kapituluan, lehengusuak josulagun errenari aditutako Albret, 1512, Noain, Asparros, agertzen ziren. Alemaniarren obran irakurri genuenaren arabera, santua, Frantzisko delakoa, familia agramondar baten semea zen –agramondarra eta beaumontarra hitzen esanahia ondoren ikasiko genuen–, Konkistaren garaian berebiziko protagonismoa izan zuen sendi bateko kidea. Gurasoak Jatsuko Juan eta Azpilkuetako Maria zituen, baina gehienbat, Migel eta Joan anaiek jokatutako rolak bereganatu zuen gure arreta: anaiak 1521ean Amaiurko gaztelua defendatzen egon baitziren.

Garai hartan, liburutegietan ez zen mailegu zerbitzurik, beraz, hurrengo egunean itzuli ginen. Gurasoek ez zuten ulertzen Lizarrara joan nahi hura, baina halaxe eman genituen hamar egun. Liburutzarra, ez zen izan Schurhammerri irakurri genion obra bakarra. Alemaniarren kemenak liluratu gintuen: erraz irudika genezakeen alemaniarra, XX. mendearen hasierako Nafarroa zeharkatzen, zoko-moko guztiak arakatzen, aurrean genuen obra egin ahal izateko.

Jose Mari ez zen urruti

Schurhammerrena ez zen aurkikuntza bakarra izan. Amaiurko gazteluarena argitu nahian ari ginela, Jimeno Jurio abizeneko baten lanak aurkitu genituen, eta Maya Amaiur bilakatu zen, eta horrekin batera, mundu historiografiko oso bat zabaldu zen gurera. Era berean, gaia, hau da, konkistaren gaia, interes handikoa izan zela ikusi genuen, izan ere, konkistaren inguruko lehendabiziko kronikak XVI. mendekoak dira, eta XIX. eta XX. mendeetan argitara emandako liburuak zenbaezinak.

Loiolako Iñigo eta Xabierko Frantzisko.

Armada beltzaren partaide

Schurhammerren kontakizuna jarraikiz, Parisera heldu ginen lehengusua eta biok, eta bertan, aspaldiko enigma argitu genuen. 80ko hamarkadaren hasieran, egun bezalaxe, foru komunitate honetan, vascoen inbasioa genuen arazorik larriena, horrexegatik ulertezina zitzaigun, Iruñeko elizan Xabierrekin batera Loiolako Iñigo egotea. Bestalde, liburutegian lardaxkan ari ginela ikasi genuen, delako Iñigo hura Gaztelako tropekin Iruñean egon zela 1521ean, zertan, eta agra-

Loiola eta Xabierren ezkontza

Azpeitiko lagun batek bidali eta guk erreportaiari uztartu diogu. Informazioa, ondoko liburuak dakar: *Cronología del solar y familia de Oñaz y Loiola. De Iñigo/Ignacio de Loyola y del Santuario y Colegio de Loyola en su contexto histórico eclesial, jesuítico, nacional y mundial* (Felix Juan Cabases, Loiola eta Erroma. 1999). Liburu honen arabera, 1960an Don José Antonio Azlor de Aragon y Hurtado de Zaldivar, Loiolako eta Xabierko jauna hil zen. Bi jauroak bere bi alaben artean banatu zituen. Alaba Carmen (1912an jaioa) egin zen Loiolako jauroaren buru, eta alaba Pilar (1909an jaioa) Xabierkoarena. Ziu-raski, ez da gisa honetakoa Angel Lertxundik amestu zuen konpainia noblea. Koldo Izagirrek deskribatu armada beltzarekin antz handiagoa dauka honek.

mondarrei aurre egiten. Alta, ordurako bibliatzen genuen Schurhammerrek, Xabierko Frantzisko eta Loiolako Iñigo elkarrekin, 1529an, Parisen kokatzen zituen. Nonbait, Loiolakoak Parisen Frantses konbentzitu zuen josulagundiaren sorreran parte har zezan —ondoren ikusi ahal izan genuenez, hau ez zen izan Loiola eta Jatsu familiaren arteko harreman bakarra—. Frantsesek, Portugalgo koroaren nazioarteko zirkuituetatik barna, fedegabeak bihurtzeari ekin zion. Armada beltzak —izen hori ere eman zaio Jesusen Lagundiari— izan duen partaide behienena bilakatu zen Xabier.

India, Indonesia, Japonia... herrialde horietan Xabierrek egin lana Schurhammerri esker ikusi genuen, baina subjektibitatearen paradigma garenontzat, interesgarriena liburuaren hasiera eta bukaeran zegoen. Hain juxtu ere, horixe izan da, azken urteotan, eta Juan Cruz Allik agintea utzi zuenez geroztik, Nafarroako Gobernutik zalantzan jartzen edota gezurtatzen saiatu direna.

Biografiaren hasieran, Schurhammer Frantzisko Xabierkoaren jatorriaz mintzo da: zer nolako testuinguruan jaio zen, azken batean, herritartasunaz mintzo da, eta horretaz ari- tzean Nafarroako konkistaz hitz egin behar. Eta alemaniarrena, ziur aski, garai horretaz eta agiri eta testigantzetan oinarriturik, egin den lanik hoberenetakoa duzue. Akaberan, besteak beste, Xabier euskalduna zela ondorioztatzen du. Ez dirudi, azken urteotan ezer berriarik aurkitu denik garai haien inguruan, ez dugu ahaztu behar, Schurhammerren iturriak, gehienak, Frantzisko ezagutu zutenek idatziak direla, hau da, XVI. mendekoak direla.

Schurhammer gezurtatzeko manera

Nago berriz ere eztabaida antzu batean sartu- raziko gaituztela. Erran gabe doa, Nafarroako Gobernutik dirua espuertaka xahutu dute, eta xahutzen ari dira Schurhammerren gisako iker- keta lanak ezeztatu, ezabatu nahian. Hori guz- tia bururatzeko, datorren urtean, bosgarren mendeurrena ospatuko den horretan, mihian

bilorik ez duen Victor Manuel Arbeloa komi- sarioa lagun, haien Xabier hispanoa gaztelara- tuko dute.

Urrun dira liburutegiaren pasadizoak. Goie- rriko lehengusua gutxitan ikusten dut, eta gehienetan herrian, funtzioaren bat tarteko. Ezin elizatik aldendu. Pasa den hilabetean elkartu ginen, eta hurrengo urtean gainera datorkigunaz galdetuta, aholkua eman zidan: "Zezen hori ez da gurea, gainera ez gara torea- tzaile izanen, guri trapua jarri eta zezenarena egin behar".

Lehengusua aholkatutakoa erraza da esa- ten. Baina kaskoan bilorik ez dutenen lotsaga- betasuna ikusita, zaila zaigu isilik egotea. Arrazoi du lehengusua, zepoan sartuko gai- tuzte, eta erran gabe doa, Xabierren euskal- duntasunaren inguruko eztabaida gaztelaraz gertatuko da. Lehengusua sesioaren kontra- ko antidotoa eskaini zidan, urtemugaren bat ospatu nahi izanez gero, hona aukera, hamar urte joan baitira Jon Alonsoren *Katebegi galdua* argitara eman zutenetik. Eleberriak gure ima- ginarioa zabaltu zuen eta, egun, horren modan dagoen euskal curriculumerako guztiz testu egokia da. Tiro batez bi txori: gure his- toriaren berrirakurtzea literatura lan on batean; are gehiago, trufa eta irria horren beharrezko dugun honetan, hurrengo urtean hamaikagarrenez sufritu beharko dugun ezta- baidarena, modu ezin ironikoagoan aztertu zuen Alonsok.

Gazte ginenekoa gogora ekarri dugu testu honen hasieran, gazte ginen ere, *Xabiertxo* libu- rua ezagutu genuenean. Izaka Lopez Mendiza- bal lodosar jatorriko tolosarrak 1923an argitara eman zuen gerra aurreko testu liburuak.

Frantzisko Xabierko ez zen Txinan sartu, eta lau mende geroago, Izakak ez zuen Txina zapaldu behar izan, txinatarren artea ezagutu eta barneratzeko. Izenburuan genion, Xabier ez baita Xabiertxo, Xabiertxok bere txikitasu- nean, eta txinatar moldeak barneratuz, mentu- razale hark baino anitzez ere gehiago du zabal- du gure imaginarioa. ■

Errespetatu ditzagun pertsona eta herri guztien eskubideak, eta erabil dezagun

geure hizkuntzan bizitzeko eskubidea

Bizkaiko Foru Aldundia
Auzoko Batza
Diputación Foral de Bizkaia
Departamento de Cultura

gure artean euskaraz

Baskoa, espainiarra edo nafarra?

Xabierren herritartasunaren auzia aspaldikoa da. Baina XIX. mendera arte Xabierren noblezia eta santutasuna izan dira ezaugarri aipatuena. Biografia nazionala beranduago jorratu zen.

Xabierrek Nafarroatik urrun zegoela egin zituen ospea eman zioten ekintzak. Nafarroan bizitzaren lehen hemezortzi urteak baino ez zituen eman.

SCHURHAMMERREK, BILDU gaituen liburutzarra idatzi baino lehen, badauka Frantsesen bizitzaz beste libururik, 1920an Aachen-en agertua, Akisgranen alegia, izenburua honela duena: *Der heilige Franziskus Xaverius, der Apostel des Ostens. Blicke in seine Seele*, eta honela euskaratu genezakeena: *San Frantses Xabierkoa, Ekialdeko Apostolua. Begiradak bere ariman*. Kapitulu batean, Schurhammerrek Frantsesen aitaren heriotzaren deskribapena egiten digu: kanpoko giroa –udazkena da, hostoak erortzen ari dira–, gazteluaren egoera –harro zaintzen du Aragoirekiko muga–, eta barneko giroa –isiltasuna, tristura, familia guztia aitaren ohearen inguruan–: "*Denn Doktor Juan de Jassu, der Schlossherr, ihr Vater, liegt im Sterben –und Navarra auch*", dio liburuak. Hots: "Zeren Juan de Jatsu Doktorea, gazteluko jabea, haien aita, hiltzear baitago-eta Nafarroa ere bai". Schurhammerren testuan, beraz, Juan de Jatsuren heriotza Nafarroaren metafora bilakatzen da.

Liburu hau 1922an itzuli zen gaztelaniara, Burgosen, *El Siglo de las Misiones* argitaletxean. Aipatu kapitulu berriz ere udazkena dugu eta hostoak erortzen, Xabierko gazteluak berriz ere muga zaintzen du, berriz ere andrea eta seme-alabak aitaren inguruan daude: "*Su padre, el Señor del*

**SANTIAGO
LEONE**

Castillo, el Doctor D. Juan de Jaso, estaba para morir", –"haien aita, gazteluko jabea, Juan de Jatsu Doktorea, hiltzear baitago"–. Oraingo honetan, "Nafarroa ere bai" hori ezabatu egin dute.

Traduttore traditore leloarena ez da norabide bakarrekoa: hona hemen beste adibide bat. 1922an Schurhammerrek liburu tiki bat publikatu zuen, irudiz hornitua: *Ein Xaveriusleben in Bildern*, alegia *Xabierren bizitza irudietan*. Alemaniar ikerlariaren arabera, Jaungoikoak Inazio Loiolakoa igorri zuen Xabier bekatutik salbatzera. Salbazioa zein hizkuntzatan gauzatu zen Schurhammerrek aipatu ez arren, 1925eko euskarazko itzulpenean (*Xabier'tar Prantzisko Deunaren bizitza laburra*, Bilbo, El Mensajero del Corazón de Jesús), honako hau gaineratu zuten itzultzaileek: "Bi euskaldunak berialaxe alkarren adiskide egin ziran. Euskeraz ere askotan jardungo zuten, noski".

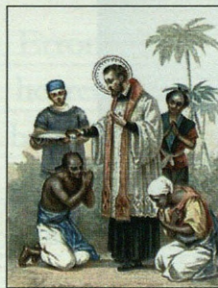
Frantses, portugaldar hori

Xabierren herritartasunaren auzia aspaldikoa da; ez uste bezain aspaldikoa, baina aspaldikoa hala ere. Eta, nondik begiratzen zaion, agian ez zen espero izatekoa. Azken batean, bizitzaren lehen hemezortzi urteak baino ez zituen Nafarroan

pasatu; egia da urte haietan gauza anitz gertatu zitzaizkiela berari eta bere familiari, baina berak ez zuen ezer gogoangaririk egin. 1525ean, Parisera abiatu baino lehen hil izan balitz ez genituzkeen lerro hauek idatziko, agramondar familia garrantzitsu baten kide erdi ezezagun bat bertzerik ez bailitzateke gure Xabier. Ospea emanen zizkieten ekintzak geroago etorriko ziren, Nafarroatik urrun zegoelarik. Frantzian ikasle eta Italian erromes izan ondoren, Portugaleko erregearen banderapean ibili zen munduan zehar, Indiatik Japoniara eta handik Txinara. Toki batzuetan gaur egun, portugaldarra zela uste dute. Eta erran liteke, diplomatikoki, hala izan zela. Zer da, bada, nazionalitatea ematen diguna? Sorterria soilik? Patua, halaberharra, historia, politika, hizkuntza? Errege frantsesetzat jo ohi dugun Karlomagnok Akisgranen, gaurko Alemanian, zeukan egoitza. Trajano edo Seneka espainiarrak ote ziren, edo Erromako probintzialak? Hurbilgokoari erreparatuz, hemengo zenbaitek nafartasuna errazago aitortu diote Juan Huarte de San Juani, Bernart Etxepareri baino, nahiz eta biak behenafarrak izan. Genealogia nazionalak egiteko tenorean irizpideak ez dira bateratuak, ez hurrik eman ere, eta bakoitzak bereak aukeratu ditu, aukeratzen ditu gaur egun ere: Severo Sarduy idazle erbesteratua kubatar jatorri urruneko idazle frantsesa omen zen —Kubako gobernua arabera—, ETAKideak ez dira euskaldunak —dio Ibarretxek—, Nafarroako euskal abertzaleak bere nortasunari uko egin dioten sasi-nafarrak dira —azaldu digu Jaime Ignacio del Burgo— eta abar. Nolanahi ere, aberria hautatzen dela egia bada, Xabierrek ez zigun bere balizko hautuaz deus erran. Bertzeak, hala ere, arduratu dira kontu horretaz.

Historia honela has liteke, modu ezin apalagoan, eztabaida 1880an *Revue des Questions Historiques* aldizkari katolikoan piztu zenean. Bertan Pierre Soubielllek argi dauka: Xabierren deiturak, Jatsuk, Nafarroa Behera garmatza, Nafarroa Behereak Baionako eliz barrutira, eta honek Frantziara. Frantzisko Xabier, ondorioz, frantsesa da. Arrapostua Pierre Haristoyren eskutik etorriko zen hurrengo urtean. Saindua, dio Haristoyk, ez zen Jatsun jaio, Xabier gazteluan baizik, baina hori berdin da, guretzako "euskal herri bat baino ez baitago, Nafarroako erresuma bat bertzerik ez", eta erresuma hori independentea izanik Xabier jaio zenean, nafarra dugu gure saindua. Polemika urrun gertatu arren eta tiki-tikia izanagatik honaino iritsi zen. José Oliver y Hurtado Iruñeko apezpikuak bederen bazuen Soubielleren jarreraren berri eta bere iritzia ere eman zuen, *Ciencia cristiana* izeneko aldizkarian, 1881ean: espainiarra zen Xabier bai aitararen aldetik bai amaren aldetik edo, nahi bada, nafarra bi aldeetatik; baina galdera hori bada,

Xabierren heriotza eta misioetan eginiko lana irudikatzen duten margolanak.

Aberria hautatzen dela egia bada, Xabierrek ez zigun bere balizko hautuaz deus erran. Bertzeak, hala ere, arduratu dira kontu horretaz

gehiago zen espainiarra, frantziarra baino. Urte berean Frantziskoren espainiartasuna azpimaratu zuen, Soubiell ez trufatuz, Vicente de la Fuente apaizak. Honela has liteke historia, XIX. mende bukaera aldera, aldizkari zaharretako artikuluko ttipietan.

Honek ez du erran nahi aurrekaririk ez dagoenik. Izan ere, lehen ere izana zen eztabaidagai Xabierren herritartasuna. Arturo Campionek ekartzen ditu gogora sainduaren nazionalitateari buruzko istilu horiek. Beato izendatu zutenean, izenaren ondoren *hispanus* edo *navarrus* paratu behar zen ibili ziren Erroman. 1663an Aragoiko idazle anonimo batek zenbait aukera proposatu zituen: *de natione hispanus, hispanicae nationis, nobilis stirpe in Hispania...* Hondarrean, Erroman ez zuten *hispanus* hitza onartu: Breviario delakoan honela idatzi zuten (latinez): "Frantses, Xabier gazteluan, Iruñeko elizbarrutian, guraso nobleengandik jaioa". Campionek nabaritu zuenez, Erromako diplomazia trebeak, elizbarrutia aipatuz, alde batera utzi zuen herritartasun ausia.

Hala eta guztiz ere, XIX. mendera arte bi dira Xabierren ezaugarri aipatuena: noblezia eta, batez ere, santutasuna. Antzinako familia noble batetik zetorrela eta mirari anitz egin zituela dira biografietan behin eta berriz errepikatzen diren puntuak. Nafarroan egin zuenak, ordea, ez du axola handirik. 1662ko biografia batean, kasik 500 orrikoa, Xabierren haultzaroa 6 orritan kontatzen da; XVIII. mendean Joakin Lizarraga Elkanoko apaizak euskaraz idatzi zuen bizitzatxoan liburuaren erdian hiltzen da gure protagonista, mirariaren narrazioari tokia uzteko. Mende luzetan, San Frantzisko Xabier jenero literario zehatz batean kokatu da irmoki, hagiografian hain zuzen ere. Biografia nazionala geroxeago ailegatuko zen.

Orduan, hagiografiatik biografia nazionalera pasatzean, liburuetan Xabierren haultzaroko urteek hartzen zuten tokia zabaltzen, handitzen hasi zen. Léonard Joseph-Marie Cros josulaguna da, beharbada, ikuspuntu horretatik, Soubiellen eta Haristoyren arteko polemikan sumatzen ahal zen ikuspuntu berri horretatik, Xabierren bizitza ikertu zuen lehen historialari sendoa. *Saint François de Xavier de la Compagnie de Jésus. Son pays, sa famille, sa vie*, dio 1894an argitaratu zuen liburuaren izenburuak. Xabierren herria ere, *son pays*, bihurtu zaigu, beraz, ikergai. Xabierren herritartasunaren inguruko polemika berriak hartuz, honako ondorio hauetara iritsi zen Cros: "Hemen, eztabaida honetan, euskaldunek ere parte hartzen dute erranez: Frantzisko ez da ez frantziarra, ez espainiarra, ez nafarra: euskalduna da"; "ondorioz, Frantzisko, Indiatako apostolua, Pirinioen alde frantsesaren eta Pirinioen alde nafarraren euskaldunen semea da".

Gaztelua

Sainduaren nazioaren gaineko interesa piztu zen garai berean, bizi zen tokiaren gainekoa ere mugitzen hasi zen. Juan Iturralde y Suit idazle nafarrak gazteluaren egoera txarra deitoratu zuen 1883an; dorreak erdi erorita zeudelarik, inguruko etxe eta bordeak, inolako planik gabe eraikita, erabat desitxuratzen zituzten gazteluko harresiak, baserri xume baten antza emateraino. Azkenik, gazteluaren jabe zen Villahermosaren dukesak Angel Goikoetxea arkitektoari Xabierren egoitza izan zena errestauratzeko enkargua eman zion. 1892-1895 urte tartean burutu ziren berregite lanak, eta 1896an hasi zen eraikitzen gazteluari itsatsita dagoen eliza, 1900. urteko abenduan bukatuko zena. Dena, gaztelu zaharraren errestaurazioa eta basilika berriaren eraikuntza, 1901eko ekainean inauguratu zen. Ez zen nola-

interesaren hamaika erakusgarri aurkitu ditzakegu. Bilbon biografia txiki bat ematen da argitara eta Euskal Herriatik kanpo, Burgosen, Schurhammer ikerlari alemaniarren lantxo bat itzultzen da gaztelaniara; Nafarroan Alberto Pelairesa poetak, Diputazioak eskatuta, himno bat prestatu zuen sainduaren ohoretan: "Entzun! zer da itsasoak / Dakargun aiots ori? / Xabier il-zorian / Mintzo zayo Kristori, / Euskeraz, gure Euskeraz ari zayo izketan", dio Iraizozko Polikarpok prestatu zuen euskarazko bertsioaren ahapaldi batek; eta Iruñean mintzaldi sorta bat antolatuta zen Gayarre antzokian. Mintzaldi horietako bat (1922ko apirilaren 30ekoa) Arturo Campionek eginen du, Xabierren euskalduntasuna ozenki aldarrikatuz: Pariseko unibertsitateko erregistroetan *cantaber* gisa agertzen da, euskalduna, alegia, orduko terminologia jasoa.

Bitartean, gauza bitxiak gertatzen ari ziren gazteluan. Jesuitak harat itzulirik, Francisco Escalada izenekoak hartu zuen Xabierren bizitza ezaugarazteko ardura. Bizitza eta, batez ere, mirariak, antzinakoak bai eta oraingoak ere bai. Zeren, 1917tik aitzinera Escaladak kaleratu zituen hamaika liburuxkatan, behin eta berriz errepikatu baitzuen gauza miwesgarriak gertatzen ari zirela gazteluan, bertako gurutzefikak, San Frantzisko Xabierri esker, eritasunak sendatzen zituela. Ez da hain arraroa. Pentsa dezagun: zaila zen, Munduko Gerraren urte haietan, Lourdesera joatea, edo, gutxienez, ez lehen bezain eroso. Zergatik ez zuen Xabier gazteluak Frantziako santutegia ordezkatzeko? Baina Fatiman frogatuko zenez, sendatzeaz gain, mezuren bat ekarri behar zuten mirarizko irudiek, arrakastatsu suertatu nahi izatera. Escaladaren proiektuak, hortaz, porrot egin zuen.

Gure Frantzisko Xabier

Kasik inor ohartu gabe aldizkari ezezagunetako artikulua xumeetan hasi zen eztabaidari kanoien zaratak eman zion bukaera. Gerra Zibila hasita, Xabierren espainiartasuna aldarrikatu zuten hainbat idazlek. Guretzako esanguratsuen Eladio Esparza eleberrigile eta *Diario de Navarra*ko kazetariarena. San Frantziskorengan, zioen Esparzak, nafarron espiritu militarra eta espiritu erlijiosoa gorpuzten dira, sainduarengan ikur distiratsuen dute nafar guztiengan biltzen eta nahasten diren bi joera horiek. Modu honetan, nafar anitz Aberria eta Erlijioaren alde borrokatzera atera ziren garaian, Esparzak Xabier erreketearen sinbolo bihurtu zuen. Gerra amaituta, karlista batzuk hasi ziren urtero gaztelura joaten, garaipea eskertze-
ra. Erromesaldi horren izena bera, *Javierada* alegia, bertze hitz baten ereduaren gainean asmatuta dago: *Cruzada*. Gorri, separatista eta abarren aurkako *Cruzada* burutu dutenek eskerrak emateko egin behar zuten *Javierada*.

1880 inguruan Xabierri buruz hasitako eztabaida luzea amaitzen da, nolabait, 1941ean. *Javie-*

Hauxe zen Xabierko gazteluaren itxura 1516an eraitsi ondoren eta Goikoetxeak berritu baino lehen.

nahiko ospakizuna izan: jende garrantzitsu ugari bildu zen Xabierren egun hartan, tartean Guaiquiko kondea (dukaren senarra), Lunako dukea, Alfontso XIII. erregearen izenean etorri zena, eta Tarazona, Jaka, eta Iruñeko apezpikuak.

1883ko artikulua hartan, gazteluaren iragan harroa eta orainaldi mixerablea alderatuz Nafarroako patua irudikatu nahi izan zuen Iturralde y Suitek; orain, ordea, 1901eko inaugurazioan, gazteluarenarekin batera errestaurazio nazionalista, katoliko eta monarkikoa da antzeztzen dena. Goian aipaturiko pertsonalitate guztiek diskurtso bana eman zuten, aita santuaren eta erregearen alde topa eginez; Iruñeko apezpikuak XVI. mendeko Espainiako bertute kristau eta ohoretsuak aurkitzen zituen Xabierrengan; Jakakoak, bere aldetik, aberri espainiarren errestaurazioa ikusteko desira adierazi zuen. Hona Eliza eta monarkia elkartuta Espainiako esentziak berreskuratzeko.

Hogeita bat urte geroxeago, Frantzisko 1622an kanonizatu zuteneko hirurehun urte bete zirelarik, berriz ere haren figuraren inguruko

radak orduan hasten dira. Orduan ematen du argitara Eladio Esparzak Xabierren biografia bat: *Nuestro Francisco Javier*. Ordurako argi omen zegoen "gure" horrek zer erran nahi zuen.

Katekesi galdua (Euskal Herriko balizko historia arrosaz)

Heldu den urtean 500 urte beteko dira San Franzisko Xabier jaio zenetik. Uste izatekoa da ospakizunez beteriko urtea dugula aitzinean, gure esperoan, eta pentsatzekoa da, baita ere, Xabierri buruzko eztabaidak berriz piztuko direla (inoiz itzali badira). Susmoa dut, dena den, eztabaida horiek betiko gaiak jorratuko dituztela, alegia betiko gaia, singularrean, jorratuko dutela: Xabier baskoa edo espainiarra izan ote zen? Edo agian nafarra —eta auskalo zer erran nahi duen hirugarren aukera honek—? Euskaraz bazekien? Izan ere, badira ehun urte baino gehiago debatea ez dela nortasun nazionalaren alor mugatu honetatik ateratzen, eta asmo zirikatzaileenak ere —Jon Alonsorena *Katebegi galdua* liburuan, adibidez— alor horretan koka daitezke. Eztabaida honetarako, aitortu behar da Xabierren figurak baduela abantaila ukaezin bat: berak ezer gutxi erran zuela nortasun kontu hauetaz eta, hortaz, edozer gauza asmatzen ahal dugula —izan ere, zerbait argi eta garbi adierazi zuenean ere —euskaraz zekiela, adibidez— zenbaitek euren moduan interpretatu eta kontrakoa ondorioztatu dute—. Baina, ba al dago zerbait berria erraterik?

Indiara abiatu baino lehen, Italian zehar bertze jesuitekin batera zebilelarik, Erromatik Veneziarako bidean, arunt nekatutik esnatzen omen zen Xabier egunero, erabat akituta. Diego Lainez bideko kideak zer gertatzen zizaion galdetuta, gaueroko ametsetan gizon beltz erraldoi bat bizkarrean zeramala kontatu zion Xabierrek. Lagunak erran zion amets horren bitartez Jaungoikoa Indiara joatea nahi zuela aditzera ematen ziola, eta gizon beltza hain handia zela Indian lan itzela zegoelako misiolarien zain. Irakurri nuen lehenbiziko alditik ametsak arreata piztu dit eta Lainezen interpretazioak harritu nau. Egia da bertsio

batzuetan Xabierrek ek aipatzen duela bizkarrean indiar bat edo Indiako beltz bat zeramala, baina horrela izanik ere Lainezen arrazoibideak ez nau gehiegi konbentzitzen. Eta, bueltaka ibili eta gero, bertze hau bururatu zait: zergatik ez pentsatu beltz erraldoi hori sinbolo erotikoa bat zela, kastitate egun sukartsu horietan Xabierren fedea tentatzera zetorrena? Zergatik ez ondorioztatu Xabier bere burua gorrotatzen zuen homosexuala zela? Gaiak axola omen zion. Japonian sodomia salatu zuen bertako biztanleen bekatu nagusizat, eta sekulako diskurtsoa bota zuen sexu joera horren kontra Japoniako enperadorearekin eduki zuen lehen elkarriketan —bidenabar itzultzailea lotsaraziz—. Beharbada, hemen dugu Euskal Herriko historia arrosa idazteko abiapuntu bat, ukatutako historia baten hasiera.

Hau guztia erdi txantxetan diot, hau da, erdi serio ere bai. Erran nahi baita Xabierri buruzko orain arteko interpretazio gehienek gauza gehiago adierazten dituztela gutaz, Xabierrez baino, alegia gure interesen eta kezken arabera egindako interpretazioak direla. Nazioa izan da debate nagusia gure artean, eta hori islatu eta islatzen da saildu nafarraren inguruko ikerketetan. Gure arazo eta pentsagai nagusia gutxiengo sexualak izan balira, norbaitek artikulua honetakoaren antzeko interpretazioen bat proposatuko zukeen aspaldi. Dokumenturik ez da falta: hor dugu ametsa. Falta dena ikuspuntua da, eta jakinduria mota hau sor lezakeen erakundea, adibidez *Queer Studies Department* bat gure unibertsitate batean.

Heldu den urteko eztabaidak, zalantzarik gabe, sutsuak izanen dira, eta zenbait agian interesgarriak. Hala ere, gauzak erlatibizatu ahal izateko, komeni da jakitun izatea: diskurtsoa da eztabaida honetatik sortuko dena, eta diskurtso horrek bere gauzakia, Xabier alegia, eraikiko du baldintza zehatz batzuen arabera. Baldintza horiek aldatuz gero, bestelako irudia aterako litzaiguke. Heldu den urtean Xabierrez ez, gutaz arituko gara. ■

Erromesaldi
horren izena
bera, *Javierada*
alegia, bertze
hitz baten
ereduaren
gainean
asmatuta dago:
Cruzada.
Gorri,
separatista eta
abarren
aurkako
Cruzada burutu
dutenek
eskerrak
emateko egin
behar zuten
Javierada

'Shinchiku San'

Onuraren bat ekarriko al digute Nafarroako euskaldunoi Xabierko Frantzisko Jatsu jaio zeneko bosgarren mendeurrena ospatzeko foru komunitateak geurtz aitzina eraman nahi dituen ekintzek? Ezezkoan nago, egon ere, edo zehatza izate aldera, neuri eta neure ingurune nafar eta euskaldunari, behinik behin, ez digute deus ere on ekarriko.

HORIXE DA GERRA OSTEAN irabazleek altxatzen dituzten konkista harrapakinek urtetara begien aitzinean pasiatzen zaizkienen aurreko jabeei sentiarazten dieten samina. Eta konparazioak konparazio, gure kasu honetarako ere ez gindoazke urrutiegi, Xabierko seme nagusiei Nafarroaren izaera defendatzeko zegokien ardura kontuan harturik.

Badira gazteleran hitz itsusi zenbait euska-

**JOXEMIEL
BIDADOR**

raz ere beharko genituzkeenak, hain baitute zehatz funtzionatzen. *Ningunear* eta *escamotear* horietako bi dira. Eta horixe da Nafarroako agintariek, eta luzapenez, agintari hauek berak agintzen egon daitezen botoa eman zieten hiritar horiek, egiten gaituen eta digutena: euskaldunok ezereztatu eta gurea ere dena lapurtu.

Katolikoen trustetik at egin nuenetik, gutxi da Xabierko santuaren inguruan elizak egin litzakeenen artean benetan erakar nazaketenak. Ekuador, Filipinas edo Varsoviako katolikoek bereago lukete, segurki ere izan, San Frantzisko josulagunaren ekarpena, atlasetako kartetan Xabier erakusten duen herri honetako euskaldun sinesgabeok baino. Eta heldu den urtean gurean nazkatuko gaituzten ospakizunak XVI. mendeko Trento ondoko integrista zuri horren ekarpen erlijiosora mugatuko balira, ez nuke ezertxo ere esanzen ez idatziko, niri ez legokidakeelako. Baina gauzak ez dira horren lau, eta Nafarroako Gobernuak ekimen guztien bultzatzaile den neurrian, iraindu bezain erasotua sentitzen hasia naiz, etorriko zaigunaren aurreneko lagin: euskalduna naizen aldetik, eta gorago esanari jarraikiz, ezereztatua, *ninguneada*, eta nafarra naizen aldetik, lapurtua, *escamoteada*.

Euskara komunitateko altxor kulturala ez dela esaten duenik ez da Nafarroan, ez talde politikorik, ez agintaririk. Aldi berean, euskaltzaleok euskara politizatzen ez dugula esaten duenik ez da Nafarroako mundu erdaldun eta erdaltzalean. XVI. mendeko nafar famatua mundura atera behar duten honetan, aukera ezin hobe badute euskara ere plazara jalgitzeko, baina etxean utzi ezeze, salako leihoz barrurago ezkutuan ere mutu utzi nahi digute, ukazioaren politika eginez, izan ere, gurean neutraltasun objektibo horretan baidatza, aipamen eza, izan ere, denik ere esatea aktibismo separatista baitzaie, otu ere. Gurean, nor da gero politika egiten duena?

Xabierko Frantzisko Jatsuren euskalduntasunaren inguruko auzia ez zaigu horren urruti, eta bide egin badu ere hastandu ezineko afera astingaitza dukegu. *Príncipe de Vianako* aldizkariaren lehenbiziko zenbakietako

Tuterako San Jorge elizan dagoen Xabierko Frantziskoren oleoa.

batean, aurretik boteretik urran zegoen *Pregón* en ere eutsitako tesi bera plazaratzen zigan Iruñeko bigarren eta azken euskaltzaina izan zen Joxe Agerrek *La lengua materna de San Francisco de Xabier* batean. Erdaraz, zer gerta ere, guziek ongixko goza eta uler zezaten, baita garaia oraino egokienak ez zirelako euskara hutsez egiteko, ausaz. Inor ez zen altartu ordea, inork ez zion erantzun, inor ez zuen mindu, inorengandik ez zuen erantzun samini jaso, inorengan geratu eta inorengana iritsi zen bezalaxe. Beste garai batzuk ziren, ez askoz hobeak, doike, baina gauza batzuetarako eta harri-garriki bada ere, hobeak zirakeen.

Nafarroako erdal *intelligentsian* jada ez dugu diktaduraren akabera-ko Caro Baroja edo Eladio espartzarik, eta geroagoko Jimeno Jurio edo Carlos Clavería joan edo bidean zaizkigu. Gauza jakinak edo begibistakoak, euskara aldezteko direnean bereziki, ahazten ari dira aguro errekar, eta ergelkeriaren aginpideetara garamatzate euskara suntsitzeko helburu dutenek. Errebisio-nismo linguistiko eta kultural bortitz honen beste adibide bat baizik ez da Xabierko Fran-

Nafarroako Gobernua ekimen guztien bultzatzailea den neurrian, iraindu bezain erasotua sentitzen hasia naiz, etorriko zaigunaren aurreneko lagin: euskalduna naizen aldetik (...) ezereztatua (...) eta nafarra naizen aldetik, lapurtua

tziskoren ama hizkuntzarenaz piztu digutena. Muru Artederreta toponimoarekin agitu antzera, Muruarte de Reta irakurketa okerean erro ideologikoko tematze txolina, Xabier toponimoaren beraren berrinterpretazioa egitera etorriko zaizkiguke berandu baino lehen, Uxuerekin Masu Nitta japonarrak egin bezala.

Eta japoniar bat aipatzen dudala, gogora etorri zait Xabierko santuak bere izena japonieraz leza-keen misiolari bakanetakoa izanen zela, izan ere, Xabier, aitzineko Etxeberria alegia, Ekialdeko hizkuntzan *Shinchiku* dela. Eta hori euskarari esker, izan ere, ea nork itzulikatzen dizkidan Santa Teresa de Jesus, San Isidoro de Sevilla edota Santo Domingo de Guzman izenak japonierara? Hortaz, Xabierkoak bere izena kanjiz idatzi ahal izanen zuen urrutiko uhartetan, zinez txorikaka ez dena. Ez ote da hori japoniar askok egun dioten miresmenaren arrazoi? Zeinek daki? Alabaina, hobe dateke azken aurkikuntza hau isilpean gordeztea erdaldunengandik salbu, Xabier toponimoa japonieratik zuzenean eratorria dela esaten hastea nahi ez badugu bederen. ■

Mingain santuak gordetzen du sekretua

Turingo izara sonatuarekin, sindonearekin alegia, hamaika ikerketa egin dira egiantzik duen ziurtatze aldera. Karbono 14rekin egini-ko frogen bitartez 1.000 urte baino askoz gehiago ez dituela ikusi egin da, baina elizaren aldetik saiakerak egin dira ikerketa hauen balio zientifikoa ezereztatzeko, eta bide batez, bere benetakotasuna behin betikoz ezartzeko.

Ikerlariak nahi duten guztia esan dezakete, baina esperimentazio zientifikoaren parean fedea ezartzen denean, argi dago zeinek galduko duen. Alabaina, eta fededunek balioztatzen dituzten erlikiak zientziaren balibideekin uztartuz, gure gaiaz denez bezanbatean, intereseko emaitzak lor daitezke, Xabierko Frantziskoren ezau-garri fisiko zenbait hobe ezagutzeko.

Ezagun da Xabierko santua hil ostean kareaz estali zutela, gorpua harat-hunata hala edo nola errazteko. Santutasunak eraginik edo, kareak ezin izan zuen gorpua jan, eta azkenik Goako eliz batean ezarri zuten, zilarrezko kutxa batean, sinesdunen begiradapean. 1614an, orduan josulagunen nagusia zen Claudio Acquaviva gorpua eskuineko besoa moztuarazi zuen,

ukondotik garbi, Erromara eramateko, ordenaren eliz batean gurtu zedin.

Erlikiena afera korapilotsua da. Izara sainduarena aipatu dugu honezkero, eta elizak gaia argitzeko ahaleginik egiten ez badu ere, argi dago zenbaitetan ziri sartze ederrak egin direla fedearen kontura. Gogora datorrit Robin Hooden Tuck frailea, bakarra ez zatekeena. Anberes, Hildesheim eta Santiago hirietako elizetan Kristoren hiru prepuzio daudela soilik pentsatzeak lanak ematen dizkit. Nafarroako Zangotzan, hurbilekorik aipatzearen, Mariaren ile bat, bere mantelina, horren ezaguna ez den beste izara saindu bat, eta aingeru baten luma, besteak beste, gordetzen omen dituzte.

Xabierkoaren kasuan, zorionez, ongi kontrolaturiko erlikia dugu, eta ez dago, agidanean, Xabierko santuaren beste gorpurik inon. Horixe aprobetxatuz, euskaldunok bultzatu beharko genuke Xabierko Frantziskoren gorpua ikerketa serioa, izan ere, dokumentazio sendoago agertu ezean, egun dugunarekin ez dugu Xabierko Frantziskoren hizkuntzaren afera zehatuko. Kontua erraza da. AEBetako eta Israelgo

zientifiko talde batek, objektibo, neutral eta aurreratuenak direlako, santuaren mingaina aztertu beharko luke, Xabierkoak estrai-nekoz erabili zuen hizkuntza zein izan zen behingoa argitzeko. Emaiza zein izanen

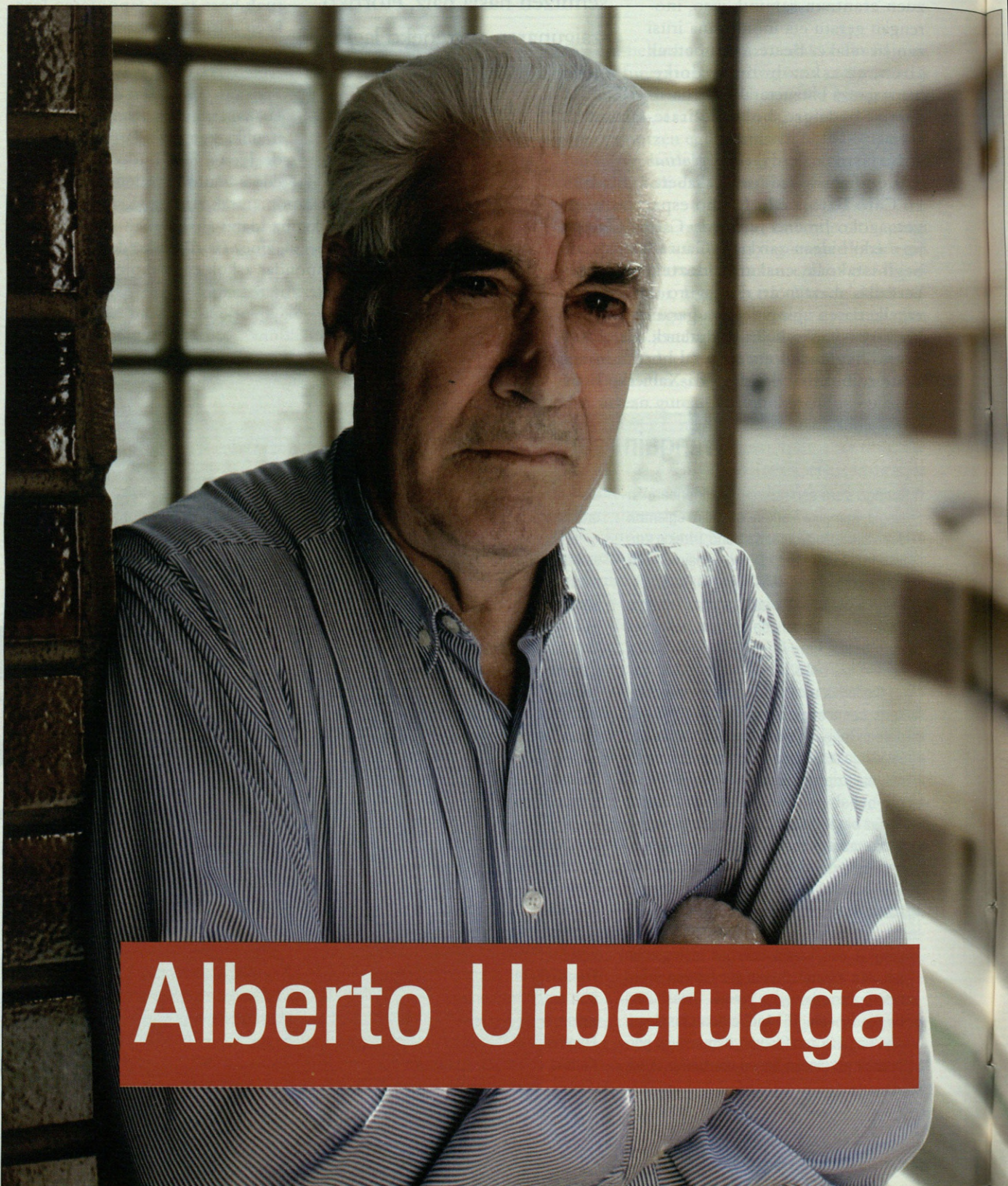

1990eko Javieradako irudia. Bertan, Xabierren besoa ikus dezakegu.

den badakigu jakin euskaldunok, baina okertu ere oker gaitezke, eta zein aurpegi geratuko litzaiguke zientifiko amerikar eta judutarrez osaturiko talde horrek Xabierko Frantziskoren ama hizkuntza erromintzela zela esango digutenean. Eta ez al genekien akaso Etxeberria guztiak ijito kastakoak direla, Xabier desitxuratu baten azpian ezkutatu arren?

• PERTSONAIA •

«Australiako lehene artean harmoniak

Alberto Urberuaga

«Hurrengo euskaldunen handia zegoen»

Kortezubin jaio zen eta Durangon bizi da gaur egun Alberto Urberuaga. Bi buru horien artean, antipodetan eman du bizi gehiena. Kaina-ebakitzailerik joan ez bazen ere, kainan ere jardun zuen izerditan pats eta eskuetako azala urraturik. Australiara joan ziren euskaldunen gainean ondu zuen liburuan, berriz, maila berezia eman zion William A. Douglass antropologoak gure lagunari. Joan den mendearen erdi aldera Ipar Queensland-era joan ziren haien lekukotasun gazi-gozoak ditugu Alberto Urberuagarenak.

Azúcar amargo du izena Australiako kaina-ebakitzailerik historia aztertzen duen William A. Douglassen liburua. Urberuaga, Badiola, Mendiola... izen nabarmenak dira liburuan...

Badiola hori, Paskual, nire aitaginarreba izan zen. Hortik lotura. Gure herrian, Australian, Ingham-en izan zen. 15.000 laguneko herri-txoa da. Kaskoan 5.000 lagun, eta besteak inguruan zabaldua. Lurrez, hala ere, Bizkaia bi halako zen Ingham! Euskaldun gutxi: Badiolatarrak, Balantzategitarrak, Mendiola-tarrak –hauek inportanteenak, duda barik–, Alberditarrak... Euskaldun gutxi, eta ezagunak izan behar bada!

Nola egin zenuten harako bidea?

Lehenengo, 50ean, Paskual Badiola etorri zen, andrea eta seme-alabak hartuta. Eta eurekin etorri zen Antonio Mendiola, ezkongai, hona emakume bila, zeren australiar emakumei beldur itzela zieten euskaldunek. Rufino eta Antonio Mendiola, txaparro joan ziren Aulestitik Australiara. Hurrengo anaia, Anizeto, hemen enkargatu eta han jaio zen. Horiek denak handik hona etorri eta hemen bertoko emakumeekin ezkondu ziren. Mendiola-tarrek Aulesti erdia eroan zuten hara. Ameriketako bidea amaituta-edo zegoen. 100 bat lagun eroan zituzten Aulestitik. Eta denak kaina-ebakitzailerik onak! Kontua da Inghameko kaina-ebakitzailerik elkar-teak emigranteak eskatu zituela Cam-berrara, beharrerako.

MIEL A.
ELUSTONDO

Argazkiak:
Dani Blanco

Aurretik italiarrek jardun zuten kaina ebakitzen han...

Bai, baina 50eko hamarkadan, Ipar Italian –Lombardia, Piamonte, Venetto eta Milano zentro direla– industrializatzen hasi ziren. Italia iparraldean hegoaldeko langileak hartzen hasi ziren. Eta ordura arte Australiara joaten ziren emigranteak, akabo urte batetik bestera: kaina-ebakitzailerik ez! Italiarrik ez! Ordurako bost edo sei euskaldun koadrila bazeuden Australian kaina ebakitzen. Koadrila bakoitzak sei lagun zituen. Kaina sasoi San Joanetan hasten zen eta Gabonetan amaitu. Sasoi hori amaitzen zenean, tabako batzera joaten ziren batzuk, fruta batzera beste batzuk... Eta gero, atzera kainara etortzen ziren. Urtea joan eta urtea etorri, kaina sasoi joan eta etorri, euskaldunak bueltatu egiten ziren kaina ebakitzera.

Nortasun agiria

Alberto Urberuaga. Kortezubiko Morgota baserrian jaioa, Australiako euskalduna. Emigrazioa galanki probatutako familiako kide. Aita Idahon eta Kalifornian ibilia. Albertoren anaia bat, makina bat urte Venezuelako petroliontzietan egina. “Gernika aldean ez dakit beste inor izango den hark baino urte gehiago egin duenik han”. Beste anaia bat, frantziskotarra, mundu osoa ibili duena. Alberto bera, Australian. Arreba dute baserrian, landa-turismoari emana. Duela 16 urte itzuli zen Alberto Urberuaga Australiatik. Gaur egun Durangon bizi da euskaldunen emigrazioari buruzko lehen eskuko jakingarriak dituen gizona.

Gero eta ebakitzailerik trebeagoak, zailduak...

Horixe ba. Euskaldunak atzera etortzen ziren. Ebakitzailerik elkar-tea horretaz akordatu zen. Izan zen kataluniar bat, Joe Miguel –Joe Maikel zen han–, 1954ko *National Geographic* bat eroan zuena elkar-tearen bilera batera. Artikulu bat zen han, *The Life in the Land of the Basques*. Joe Miguel hark elkarteko idazkariari, Roy Dickson-i artikulua eman eta esan zion: “Eroan hau etxera eta irakurri. Kaina-ebakitzailerik ekarri behar dira hemendixe, Euskal Herritik, zeren hemen dauzkazu sei euskaldun talde, eta atera kontuak zenbat urtean ari diren kaina ebakitzen hemen!”.

Douglassen liburuan irakurria dut lana gogorra zena, klima ere tropikala eta ebakitzaileek sekulako beroak pasatzen zituztena. Zenbaitek lana utzi, hor konpon taldea, eta hanka egiten zuela... Bai. Sei lagun hasi taldean eta, lantzean, hiruk edo lauk amaitzen zuten! Hori galarazteko, taldeak ebakitzten zuten tona bakoitzeko, hainbeste diru gorde egiten zitzaion taldeari, *retention money* esaten zitzaion, ez zitzaion ematen. Kaina sasoia amaitzen zenean, eman egiten zitzaion. Baina behargin batzuei diru hark ez zien ardurara, nahiago zuten osasun onean bizi, bero hura lepoan hartu baino. Lana amaitutakoan, taldeak jasotzen zuen *retention money* hura, geratzen ziren langileek hartzen zuten gordetako diru hura.

Zein izan ziren lehenengo euskaldunak Australian?

Lehenengoa, Anizeto Mentxaka. Douglasssek dio, bere liburuetako batean, lekeitiarra zela Mentxaka, Ereño jatorrikoa. Esan nion Douglassi behin: "Irakurri dut zuk idatzitakoa, eta oker bat topatu dut: Anizeto Mentxaka ez zen lekeitiarra, ez Ereño jatorrikoa. Mungiakoa zen, Elortza baserrikoa!". Douglassék galdetu zidan, adarrean bezala: "Nola dakizu zuk?", eta nik: "Nire andrearen osaba zelako!". Inghameko euskaldunen katearen lehenengo begia huraxe izan zen: Anizeto Mentxaka. Anizeto Leandra Arakistainekin ezkondu zen, nire amaginarrebaren ahizparekin. Anizeto hona etorri zen ezkontzera, Leandrarekin ezkondu zen, eta gero eroan zituen Julian Arakistain -koinatua- eta Paskual Badiola. Julian eta Paskual etxebizi-

tza biko baserri batekoak ziren, Oletakoak, Amoroton. Hauek biak lagun ziren eta ondo konpontzen ziren. Anizetok biak eroan zituen. Hurrena Mendiolatarrak joan ziren. Horiek hasi zuten euskaldunen katea Inghamen, Ipar Queensland-en, Australian.

Kate horretan non zaude zu?

Paskual eta Julian 1923an edo halakoren baten joan ziren hara. Nik pentsatzen dut euren alabentzako gizon bila etorri zirela hona: eta gizon hori ni izan! Paskualen alaba, Miren Badiola, oporretan etorri zen hona, eta nire arrebaren etxean egon zen. Horrelaxe ezagutu nuen nire andrea izango zena. Ezagutu, nik ikasketak amaitu eta hara joan nintzen. Hortxe hasi zen urberuagatarren saga Australian.

Albaitari ikasi zenuen Madrilen, Australiara baino lehen. Zein lan egin zenuen zuk han, ordea?

Kaina ebakitzten ere bai. Mendiolarenean kaina landatzen zenean, haraxe joaten ginen badiolatarrak, eta aulestiarrak ere bai, mendiko mutilak. Hauek Gino Paris-entzat egiten zuten lan, trenbideko trabesak egiten. Etortzen ginen kaina ebakitzera eta beti arin, beti arrapaladan lanean. Mutil gogorak, gero! Behin, gomutatzen naiz, lekeitiar bat, maldizioka: "Honek pertsonak, ez dabe ikasi astiro berba! Beti arin eta arin!". Neuk ere, kaina ebakitzten hartu dut bizian hartu dudana traturik txarrena! Ni, gazte, hasi berri. Rufino Mendiola nuen atzetik, batetik, eta Malaxetxeberria niri bultzatzen bestetik. Biak zailduak, ni hasi berri! Mihia atera zidaten!

Taldeka lan egitea zen kontua, hortaz. Inork atzeratzerik ez zuen...

Inor atzeratzea ez zen ona. Denak atzeratzen ziren eta. Behin, Bengoetxea anaiekin ebaki nuen. Lau anaia. Kortezubikoak, Fragua baserrikoak. Guretik berrehun metrora. Kaina-soroaren ugazabak bost lagun eskatzen zien, gutxienez. Haiek lau ziren. Haien koinatua, Jesus Ansotegi, abuztuan etortzekoa zen. Baina San Joanetan hasi behar zuten lanean, eta langile bat hartu eta, ona bazen, ezin abuztuan taldetik bota! Inork ez zion inori kalterik egin nahi! Orduan, niri esan zidaten. "Etorriko zinateke?", "Ni, bai!". Gure aitaginarrebari esan zioten, eta aurrera. Haiekin lan egin nuen, eta ondo. Karrerak eta dena egiten genituen.

Askok ez zutela sasoi osoan irauten esan duzu lehen...

Kaina ebakitzera joan behar ez zuten asko zegoen han! Nork bere mugak ezagutu behar ditu! Aulestiarrak jende gogorra ziren, baserriarrak, eskulanean zailduak! Sufritzen ohi-tuak! Inork ez zuen huts egiten! Mendiola-tarrek, badiolatarrek, balantzategitarrek aukeratutako jendea zen. Urtea joan eta urtea etorri, kaina ebakitzera itzultzen ziren! Horregatik esan zuen kataluniar hark, Miguelek, *National Geographic* eskutan hartuta: "Hemendik, hemendik ekarri behar dira langileak!", Euskal Herritik ekarri behar zirela esanez. Horixe esan nuen neuk ere. Esan banuen, esan nuen! Patxi Moraza batek, gasteiztarrek, eraso zidan: "Baina zu zer ari zara! Kaina ebakitzen ez dakizu zuk eta!". "Zeer?", nik. "Bihar bertan!", esan nion. "Mindu egin nauzu, eta bihar soroan ikusiko dugu elkar! Hantxe erantzungo dizut: mihia ateraraziko dizut!". Haren taldeko buruari galdetu nion: "Zer ordutan hartu behar duzue kafea?". "Goizeko 6etan". "Hantxe izango naiz neu ere!". "Benetan ari zara?". "Bai horixe! Gorriak ikusi behar ditu horrek! Egun osoan jardungo dut lanean, eta aste

Bizente Balantzategi

"Gu Australian bizi ginela, Euskaldunen II. Mundu Biltzarra egin zen Parisen, 1956an uste dut. Jose Antonio Agirrek adiskide zuen gure anaia bat, Andres, frantziskotarra. Honek hari esan zion nola zuen anaia bat Australian, ni. Eta idazkia egin zidan Agirrek, biltzarra zela eta gastuak ordaintzeko, Australia-ko euskaldun bakoitzak libra bat emango ote zuen. Ez zen asko eskatzea! Bat ere ez zen gelditu eman barik. Gehienek, hori baino gehiago. Bizente Balantzategik, gurekin Australian bizi zenak, 200 eman zituen! 50na, senide bakoitzaren izenean: Bingen, Sabin, Miren eta Gotzone. Bizente zen nazionalista, baina benetakoa, eta zintzoa".

osoa ere bai, behar baldin bada!". Eta hurrengo goizean, kasualitatea! Delako Patxi hori gaixorik! Beragana joan eta esan nion: "Zer dugu, Patxi! Osatzen zarenean, kasu egin, lezio txiki bat eman nahi dizut eta!". Bai, kaina ebakitzen ere badakit. Beste behin, errieta egin nuen aitaginarrebarekin, eta kaina ebakitzera joan nintzen lanera. Ikasi nuen, bai, kaina ebakitzen ikasi nuenez!

Lana, desafioa, lagunartea... Euskal Herri txiki bat zineten Australian. Euskaldunen paraderoa antipodetan...

Esan nion Bill Douglassi ere, bazela han zer idatzia. Historia osoa egin zezakeela Paskasio Gabiolarekin. Okina zen hemen, Lekeition. Pastelak egiten zituen. Muskiz baserrikoa. Han, kaina ebakitzailen handienetako bat izan zen. Hil zenean, apaizak haren gorazarre egin zuen, ohi denez. Besteak beste, zera esan zuen: "Nik jakin dudanez, Paskasio Gabiola Ipar Queens-land-eko gizonik indartsuenetako bat izan zen. Eta, hori ez eze, indar horren puska handi bat, auzoei laguntzen erabili zuen!". Halaxe zen eta denbora hartan: ez zegoen traktorarik ez maki-neriarik; besoen indarra besterik ez zen han! Horregatik zen estimatzeko Paskasio Gabiolaren indarra eta laguntasuna.

Kaina-ebakitzailen italiarrek italiaraz, eta australiarrek ingelesez baina, dakidanez, euskara zen zuen hizkuntza...

Sentimendu horixe genuen. Ni neu, beti izan naiz euskaltzalea. Ez zen nazionalismoa ere, sentimendua baino. Seme-alaba bi izan nituen eta, alaba bakarrik izan zen artean, ez nuen izan problemarik. Aita-amaginarrebak, aitaita-amamak... euskara besterik ez zen egiten han. Gure etxean sekula berba erdi bat ere ez zen egin erdaraz; sekula ere ez! Gero ezkontza ere euskaraz egin genuen, Australian. Alaba jaio eta hiru urtera etorri zen semea, Javier. Eskolara hasi arte ez zen egon problemarik. Baina eskolara hasi zirenean, seme-alabak, biak eskola batera, mojetara, eta semea ingeles ikasten hasi

ITSAS MENDI

Karabanak eta autokarabanak

- Furgoneten eraldaketa
- Autokarabanen alokairua

E-posta: itsasmendi@itsasmendi.com

www.itsasmendi.com

Errep. Nazonala 1 - 20140 Andoain (GIPUZKOA)

Tel. 943 59 32 90 - Faxa: 943 59 41 73

zenean, euren artean ingelesez hasi ziren! Arraioa! Hortxe hasi ginen: “Javier, nik ez dot aditzen hori! Egin niri euskaraz, bestela sekula ez gara adituko eta”.

Nola konpondu zineten?

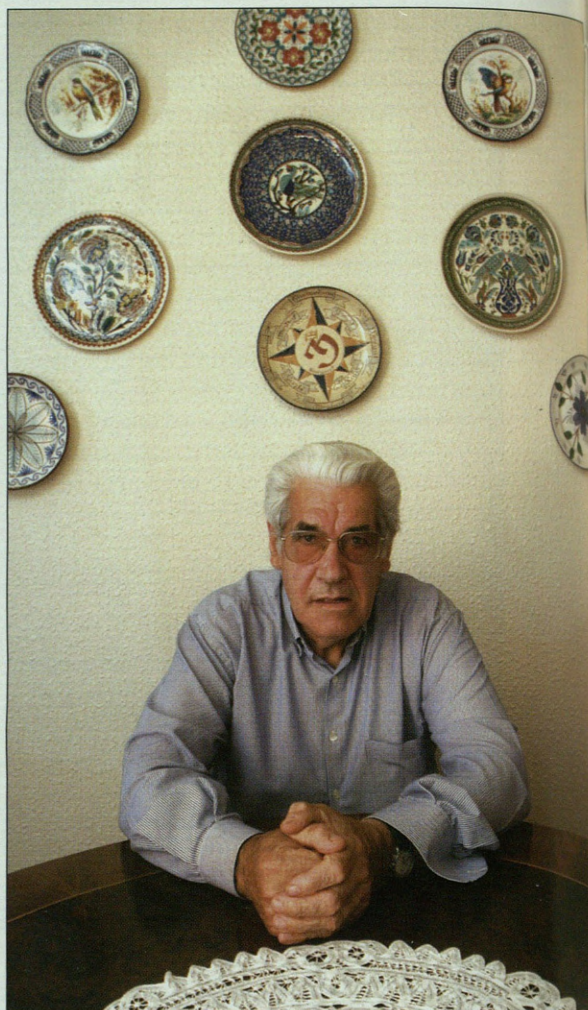
Horrela ibili ginen denboretan. Hazi zenean, behin, kaina soroan gure Javier beste batekin batera lanean aritu ondoren etorri zenean, esan zidan semeak: “Aittel niri soroan ez ekarri euskaraz ez dakienik, gero!”. “Zer pasatu da bada?”, nik. Eta berak: “Jose Larrazabalegaz joan naiz kotxean eta hark euskaraz ez dakienez, erdaraz bakarrik, nik ‘bai’ eta ‘ez’ esaten nion baina ez dakit esan didan ‘zu inozentea zara!’ eta esan izan balit, nik ‘bai’ igual esango nion!”. Eta, berdin, handik aste batera Jose Larrazabal harekin tokatu nintzenean, honek atzera gauza bera: “Alberto, zure semeak gaztelaniaz badaki?”, “Nik dakidala ez!” erantzun nion. “Horixe iruditu zait. Nik hau eta beste esan eta berak ‘bai’ eta ‘ez’ besterik ez zuen esaten, baina haren erantzunak ez zetozen bat nire diskursoarekin”. Hori horrela.

Zuen semeak euskarari buruzko jarrerara aldatu egin zuen gero...

Bai. Alaba zaharra, Amaia, hona etorri zen 17 urte zituela, 1972an edo. Pentsatu ze mugimendu zegoen orduan hemen gazteriaren artean! Gure alaba hori bete-betean murgildu zen hemengo giro beroan, eta euskarak zelako balioa zuen hemen konturatu zen! Eta aitak zertarako eduki zuen hainbesteko interesa seme-alabek euskaraz ikasteko! Eskutitza ere egin zion gure Amaiak Javierri. Hantxe esaten zion: “Javier, oraintxe konturatzen naiz aittak zer interes eduki zuen gugaz euskaraz egiteko etxean. Mesedez, hona ez etorri euskaraz ondo

Endogamia

“Ahalegina egiten zuten handik etorri eta hemengoekin ezkontzen. Behin esan zidan andaluz batek, lehen-gusu-lehengusinekin ezkontzen ginela. Esan ere egin nion: ‘Begira: ez gara siziliarrak! beti izango dira kasuak, baina zuk esan duzuna ez da egia!’. Elkarrekin gehiago fidatzen ginen. Modan zegoen! Australiako emakumeek behar egiten dute gehienek: independentzia ekonomikoa daukate. Ez badira gizonekin ondo konpontzen, bigarren urtean edo bigarren hilabetean badoaz, beste batekin, batere problemarik gabe. Australiako gizonak eurak Filipinetara joaten ziren emakume bila: txikitxoak, beltzarranak, otzanak... senarren gustua egiteko listo beti. Australia bertako emakumea ez da horrelakoa. Nire semea ere Montevideon jaio-tako batekin bizi da joan den hogeitau urtean. Neuk ere, egia esateko, nahiago izango nuen bertoko euskaldun batekin ezkondu izan balitz, baina bere gustua egin du eta ez dago problemarik!”.

jakin barik!”. Kितto! gehiago ez zen egon problemarik. Nire sermoi guztiak baino, alabaren lerro batzuk gehiago izan ziren!

Bizimodu gaitza zen kaina-ebakitzaileena?

Nire denboran ez. Lehenengoetan zertxobait, baina ez. Gaitza izan zen nire aita-amaginarrebentzat-eta, Mendiolaeko zaharrentzat-eta. Mendiolaeko mutilentzat ere bai, Antonio eta Rufinorentzat. Nik badakit horiek ere, eskolara joan baino lehen, zaldian jarri eta txotxopak, kainaren puntak, ebakitzen zituztela. Behar asko egiten zuten. Kainan lan egitea gogorra, jakina gogorra dena. Baina gogorre-na, koadrilan beharrean eta, noizik behin entzutea: “Hemen seik kobratzen dabe, baina behar bostek egiten dabel!”. Eta denek dakite noren gainean ari diren. Harmonia ez dagoe-nean da gogorra. Lehenengo emigraziokoen artean harmonia handia zegoen. Ondokoen artean... Anbekotarrek, esate baterako, agure zahar bat, Bereikua, euskalduna, hantxe edukitzen zuten, euskalduna zela eta! Hark berdin kobratzen zuen. Kainan, ahalegina egin behar zen. Norberak ahalegina egin behar zuen. Horixe baino ez zen eskatzen. Baina emigrazio berriek... ■

Bertsoa

DOINUA:
SASTARRETIK HASITA

Euskal Herrian jaio
eta atzerrira,
Australia aldean
urtetako jira.
Berriz itzuli arren
zure sorterrira,
azkenean sustraiaik
non gelditzen dira?

Aitor Mendiluze

1980-1985

ARGIA

independentzia

► **Everest**

Martin Zabaleta munduko gailurrera iritsi da

► **Estatu kolpea**

Militarrek Espainiako Kongresoa hartu dute

► **ETB**

Euskarazko telebista katea abian da

► **Enplegua**

Langabezia %23ra iritsi da Hego Euskal Herrian

► **Santi Brouard**

HBko mahaikidea tiroz hil dute bere kontsultan

Everesteko gailurretik...

Euskaldun bat munduaren gailurrean! Martin Zabaleta Everesteko tontorrera iritsi eta gutxira ordea, beste batzuk zeruetatik lurrera jaitsi behar izan zuten; ARGIAk bere "zerukotasuna" galdu zuen kaputxinoek astekaria lan talde gazteari saltzean. 1981eko otsailaren 23ko sustoa ez zuten ETBn eman, hurrengo urtean jaio baitzen euskarazko katea. Bitartean, Franco hil ondorengo itxaropenari, desilusioak jan zion tokia: langabezia, droga... Eta krisia gutxi balitz, ➡

Babeslea: Gipuzkoako Foru Aldundia

euskaraz,
gero eta hurbilago!

Gipuzkoako Foru Aldundia

2005eko ekainaren 12a

ARGIA

19

...etxeko zulora

- 83ko uholdeek egoera are gehiago lokatu zuten. Franco hil zen egun berean, baina 9 urte beranduago, Santi Brouard hil zuten eta modu horretan, negoziazioaren bidea estutu. Eskerrak Reala eta Athletic lau urtez segidan txapeldun izan ziren -futbolzaleentzat, behintzat-.

NAGORE IRAZUSTABARRENA

“**ESPEDIZIOKO PARTAIDEEK**, mendizaleek, espediziokoen famili eta adiskideek, hitz batean Euskal Herri guztiak lorpen izugarri bat ezagutu du, norbaitek esan duenez, Euskal Herriaren lorpen politikorik handiena”. 1980ko udaberrian euskaldun batek lehen aldiz Everesteko gailurra zapaltzea Euskal Herriaren lorpen politiko handiena? Gauza handirik lortu ez zen seinale. Martin Zabaletaren espedizioarekin kontraesanean eta Himalayatik urrun, etxean, hondoa jotzeko arriskua handiagoa zen gailurrera iristekoa baino. Gorantz zihoan bakarra langabezia tasa zen. ARGIAk ere, *Egin* eta *Deia* sortuberriek odolustuta eta 80ko irailen bere zerukotasuna galduta, maldan gora egin behar izan zuen bidea. Euskaldun bat munduaren gailurrean eta gainerakoak krisi sakonean.

Pantaila txikiko erregeak

Tejororen sustoa etorri zen Madrildik 1981eko otsailaren 23an, estatu kolpe saiakera frustratua. “Honek armatu duena ere ez da txantzeta-koa” zioen ARGIAk martxoaren 8ko zenba-

1981ean, estatu kolpearen ondorengo Erregearen interbentzioak eta Charles eta Dianaren ezkontzak ikusle mordoa bildu zuten telebista aurrean.

ETB hurrengo urtean iritsiko zen. Bitartean etorkizuneko audientzien errege Karlos Argiñano mondejuen aurkako kanpainan ari zen.

Martin Zabaletak eta Pasang Temba sherpak 1980ko maiatzaren 14an ipini zuten ikurriña Everesteko gailurrean.

kian, humorez, pasatakoak ematen duen lasaitasunez. “Berrehun bat lagun hartu eta ala a por ellos oihukatuz hemizikloan sartu. Euskal Herriko auzoak ia hutsik utzi (kristo guztiak hanka, badaezpadaere) eta TVan inoiz baino programa luzeagoa”. Inoiz baino luzeagoa eta ikusiagoa, euskal audientzia ere otsailak 24ko goizaldean Juan Carlos erregeak zer esango zain adi-adi egon baitzen, behingoz.

Gauzak bere onera —edo ez hain onera— etorri ziren eta handik hilabete gutxira, berriro monarkiak —oraingoan Ingalaterrakoak— ipini gintuen pantaila txikiaren aurrean, Lady Di-ren ez dakit zenbat metrotako ezkontza soinekoari begira. Baina ez zen erretransmisioa euskaraz entzuteko aukerarik izan oraindik, dagoeneko ETBren proiektua abian izanda ere, euskarazko katearen emisioak hasteko hilabete batzuk falta zirelako. Gainera, iristear zen kateak asmo serioagoak zituen. “Telebistaren bidez Euskal Kultura hedatu nahi da folklorekeriak alde batetara utziz” zioen Mikel Anzak sineskaitz. “Herri bakoi-

ARTXIBOTIK

Karlos Argiñano
Zeruko Argia, 859. zenbakia, 1980ko urtarilak 13

Mondejurik ez!

Sukaldariak hezi egin behar du eta jan dietetikoak prestatzen hasi beste denak baztertuz. Jaki arinak, jan errazak prestatu behar dira, bestenaz, osasunerako kaltegarriak izan daitezke. Mondejua oso gozoa izango da baina 40 gradutan urtzen diren grasak jaten hasten baldin bagara bihotzarentzat markapasa, poliester-eko urdaila, platinozko gerria eta belaunetan iltzeak jarri beharko dizkigute. Eta nik zera diot: Mondejurik ez!

ARTXIBOTIK

Mariasun Landa
Argia, 899. zenbakia, 1981eko urtarrilak 18

Dibortzioa dela eta...

Franko hil ondoren, tunel baten irteeran geundela iruditu bazitzaigun ere, joan diren urteek, tunel hori luzatu eta luzatu egiten dela, ondo frogatu digute. (...) Ez dugu "rupturarik" ezagutu eta tenebrismoaren ondoren, desenkanto ditzosoa-ren dinamikan murgildurik aurkitu gara.

Guzti honek eragin duela egungo afektibo harremanetan, garbi dago. Inguru hotz eta anker batetako zauriak sendatzeko, maitasun uneak gero eta urriagoak bihurtu zaizkigu, familia bera eta lehenagoko baloreak kolokan bait daude.

(...) Neri, pertsonalki, ez dit familiaren desintegrapenak gehiegi kezkatzen, harreman afektiboentzako alternatiba berrien eza baizik. Dibortzioa bera ezkontzarekin lotuta dagoen eskubide demokratiko bat bezala jo beharko genuke. Txanpon bateko bi alderdiak bezala... Dibortzioak ez ditu ezkontzak dituen hutsune eta akatsak konpontzen... ez ditu, berez, instituzioak kritikatzeko. Kontrato guztietan gertatzen den bezala, kontrato hori deusestatzeko posibilitatea ematen du, besterik ez...

tzean, auzo bakoitzean gutxieneko kultur planteiamendu batzu falta direnean ez da nahi izango ezerezetik Euskal Herri osoari kulturazko produkto bat eskeini, ez da? Azken finean, zentralizazio batetik beste batetara igarotzea litzateke, zenbaki kontua da guztia edo hobe esanda kilometro kontua. Madriletik Bilbora".

Kritikak kritika, ETB 1982an hasi zen emititzen eta, besteak beste, hurrengo urteko udako uholde ikaragarrien berri ematea egokitu zitzaion.

Pantaila txikiak ez ezik, pantaila handiak ere euskaraz egin zuen urte haietan. Star Warsen Inperioak berriro erasotzen zuen bitartean, euskal zinema ez zegoen urruneko galaxietara begira. Gertukoa izan zuten jomuga Pedro

ARTXIBOTIK

Beltza
Argia, 934. zenbakia, 1982ko maiatzak 23

Malvinak eta Euskadi

Euskadin bakea lortu nahi bada, Estatuak ETArekin negoziatu behar du. (...) Denek dakigu zer gertatzen ari eta gertatuko den: negoziaketan hasi aintzin eta negoziaketak bukaera satisfagarri baterako ederki abiatu arte, parte biek bestea joko dutela. Ikus berriz Malvina bedainkatuak... Tarte horretan ixuriko den odola arintzeko, lehenbailehen seriozki haseta da komenigarriena.

(...) Gure aldetik, bakerako bideak ETAren helburuen errespetua eta Estatuaren egiazko indarraren kontzientzia izan ditxagula eskatzen digu. Estatu eta partiduen

aldetik, aberrikeria eta arropuzkeria demokratikoa alde batetan utzita, Hego Atlantikoan zer-bait ikas dezatela.

Britainiar eta argentinarrak Malvinetako Gerraren amaiera negoziatzen ari zirela aprobetxatuz, Emilio Lopez Adan "Beltza"n, Espainiako Estatuaren eta ETAren arteko negoziazioa zuen mintzagai artikuluhonetan.

Olearen Akelarrek eta Imanol Uriberen Mikelen beriotzak, biak 1984an estreinatuak.

Kasualitateak suertatzen dira

Ingalaterratik Lady Di eta Charles-en ezkontzaz gain, eta beste muturrera joanda, punkaren oihartzunak ere iritsi ziren 80etan. Iñaki Uribe eta Xabier Montoiak The Clash taldeari ARGIArako elkarrizketa egiteko aukera izan zuten lehenik eta, geroago, Vulpes eta Zarama taldeak elkarrizketatuko zituzten, punka gurean errotzen ari zen seinale. Baina talde ingelesen oinordeko baino, gerora Euskal Rock Erradikala izango zenaren oinarria krisi sozioekonomikoaren ondorio izan zen. Krisia, langabezia, rocka, heroina... denek bat egin

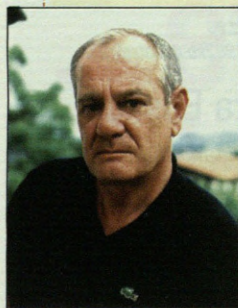

UZTAILEAN Argia 2000. zenbakira HELDUKO DA

Maiatzetik uztailera, eta astez aste, Euskal Herriaren gertuko historia. 1960. urtetik hasita, protagonisten ahotsak, orduko eta oraingo iritziak, argazkiak...

2000
ARGIA
Independetzia

Okendotik

Jose Mari Ostolaza "Xalbardin"

Astekarian idazteaz gain, gerente lanak egin zituen ARGIA kaputxinoen eskutik kazetarienera pasa zenean.

Ametzagainara Ramoneneatik barna. Zerutik lurrera, Zeruko ARGIAtik ARGIAra Larrun eta Susa barne. Bidai luzetxo baten kronika da idazteko proposatu didatena. Donostiako Okendo kalean, kaputxinotan genuen egoitza. Egin eta *Deia* sortu izanak erakarri zigun flakiaren erdian ginen. Harpidedunen herena eta publizitatearen bezeriaren erdia galduak genituen jada. Kuatrikromiaz iragartzen zirenak, bezero sendoenak pixkanaka gurea uzten joan ziren egunkari berrietako publizitate orriak hornituz. Astekariak ere ia batera agertu ziren. *Berriak, Garaia, Punto y Hora*. Gaztelaniak eremu berriak irabazten zituen bitartean, euskarak *Anaitasuna* hamabostekaria galtzen zuen. Kaputxinoek, Zeruko ARGIA uzteko gogoa adierazi ziguten. Ordurako, gure taldea gaztetzen eta berritzen hasia zen. Gure astekaria abandonatzea, euskaraz eta Euskal Herria osoan argitaratzen zen bakarra, nik dakidala behintzat ez zen inoren burutik pasa. Guk geure gain har-

tzea erabaki genuen. Prezioa adostu ondoren, kaputxinotatik. Egia auzora eraman genuen egoitza. Leihorik gabeko zokoa, ardoak gordetzeko egokiagoa zen hartan gauzatu genuen gure bilakaeraren hastapena. Talde profesionala osatu genuen, ogibidea beste nonbaiten irabazten zuten pertsonekin, proiektu hartan bere onenak eman zituen jendez osatu hain zuzen. Ez zegoen batzuk besteengandik bereiziko gintuen paretik. Komertziala, erredakzioa, administrazioa, guztiak bateratuak genituen. Guztiak genuen guztiaren berri. Batzar permanentea. Osotasuna bizi eta partikularra haren osagarritzat kudeatzea genuen indar. Pertsonen interesak eta taldearenak bateratzean sortzen ziren sinergiekin atera gintuen ataka hartatik, zorrak egiteko ere inork gutxik laguntzen gintuenetik. Leihoen freskoa eta eguzkiaren argia gogo, Ametzagainara jaitsi ginen, garai batean gure haurtzaroan Koskas elkartek zuen egoitzara. Hura besterik zen, gure jantziek jada ez zuten heze zokoaren usainik hartzen eta batzuen asteroko gaupasek kalitatean izugarri irabazi zuten, non etzan eta non dutxatu bertan baitzuten. Dena mejora. Ez dut geroztik holako lan talderik eza gutu. Ez euskalgintzan, ez euskalgintzatik aparte, nahiz eta bestela ere zorionekoa izan naizen alde hortatik nere jardunetan oso talde azkarrak inguratu bainaute.

zuten hiri industrial grisetan. Gutxi batzuek beste droga arinagoetan topatu zuten ihesbide apur bat, gizartearen opio berrian, futboleak. 1980-81 denboralditik hasi eta 1983-84raino, Espainiako Liga Txapelketa euskal taldeentzat

Lerro hauen alboan, Santi Brouard. Honen eskuinean Karlos Garaikoetxea lehendakaria bere gorpuaren aurrean.

ARTXIBOTIK

Antton Azkargorta/Karmelo Landa
Argia, 984. zenbakia, 1983ko irailak 11

Uholdeen inguruan

Abuztuaren azken asteburu eskergaitzotan Euskal Herriak jasan zituen 1.500 milioi ur-tonelada haiek, hirurogeitik gorako heriotz eta galera material ikaragarrietaz gain, bestelako ondorioak ere ekarri dizkigute euskaldunoi. (...) Euskal Herrian gertatu denez, euri jasa izugarri horrek are pisu handiagoa izan du, ikaragarritzko karga politikoa ekarri baitu berarekin. Gertaera horretan ikusi baitu Espainiako Estatuak euskaldunon aurrean bere burua justifikatzeko aukera aparta. (...) Uholdeak bitarteko zirela, hauxe izan da, gutxi gora behera, errepikatuz bidali digun mezua: Euskal Herria bezain herri txiki batek ez du halako gertaera baten ondoren burua altxatzeko beste indarrik ez mediorik: hara hor zein diren hutsalak zuen independentzia nahiak! Espainiako Estatuaren babesa behar duzue nahi eta ez.

1983ko udan Euskal Herriko ibaiek gainezka egin zuten 60tik gora hildako eta kalte material handiak sortuz.

izan zen, Realarentzat lehenik eta Athleticentzat hurrengo bi denboralditan. Baina poz horrek ez zien langabetuei jaten ematen. "Agiña" sinadurapean Pello Zubiriak 1982ko maiatzaren Lankide Aurrezkiak egindako azterketa zuen hizpide. Langabetuen portzentajea %23ra iritsi zela zioen bertan. "Lan egiteko gai den euskaldunetatik ia ia lautatik bat geldirik. European ez dizu inork sinetsiko". 1984ko azaroaren 20an, hainbatetan bezala Euskaldunako langileak protestan aritu ziren, eta polizia egurrean. Bi egun beranduago langile bat hil eta bi larri zaurituko zituzten. Baina gau hartan polizia Santi Brouarden gorpua etxera eraman zezaten galarazten saiatu zen, ordu batzuk lehenago bere pediatria kontsultan tiroz hildako HBko mahaikidearen gorpua. Iñaki Zubiondok orduan idatzi zuenez "halako kasualitateak suertatzen dira. Santiren aita ere Euskaldunako langile izana bait zen". ■

MUSIKARIEN ABANTAILAK

espainolak
UKITU
egiten du...

yo
toco...

...frantsesa
berriz,
JOSTATU...

moi,
je
joves
...

ordea,
JO...

...euskal
dunak
du
egiten!

...MA NON TROPPO!

Antxon Gomez

EAE-ANV-ANB-KO IDAZKARI NAGUSIA

Errealitate gordina birtualtasunari nagusitzen zaionean

Apirileko hauteskundeek Euskal Autonomia Erkidegoan utzitako errealitate gordina, batzuek euren gotorleku instituzional eta mediatikoetatik sortu nahi izan duten errealitate birtualari nagusitu zaio.

Imazen alderdikoek uste zuten posible zela ezker abertzale erreala—beraiek ezker abertzale ofiziala deitutakoa—desagertzea errepresioz, alderdien legeaz, apartheid politikoz eta etengabeko eraso mediatikoz baliatuta, eta euren lekuan haientzat askoz erabilgarriagoa den ezker abertzale birtual bat (Aralar) jartzea. Benetan sinetsi zuten hirukoa gehiengo absolutua lortzeko gai izango zela. Jelkideek azken urtetan egindako bidegabekeria politiko guztia eta izandako prepotentzia itogarria dohainik aterako zitzaicela...

Gizarte errealekin hain gutxi bildu eta asesoreekin hainbeste denbora emateak halakoak dakartza. Hauteskunde gauean Imazen aurpegia adierazgarria zen. Ezin zuen sinistu gertatutakoa, jakina, *ez utzi sekula errealitateak inkesta on bat zapuztu dezan*.

Aralarrek 28.000 bozka lortu ditu. Ezker abertzalea ordezkatzeko jaiotako alderdia izanik, errealtatearen hormaren aurka zantatu da bera ere. Hori bai, EITB eta Vocento taldearen laguntza dauka oraindik bere egoera makilatzeko. Hauteskundeak baino lehen EHAKri bizpahiru legebiltzarkide iragartzen zizkieten *tertulianoek* jarraitzen dute lotsa handirik gabe bi ezker abertzaleez hitz egiten.

Aralarrek hobe luke sirena kantuei kasu gutxiago egin eta ezker abertzale errealekiko zubigintza lanean hastea, horretarako oholak geratzen zaizkion bitartean behintzat.

Ez dakigu ezta ere ea Richard Irazusta bere kabuz edo ABko sentsibilitate guztien izenean aritu den Araba, Bizkaia eta Gipuzkoako hauteskundeetan kanpaina egiten. Kontutan hartuz Irazusta jauna beti izan dela mugaz bi aldeko abertzaleon *injerentziarik* ezaren defendatzaile sutua, estimagarria da beronek hastapen sakrosanto hau pikutara bidaltzeko halako jauzi

ALBERTO ELOSEGI

kualitatiboa eman izana, nahiz eta Aukera Guztia zein Batasunaren zerrendak ilegalizaturik, ez zuen ematen Aralarren aldeko kanpaina egiteko unerik aproposena. Dena den bozkek hor daude, eta bakoitzak bere irakurketa egin behar du.

Hemendik aurrera ezingo du behintzat injerentziaz akusatu inor Euskal Herri guztirako estrategia nazionalak defendatzearren.

EHAK-k Batasuna, EAE-ANV, abertzale komunista, LAB, ezker abertzaleko gazte erakunde eta talde antirrepresiboen sostengua jaso du. Hau da, ezker abertzale errealearen bultzada. Ondorioz ehun eta berrogei mila bozka baino gehiago, eta 9 legebiltzarkide.

Batzuen ustez emaitzek oso egoera korapilatsua utzi diote Gasteizko gobernuari aritzeko. Hala ere horiek izan dira herritarron bozak, eta ez du ematen ezker abertzaleak—erreala—aukera berdintasunean aurkeztu ahal izan balu egoera errazagoa izango zitzaionik Ibarretxeri. Segur aski ez zuen izango ezta zorioneko 33-33 berdinketarik ere.

Hainbat urtetan ezker abertzalearen bazterketaz bere bandera egindakoek zailtasunak dauzkate orain zartatutako zubiak korrika eta presaka berreraikitze. Sarritan presa baino ezina sumatzen zaie. Atutxarekin legebiltzarrean emandako espektakulo tragikomikoa—tragedia EAJko mitxelinentzat eta sainetea gainontzeko taldeentzat—horren isla da, baita ondorengo sasi mendekua ere, EHAK legebiltzarreko mahaitik baztertuz.

Ezker abertzalearen ordezkariakin ez negoziatzeko tabua behintzat pikutara joan da. Sasoi berrien seinalea ote?

Ortzemugan sumatzen diren konponketarako garaian aurrean, batzuei mitxelinak eta gerri politikoa batzea oso zaila izango zaie. Ezker abertzaleak berriz ilegalizazio eta errepresioaren derrigorrezko *dieta* pairatu arren, gerri politiko nahikoa erakusten ari da hainbat ekimenen bidez. Malgutasunaren garaia da, eta zenbaitzuentzat prepotentziaren amaiera. Haiek gus-tukoa izan ala ez. ■

« Aralarrek hobe luke sirena kantuei

kasu gutxiago egin eta ezker

abertzale errealekiko zubigintza

lanean hastea, horretarako oholak

geratzen zaizkion bitartean behintzat »

Agurtzane Intxaurraga

ANTZERKILARIA

Satelite

Korrika ailegatu nintzen zine aretora... nola ba! Entsegutik nentorren, gustura egindako lanarekin, ilusionatuta, oso ilusionatuta. Azkenean bertan nintzen. Eseri, eta eseri orduko, filmak lehen irudiak pantailaratu zituen. Puntu-puntu.

(Ordu erdi beranduago)

Zertan ari naiz? Baina ni zertan ari naiz? galdetzen nion behin eta berriz neure buruari. *Turtles can fly* edo *Dortokek ere began egiten dute*, Bahaman Ghodadiren filma zen pantailan ematen ari zirena. Ikaragarria, jasangaitza baina era berean txundigarria, ikusi beharrekoa... barreneraino sartzen den horietakoa. Ez dut hitz egokirik aurkitzen... Eta ni zertan ari naiz galdetzen nion behin eta berriz neure buruari... zer egiten? ume haien istorio krudel eta gordinaz jabetzen nintzen bitartean. Zer egiten nire ordu eta ene indar guztiak antzerki lan berri baten prestaketan bideratuta? Ezereza, huskeria, alferrikakoa nirea... eguneroko lehen mailako premietatik azkena bera ez bada ere, azkenetakoa. Ze, guda garaian bizirik irautea da lehen mailako beharra, eta nireak ez zuen horren antzekorik. Hala uste nuen nik une hartan behintzat. Zine aretora sartu aurreko ilusioak zama galanta besterik ez ziren pantaila handian unez une belarritik, bihotzetik eta gorputzaren zentzu guztietatik sartzen ari zitzaidan istorioaren aurrean... Lotsa ere sentitu nuen, neure buruarekiko lotsa, aitortzen dut. Lotsa ume haien aurrean, ordu batzuk lehenago, guztia ematen ari nintzelako ia neronek bakarrik ikusten nuen amets bategatik. Gerora entzundako hitzak dira horiek. Zine aretoan hauek ere... oso bestelako filmean kokatuta: *Million dolar baby* filmean... *Guztia eman zerorrek bakarrik ikusten duzun amets bategatik*.

Zergatik horrenbeste borrokatu orduan? Zertarako? Norentzat? Norberaren egoa besterik ez, asetzeko? Galderak bata bestearen atzetik joka... guztiak erantzunaren bila.

Gau hartan tempo lasaian egin nuen etxe-

ALBERTO ELOSEGI

rako bidea, behar nuen zurrumbilo hartatik ateratzeko. Zertan nabil? Zertan gabilta gau eta egun antzerki lan berri baten prestaketan murgilduta? Estuegia eztarriko korapiloa... mingarria.

(Aste batzuk beranduago)

Sustrai Colinari irakurri nion maiatzaren 17ko zutabea: "Liburu gehienak alferrikakoak dira" Marie Darrieusecq-ek esana. "Egiak mina ematen du" zioen Sustraik gero. Egia. Zertara dator orduan gure ahalegina? Horren geurekoiak ote gara ba, gu guztiok? Izan ere, liburu gehienak alferrikakoak badira, zer esanik ez antzerki ikuskizunak! Alferrikakoak

asko eta askorentzat. Berdin margolari asko eta askoren lanak eta musikari gehienek abesti eta konposaketak, koreografoen izerdi eta nekeak... eta abar eta abar. Gehienetan, ia gehienetan: alferrikakoak.

Zertan ari gara orduan? Zertan zebilen Bahaman Ghodadi filma egitea erabaki zuen egunean? *Satelite* eta bere lagunei gerrako umeak izateari utzi eta zineko artistak ere izan zitezkeela sinestarazi zien egunean? Donostiara aurkeztera etorri eta Donostiatic urrezko maskorarekin abiatu zenean? Alferrikako lanetan akaso?

Berari esker ezagutu ditut nik ordea, *Satelite* eta bere antena parabolikoak. Berari esker jakin dut nik han bizi dutenaz inoiz baino sakonago eta hurbilago. Berari esker izan dut beste behin aukera neure begiokan nigandik urrunago ikusteko, film zoragarri baten aurrean esertzeko eta barrenak ukituta altxatzeko.

Horrexegatik eskerrak eman nahi dizkiot Bahaman Ghodadifiri orduan berea bakarrik zen amets bategatik horrenbeste eman zuelako. Gaur oraindik, egunak joan eta egunak etorri, ikusitakoaz biziki gogoratzen naizelako. Eskerrak berari eta beste hainbati. Batez ere isilean etengabe lan egiten jarraitzen duten guztiei... Alferrikako lan guztien gaineratik, alferrikako lan guztien artetik, amets egitea ezinbestekoa delako. Galdetu diezaiotela *Satelite*ri bestela. ■

« 'Liburu gehienak alferrikakoak dira'.

Marie Darrieusecq-ek esana.

= 'Egiak mina ematen du'

zioen Sustraik gero.

Egia. Zertara dator orduan

gure ahalegina?

Horren geurekoiak ote gara ba,

gu guztiok?

Izan ere, liburu gehienak

alferrikakoak badira,

zer esanik ez

antzerki ikuskizunak!

Juan Mari Arregi

ANALISTA EKONOMIKOA

Antxoa berreskuratu

Kantauriko arrantzaleek maiatza bukaerara arte 160.000 kilo antxoa lurreratu dituzte. Joan den urtekoak 3 milioi kilo antxoa izan ziren. Arrain hori Kantauri aldeko, batez ere Euskal Herriko, 3.500 familiaren bizibidea da. Bizkaiko golkoko uretan aurten izandako antxoa kanpainaren hondamendiak agerian utzi du berriro ere orain aspaldi AZTIko adituek iragartzen zuten hura, inguruaren ikerketa-lanak egin eta gero azken asteotan berretsi dutena: antxoa galzorian dago. Zergatik? Besteak beste, eta ez da arrazoirik eskasena, batzuek, Frantziar Estatuko arrantzaleek esaterako, Europako Batasunaren konplizitateari esker, sare pelagikoak bezalako arrantza-sistema basatiak erabiltzen ari direlako. Euskal arrantzaleek antxoaren arrantzarako metodo artisanalak erabili izan dituzte betidanik eta urteak dira arrantza frantsesen ekintzak salatzen dituztela.

Horri Arcachongo Ituna dela-koaren ondorio latzak gehitu behar zaizkio, izan ere, akordio horren ondorioz Kantauriko ontziteriak urtearen data zehatz batean 9.000 tona antxoa eman behar baitizkie arrantza frantsesei, guztiontzako arrantzarik ez dagoela ikusiagatik... Egoera horrek "antxoaren gerra" deitutakoa eragin du hain-

DAIN BLANCO

bat alditan, hau da, mugaren alde bateko eta besteko arrantzaleen arteko liskarrak itsas zabalean.

Gauzak horrela, antxoa berreskuratu nahi badugu, ezinbestekoa da berehalako konponbide sendo bat bilatu eta hitzartzea, alde bietako partaideen konpromisoa eskatuko duen irtenbide bat. Bruselak ez badu ezer egiten sare pelagikoen aurka, Arcachongo Ituna ez bada ezesten, ez baldin bada geldialdi biologiko luzerik abian jartzen, arrantza-baliabideen galera izugarriaz gain, ondorioak ezin okerragoak izan daitezke arrantzaleentzat eta euren familientzat. Eta

nola ez, "gatazka" areagotu egingo litzateke. Frantziako arrantza arduradunek adierazi dutenez, heldu den ekainean antxoa arrantzatzeraz irtengo dira itsasontzi frantsesak -Kantauriko arrantzaleen gogoaren aurka-. Horrek "gatazka" giroa erabat berotuko du. Gure uretako antxoa berreskuratzeko geldialdi biologiko luzerik ezarri ahal izateko, arrantzaleei geldialdi bitartean legokiekeen ordain-sari duina emateko konpromisoa hartu beharko luke Administra-

zioak... Eta orain, antxoaren arrantzaldi izugarriaren ondoren, hegaluzearena dator... Antzekorik gertatuko ote da? Galderaren erantzuna ekain-uztaila bitartean jakingo dugu. Joan den urtekoak 8.261 tona hegaluze ekarri zituen.

MCC: APUSTU AUSART ETA ARRISKUTSUA.

Arrasateko MCC taldeak, euskal enpresa pribaturik handienak, 2004ko ekitaldiko datuak eskaini berri ditu. Aurreko urtekoak baino askoz hobeak dira. Horren seinale, enpresaren etekin sendotuak 502 milioi euro bildu zituen 2004an; 2003koarekin alderatuz gero, %22ko hazkundera litzateke. Hala ere, garrantzitsuena ez da hori izan, 2005-2008 urte bitarterako plan estrategiko grinatsu baten iragarpena baizik. Plan horren arabera, 25.000 lanpostu berri sortu

MCC taldearen ekintza

garrantzitsuena 2005-2008 urte

bitarterako plan estrategiko grinatsu

baten iragarpena izan da

nahi ditu MCC arrasatearrak, salmentak 17.000 milioi eurotan kokatu eta 4.000 milioi euroko inbertsioak egin. Gaur egungo 70.884 pertsonako plantillak 95.000 langile izango lituzke hiru urtera.

Egundoko erronka, ezbairik gabe... baina aurreko erronken emaitzak ikusita, nahiz eta arriskutsua izan, berme onez abiatzen da. Apustu ausart eta arriskutsua da. Batzuen ustez, MCCk duela zenbait urte martxan jarritako internazionalizazioak deslokalizazioa daramatza bere enpresa guztiak. 2008 urtera bitartean 20 lantegi berri sortu nahi ditu atzerrian. MCCko ordezkarien arabera, aldiz, "internazionalizazio prozesu horren helburua ez da deslokalizazioa, atzerriko merkatuak bereganatu eta Estatu espainolean fabrikatzen direnena baino balio erantsi handiagoa duten produktuen komertzializazio-lerroak garatzea baizik, eta horrek gainera enplegua sustatzen lagunduko du". Hori da MCC taldearen konpromiso publikoa. Orain artean ez da izan MCCekin mesfidati jokatzeko ez arrazoi, ez historiari. Egindako urratsek, zuzenak gehienak, alde aurreko analisi sakonak izan dituzte beti. Espero dezagun arrakasta bihurtutako ekintzak —enpresa berriak, sektore berriak, enplegu gehiago, inbertsio gehiago— etorkizunerako oinarri sendoa izatea.

MOBILIZAZIOAREN ETEKINA. Gasteizko Caballito multinazionalaren moduko langileen mobilizazioek, kasuan bezala urte eta erdi igaroagatik, askotan ez dute etekinik ateratzen. Eta beste askotan, guztia ez, baina nahi denaren zati bat lortzen da. Hori da, hain zuzen, Bizkaiko komertzioetako langileen kasua, merkataritza-gune handiak asteburu eta jaiegunetan irekitzearen aurkako mobilizazioei esker, euren asmoa bete baitute... Hori bai, oraindik ikusteke dago zer gertatuko den Araban eta Gipuzkoan, eta Lakuako Gobernuko dekretuarekin batez ere, azken horrek ahalbidetzen baitzuen komertzio handien irekiera. Dekretu hori ezetsi arte ez da gerra bukatuko. ■

Jesux Mari Irazu

Zorionak Eskolartekoari

Zaletasunaz aparte, artean ez nuen bertso munduarekiko harreman gehiegirik eta irratia belarrian jarrita entzuten nituen Eskolarteko Txapelketako gorabeherak. Bertso eskolarako pausoa eman nuenerako berandutxo nenbilen Eskolartekoan parte hartzeko.

Ikusi eta gozatzearekin konformatu behar. Hernaniko bertso eskolako lagunak Eskolarteko kontuetaz hizketan ari zirela, hamaika aldiz inbidia ederra pasatakoa naiz. Eskolartekoan parte hartu ezaren pena hori barruan daramakit, eta hor segituko du, Lazkao Txiki zenarekin inoiz bertsoan aritu ez izanaren pena bezalaxe. Ez nator, ordea, nire pena kontatzera bakarrik, ez. Ez dira pena garaiak. Eskolarteko Bertsolari Txapelketari zorionak ematera nator. Eskolartekoari, sortu zutenei, Ikastolen Elkarteari, Mikel Mendizabali eta ondoan izan ditueniei... eta proiektu horretan sinestu eta lagundu duten guztiei. Hogeita bost urteko bideak erakutsi du Eskolartekoa, eta inguruko mugimendua osoa, bertsolaritza modernoaren hazia izan dela, eta dela, garaian garaiko eraginaren gainetik. Eta haziak, loreak eta fruituak ez ezik, zainak eta enborra ere ematen ditu. Zorionak. ■

Joxe Mari Ostolaza

Dopina

Izan dugu zenbait kirolariren ametsaren ogi. Atleten markak lortzeko ezinbesteko lagun, elitekoak zepoan harrapatu ondoren ezagutu dugu urtetako entrenamenduaren osagarri zutena. Txirrindularitza eskandaluzko gunea izan duena, aspirina bezain barreiatuta ere bazebilela nonahitik entzuna genuen,

asteburuetako itxuran aisiako jardunetan barne. Gripeak eta bihotzerreak tratatzeko adina ezagupen eta gomendio trukea izaten omen da indarra eta iraupenaren errendimendua hobetu nahian dabilzanen artean, konpetizioa bizimodua baino bizi-pena dutenen artean. Entzuna genuen, zenbait gimnasiotan ariketaz gain fisiologiak berez ematen ez zuena lortze aldera, lagungarriak eskaintzen zituztela. Ez omen ziren kaltegarriak bestela. Kapsulak, hautsak, pastillak. Eta azkarrenak xiringak. Eta hauen artean, zainetatik zuzen zihoazenak. Menpekotasuna duenik ere, baten bat ezagutzen dugu, inoiz fisiologo baten berri eskatu diguna lagun batentzat duenaren aitzakian. Uste baino sozializatuagoa genuenaren industria agerian geratu da Kataluniatik Euskadira Espainian barrena. Chicago patarrarekin beste. Ekoizpena, banaketa, salmenta. Aurki, tabakoaz nola androlona sartzeko ere leku propioak antolatuko dituzte, Estatuak bere kontrolpean hartzen dituenen noski. ■

Anuntxi Arana

IDAZLEA

Emazte urrats

Maiatzaren 24tik 27ra, Euskal Herrian ibili da Emazteen Mundu Martxa, talde feminista anitzen plataformaren eskutik. Bigarren aldikoz etorri da, 2000.ean iragan baitzen lehena, Quebec-eko emazteek 1995ean pentsaturik, Montreal-era joan zirenean "Ogia eta arrosak" errebindikatzan, hau da, janaria eta bizitzaren goxoa.

Aurtengoa Brasilen hasi da, martxoaren 8an, eta Burkina Fason amaituko da urriaren 17an, eta bi helburu orokor ditu: pobrezia uxatu eta emazteei egiten zaien bortizkeria deuseztatu. Pobrezia ez da emazteen gaitza soilik, bistan da, baina haiek dute bereziki jasaten eta Martxak munduko estatu guztiei eta Nazio Batuen Erakundeari eskatzen die neurri eraginkorrak har ditzaten haren kontra. Hasteko, marko-lege bat ezar dezaten, emazteen eskubideak bermatzeko, beren autonomia ekonomiko eta soziala erdiets ahal dezaten eta eskura ukan ditzaten premiazko baliabideak: ur edangarria, elikagaiak, etxebizitza, osasun eta hezkuntza zerbitzuak... Aldi berean, aginte publikoek bultzatzen emazteen eta gizonen berdintasuna etxeko zein kanpoko lan eta eginkizunetan.

Hirugarren munduko zorra altxatua izan dadin, pobrezia deuseztatzeko laguntza eskaini eta finantza sistemaren kontrol politikoa egin dezaten. Bortizkeria sexistaren aurkako errebindikazioei dagokienez, jende eskubideak aitortzen dituzten estatuei eskatzen zaie kondena dezaten emazteen bizia kontrolatzen duen edozein aginte erligioso, politiko edo kultural; halaber, Nazio Batuen Erakundeak presioa egin diezaien estatuei, Emazteen eta Haurren eskubideetako hitzarmenak onar eta bete ditzaten, baita protokoloak presta ditzaten hitzarmen horien gauzatzeko; pertsonen trafikoa eta prostituzioaren esplotazioa galaraziak eta zigortuak izan daitezten; Nazioarteko Auzitegi-Penalaren xedapenak onar ditzaten, haietan bortxaketa eta sexu bortizkeria gerlako krimen eta jendadiaren kontrako krimen kontsideratuak baitira; bortizkeria eta diskriminazio sexista jasaten duten pertsonen aterbe politikoa eskaini diezaieten.

Errebindikazioez bestalde, ibiltzen diren emazte taldeek eraiki nahi duten mundua

GAIZKA IROZ

marratzeko, eta beren jatorri eta izaera desberdinen aniztasuna islatuz, "Emazteen mundu gutuna jendadiarentzat" aldarrikatu dute Kigalin (Rwanda) 2004ko abenduan. Hona hemen gutuneko sar hitzaren ideia batzuk:

✕ "Gu, emazteok, aspalditik ibiltzen gara, bizi dugun zapalkuntzaren salatzeke eta haren bukaera eskatzeko; baita errateko injustizia, gerla eta bortizkeria ekartzen dituzten nagusikeriek, esplotazioek, berekikeriek eta mozkinen gutizia neurri gabeek badutela amaiera".

✕ "Gure Martxak salatzen du patriarkatua dela emazteen zapalkuntza bideratzen duen sistema, eta kapitalismoa dela emazte-gizon gehienak gutxiengo batek esplotatuak izan

Helburuak urrun badira ere, balio du
ibiltzea, emazteen oin-hotsak eta
ahotsak entzun ahal izan baitira luzaz
hetsiak izan zizkien uneetan

daitezen ahalbidetzen duen sistema. Bi sistema horiek integrismoari eta fundamentalismoari bidea zabaltzen diete, pobrezia eta bazterkeria sortzen dituzte, denen eskubideak bortxatzen dituzte, batik bat emazteenak, baita arriskuan ezartzen gure planeta eta hartan bizi diren guztiak".

✕ "Guharrek eta lehenago gure amandreek bost kontinenteetan eraman dituzten borroka feministetatik sortu dira askatasun une berriak, bai guretzat eta bai jende guztiarentzat ere. Eraiki nahi dugun munduan esplotazioak, zapalkuntzak, bazterkeriak eta intolerantziak ez dute lekurik eta aniztasuna da baliabide onena. Hartan banakotasuna zein kolektibitatea, biak dira aberastasun iturburuak, eta pertsona da ondasun preziatuena, eta BERDINTASUNA, ASKATASUNA, ELKARTASUNA, JUSTIZIA eta BAKEA nagusi dira beste ororen gainean" ■

lhesi

Lanbropeko
Badaia
mendikatean (Zuia)

▣ *Ezpalak*
▣ *Argitalpenak*

▣ *Denbora-pasak*
▣ *Makina bat kontu*

Energia

Motorrak xahututako
beroa elektrizitate
bihurtu dute

ARGIA

erdiko kaiera

kultura eta aisia

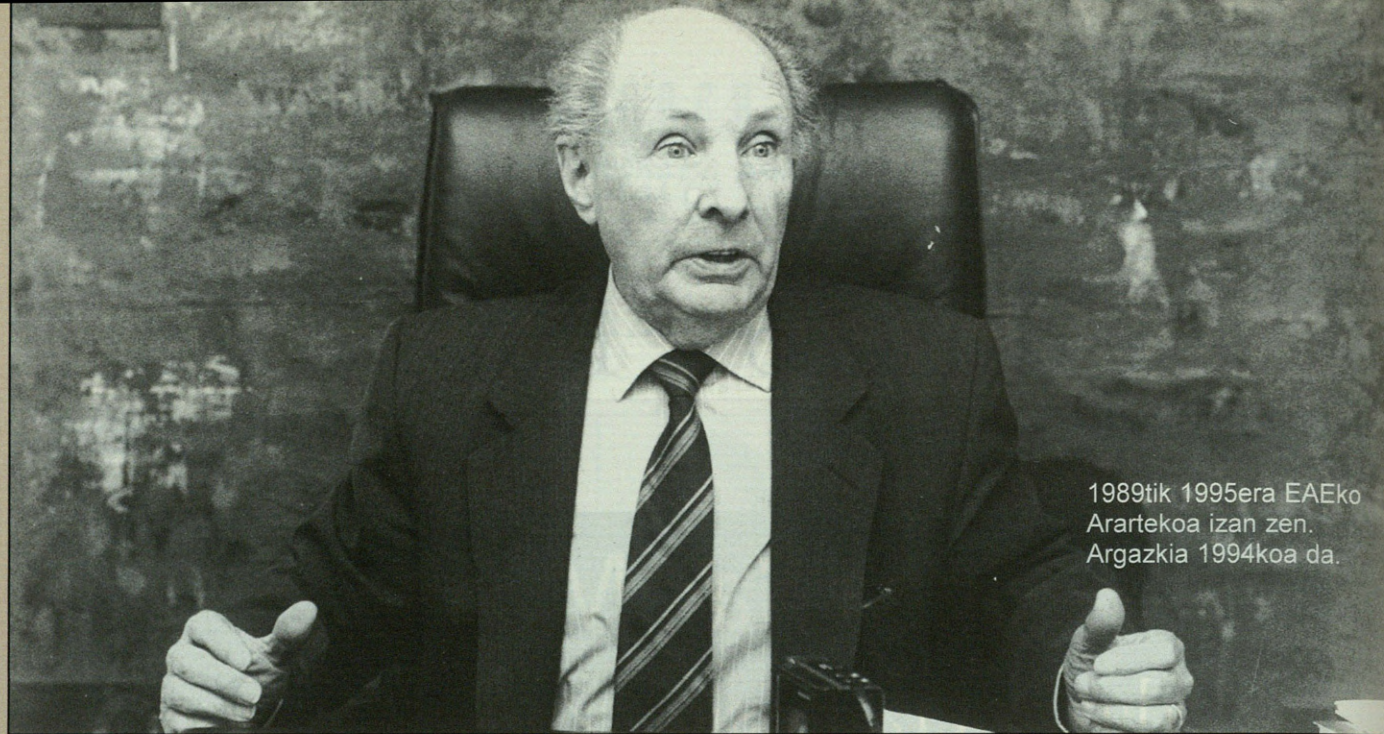
Juan San Martin

Idazle eta euskaltzainari adio

Juan San Martin idazle eta euskaltzaina maiatzaren 30ean hil zen. San Martin Eibarren jaio eta bertan bizi izan zen urte luzez nahiz eta geroago Hondarribia izan bizileku. 1922ko ekainaren 23an jaio zen eta urte askoan aritu zen idazle lanetan, baita Euskaltzaindiako lanetan ere. Liburuak, hitzaurreak eta makina bat artikulu idatzi zituen hainbat gairi buruz. Historiaurrea, hizkuntzalaritza, arteak, arkeologia, etnografia, etnologia, umorea, literatura eta mendia izan zituen idatzietako mami. Tornulari lanetan hasi zen eta gauak baliatu zituen ikasteko. Irakurle sutsua eta mendizale amorratua zen.

ALBERTO ELIZAGUI

1989tik 1995era EAEko
Arartekoa izan zen.
Argazkia 1994koa da.

Mendizale nekaezina euskararen bidean

IRAKURTZEKO, ETA BATEZ ERE, idazteko grina laster erakutsi zuen Juan San Martinek. Mendizale amorratua zen eta Eibarko kirol aldizkarian hasi zen mendiko kontuak idazten. Baita *Pireneya* aldizkarian ere. Gaztelaniaz hasi zen eta ondoren euskaraz zein gaztelaniaz segi zuen. Mendiko kontuez gain bestelakoetan ere bi hizkuntzak erabili zituen. Kultura gaiei buruz idazten hasi zen lehenengo aldiz *Anaitasuna* eta *Euzko Gogo* aldizkarietan eta ondoren, garaiko ia hedabide guztietan idatzi zuen. Idazteaz gain zuzendari lanak ere bete zituen *Egan* aldizkarian 1983tik 1989. urtera arte. Artikuluak eta poesia ere idatzi zituen; 60ko hamarkadan idatzi zituen poemak Otsalar ezizena erabiliz.

Lehenengo liburua 1959an argitaratu zion Euskaltzaindiak *Juan Antonio Moguel eta Urkitzaren bere bizitza ta lanak* izenburuarekin. Esan liteke ordea, ordurako ia liburu oso bat eгина zuela, nahiz eta berak ez sinatu. Jon Etxaidek sinatu zuen Pernando Plaentxiarraren buruzko liburua, baina sarreran Etxaidek garbi adierazi zuenez, Pernando Plaentxiarraren istorioak biltzen Juan San Martín aritu zen eta Etxaidek tajutzaile lana baino ez zuen egin. Pasadizo umoretsuak beraz, San Martinek bildutakoak

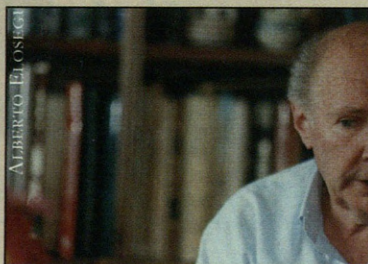
ONINTZA IRURETA

ziren eta umorearen hariari tiraka, 1960an eta 1965ean hurrenez hurren *Zirikadak* eta *Eztenkadak* liburuak argitaratu zituen. Pernando, Mogel, *Eztenkada* eta *Zirikadekin* hasi eta 2000. urtera arte ez zion liburuak egiteari utzi. Urte horretan *Eibar eta Elgetako Toponomastika* eta *Giza eskubideen inguruan* argitaratu zituen.

Euskaltzaindian 1957az geroztik

Tornulari hasi zen lanean San Martín Eibarren eta lantegian erabiltzen zuten tresneria eta makinaren izenak euskaraz biltzen hasi zen. Bildumatxo egin eta Euskaltzaindiara bidaltzea erabaki zuen. Euskaltzaindiak bilketa hura argitaratu egin zuen. 1957. urtean euskaltzain urgazle izendatu zuten eta 1964an egin zuten euskaltzain oso. Orduraz geroztik idazkari, diruzain, jagon sailburu eta euskaltzainburuorde izan zen. 1988. urtean izendatu zuten euskaltzainburuorde, baina kargua utzi zuen 1989. urtean Euskal Autonomia Erkidegoko Ararteko izendatu zutelako. Lan honetan aritu zen 1995. urtera arte.

Hizkuntzalaritza, literatura, mendia... lehen ere zerrendatu ditugu bere liburu eta artikuluetako mamiak. Ez da harritzekoa gai askori buruz idaztea, horiek denak zituen gustuko-eta. Horren adie-

Albaitero Elorriaga

Ez zeukan Eibar saltzeko

1966ko urtarrilaren 2an, Zeruko ARGIA sinatu gabeko artikulua bat argitaratu zuten izenburu honekin: *Eibar, erri atzeratua*. Azkar asko irakurriko zuen Juan San Martinek artikulua hori, bera ere Zeruko ARGIAko kolaboratzailea zelako eta batik bat, eibartarra zelako. Urtarrilaren 23koan zetorren erantzun luzea. Arrazoi eman zion ia denari, baina zirikatatu eta eztena sartu gabe ez zen geratu Juan San Martin. Hona sinatu gabeko "probokazio"aren zati batzuk eta San Martinen erantzunaren laburpena.

'Eibar, erri atzeratua' (1966-01-02)

"Mutil onak jarriko zaizkigu eibartarrak idazlan onen izenburua irakurtzen digutenean. Eibar atzeratua beraz? Atzerreka al degu aurreratua ala? Eta ala ere, esan bearrean gaude: Eibar, erri atzeratua. Zoritxarrez Eibarr'ek lagun asko ditu Euskalerrian bere atzerapen orretan. Baiña gaur Eibar aitatzen degu, erri onek 'progresista' familia izan dualako gure artean. Aspaldiko kanta da:

Txin, txin, txin, txin
diruaren otsa,
Orrek ematen digu, maitia,
biotzean poza.

(...) Erri bat aundi izan ditekere bere lantegintza, sal_erosketa eta kirol aldetik. Eta ala ere, oso txiki, oso atzeratua izan ditekere literatura, jakitez, buruko lanen aldetik. Au da, ba, guk Eibarr'i eta Euskalerriko beste erri askori billatzen diogun atzerapena. Eibarr'en tamañako industri_erri batean, kezka geiago bear genduke gure jakintzaren sai-

lletan. Erri aurreratu batek, aurrena aintzat artu ta landu bear duan gauza, bere izkuntza da.

Ta Eibarr'ek, orain arte gorde duan bere izkuntza, gaurko gazteetan galdu egin du. Orain arte eibartarrak, nun_nai euskeraz itzegiten zuten. Gaurko eibartar gazteak, erderaz asiak dira. Euskera gaietan 'analfabetoak' dira. (...)

Orra, bada, zer esan nai genduan gaurko lan onetan. Euskalerria jakintza gaietan geiago aurreratzen ez

"Neuk ere aitortzen det *Eibar, erri atzeratua* dala. Baiña, mesedez, ori idatzi zuanak esango al dida, besterik ezean ixillean belarrira, ia nun dan zeru itxurazko toki obe bat, bertara bizitzera joan nadin"

degun bitartean, erri atzeratua gera, naiz ta diruz sakelak beteak erakutsi munduaren aurrean".

'Buru ainbat aburu. Eibar, erri atzeratua' (1966-01-23)

"(...) Neretzat ez du gauza berririk ezer esaten: geien geiena egia bai da. Baiña, eibartar bezela eta ZERUKO ARGIA-ren laguntzaille bezela, izenpetu gabe etorren idazki ari erantzutera beartu naiz. Lan ori zala ta, ez zan giro zenbait eibartarren inguruan. Baita batek esan ere: 'Gu, antikerikalak garala? Bai; ta jarraitu daigun izaten. Zer izango gaituk ba ZERUKO ARGIA be geure kontra ba jaukagu?'

Nik badakit ori idatzi zuanak ez zuala eibartarren kontrarako egin, baizik dirura itsututa dagozenen jokera salatu nairik. Ta, gure erria artu bazuen diruzaleen ejemplutzat, ez da gaizki. Diru orrek bejondeiela!

aberastu diraneri. Nere etxean asko sartu ez bada ere. Baita, bejondeiela! dirurik nai ez duteneri ere. Zoriontsuak guziak! Dirutu diranak eta dirurik nai ez dutenak.

(...) ura idatzi zuanak ez badaki, jakin beza: Eibarren, aberats berri, aberats txiki asko dira, baiña guziak bizi dira oso lanpetuak eta ez dute izaten dirua gastatzeko betarik ere. Orregaitik, noizbait or zear ateratzen diranean, botaka jardutzen dira. Ta, ori ikusirik, badira pentsatzen dutenak emen, Eibarren, zakurrak lukainka-muturrez lotuak ibiltzen dirala.

(...) Domund-egunean ere Gipuzkoan geien biltzen da Eibarren. Aspaldiko urtetan Donostian bertan baiña geiago. Ta, esaten dutenez, esku-zabalak geralako. Biotz onekoak ez. Esku-zabalak. Orrelako

obrak beste erri batzuek egiten dituztenean, biotz onekoak izaten dira. Baiña, eibartarrak esku-zabalak. Ukabilla altxatzeko bakarrik estutzen degu gure esku-zabala. Ta, orregaitik ere ez dira adiskide.

(...) Euskera? A! Bai. Egia da. Nora joan zaigu Eibarko euskera? (...) Ta, zelan ez Eibarko euskeralari eibartarrak gutxi-etsi? Euskera maite zutela ta, eibartarrerri esanaz ari zirenak: 'no se dice *telefonua*, se dice *urru-tizkiña*; no se dice *kuadernua* se dice *ingurraztia*' (...)

Esan dedan bezela, munduan bertan inpernu bat da au. Ta, ni ibiltzen naiz Euskalerrian ara ta ona, baiña ez det iñun arkitzen toki oberik. Beraz, neuk ere aitortzen det *Eibar erri atzeratua* dala. Baiña, mesedez, ori idatzi zuanak esango al dida, besterik ezean ixillean belarrira, ia nun dan zeru itxurazko toki obe bat, bertara bizitzera joan nadin".

razgarri da hainbat erakundetako kide izatea, esate baterako, Donostiako San Telmo Museo-ko Zuzendaritzako kidea eta baita Aranzadi Natur Zientzietako Elkarteko kide ere.

Gurean esandakoak

Zeruko ARGIA berak idazten zuen eta

ARGIA berriz, behin baino gehiagotan elkar-
rizketatu dugu San Martin. Elkarriketa
horietako batzuetan esandakoen entresakak
dituzue segidakoak.

Idazlea sutsuki defendatzen

Joan Mari Torrealdai 1969an dioenez, Idaz-

Anasagastiri errieta

"Gauzak gogor esan behar dira: nik pena ikaragarria hartu nuen Blazquez apezpikua etorri eta hemengoa ez zelako mesprezatu zutenean; jokabide hori ez zaigu komeni herri txikiei. (...) Hobe izango litzatekeela hemengoa balitz? Dudarik gabe. Baina hala ez bada, gu ezin gara hor sartu. Bakoitzak bereak zaindu behar ditu, eta hori esaten duen alderdiak berak euskaraz ez dakien jendea jarri du ardura nagusietan. Blazquezek elizkizun batean euskaraz egin eta gero Anasagastik 'ahora ya es más nuevo' esan zuen. Nola esango du hori Anasagasti batek, berak *bai* esaten ere ez badaki? Zertan gabiltza orduan? Eroak gara ala? Abertzale denaren lehenengo ekintza zera da; kontzientzia hartu eta euskara ikastea. Eta bestela ez izan abertzale, edo alderdi-tik bota euskararik ikasi nahi ez dutenak".

ARGIA 1998ko irailaren 20ko zenbakian Aitor Zuberogitiak egindako elkarrizketako zatia.

leen Alkartea sortzea lehen aldiz San Martinek proposatu zuen Ermuko jardunaldi batzuetan. Proposamen horri geroago beste batzuek heldu bazioten ere, Torrealdaik berak egindako elkarrizketan garbi ikusten da eibartarrak idazlearekiko zuen sentikortasuna:

"(...) Sindikato-era batez ere interes profesionalak defenditzean eskatzen dut %-etik 10-a, gutxienik, kobratu behar du egileak. Hemengo editorialek ez dute ematen. Euskal-idazleak ez daki tutik ere. Sakrifikatzen dana idazlea da betiere, liburuak merkeago saltzea egilearen deretxoetatik hartzen dalako. Eta Alkartea eskatu behar duana da: edo libururik ez da ateratzen edo kostatzen dana kostata atera dedila, ez merkeago jartzearen idazleari dirua kenduaz.

Beste fenomeno bat desterratzeko ere lan egin behar du Alkarte honek sindikato-eran: ba daude idazle onak ala ez, baina dirudunak. Argitaldaria esaten du euskal-liburuak ez duala negoziarik, eta orduan egileak aurreratzeko du dirua, beharbada gero jasotzeko (edo ez). Ez dago eskubiderik, beste lan asko argitaratu gabe geratzen dira, beharbada askoz hobeak, nork diru eman ez dagoelako (...)"

Juan San Martini egindako elkarrizketako hiru pasarte

Egan aldizkariak

"Hau da historian fenomeno bakarra bilengue hasitako aldizkari bat euskara hutsean gelditu dena"

Autonomiak

"(...) guk ez daukagu eskubiderik autonomia edukitzeko gure kultura desplazatzen badugu. Hori bait da arrazoiak guk autonomia bat edukitzeko".

Gabriel Arestiz

"Galdere: Beraz klase borrokak kutxaturik dago poesia..."

Erantzuna: Hobeto esan... jo ezazu Arestik tope bat jo zuela gai horretan. Zer gehiago dago esateko?"

Elkarrizketatzailea: Laura Mintegi
ARGIA, 1986-07-06

Zirikadak eta *Eztenkadak*, hurrenez hurren. Lehenengoa ipuin barregarri-dun liburu gisa argitaratu zuten eta bigarrena gertaera barregarri-dun liburu moduan. San Martinek lehenengoetariko liburu horietan umorea zen nagusi.

Sentikortasun hori bera agertu zuen 1986an, Laura Mintegik egindako elkarrizketan:

"Gure herrian flautea jotzearekin bat egon daiteke soldatarekin horretan bizitzen, baina idaztearekin ez. (...) Euskal Herrian azkena da idazlea: hizkuntza txikia denez, idazleak ez du posibilitaterik idazle eskubidetatik bizitzea, ze bizitzea, lagungarri zerbait irabaztea... Eta hori bideratzen ez den bitartean ez dago soluziorik. (...) "

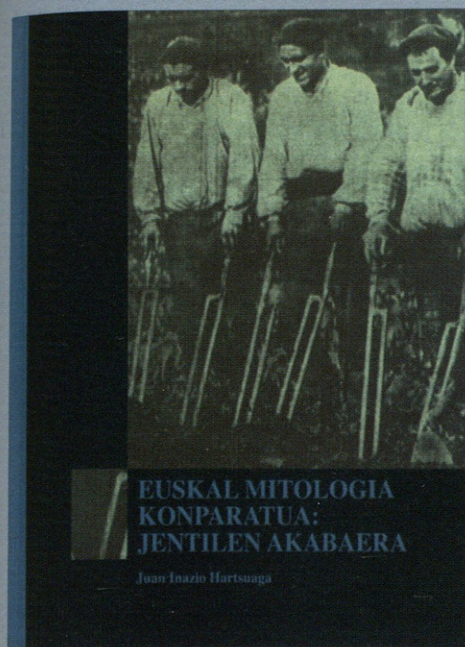
Ingelesa edo esperantoa euskararen bidelagun

Bi hizkuntza defendatzen zituen San Martinek; euskara, noski, eta denentzako baliogarri zatekeen beste bat: ingelesa? esperantoa? Alabaina, abertzaleek euskararekin ere nahikoa lan zutela azpimarratu zuen 1998an Aitor Zuberogitiak egindako elkarrizketan:

"Ideala zera litzateke: bakoitzak berea izan eta gero guztiontzako balioko lukeen beste bat edukitzea. Esperantoa ona zen teorian, baina sozialistek ez zuten aurrera atera sozialismoa gailendu zen herritan. Dena dela, hor dugu ingelesa. Zergatik ez erakutsi eskoletan haurrei norberarena eta ingelesa? Ah, lagun, baina abertzalerik gehienek ez dakite euskaraz. (...) "

1974ko urtean ere gogoan zituen abertzaleak eta euskara, begira bestela Luis Alberto Aranberrik egindako elkarrizketan esandakoak:

"(...) Arzalluzek euskaraz ondo daki baina ez du sekula euskaraz idatzi; hori ere egin beharko du noizbait, hori egin ezean analfabetoa izango baita bere hizkuntzan. Garaikoe-txeak, aldiz, ikasi egin du eta ondo hitz egiten du; horrelako pertsonak behar ditugu. Dena den, gure politikoak ez daude ondo bideratuta: transferentzietan etekin ekonomikoak baino ez dituzte bilatzen. Hori ondo dago, baina ezin dugu arima diru-truke saldu, eta gure arima hizkuntza da". ■

EUSKAL MITOLOGIA KONPARATUA: JENTILEN AKABAERA

Bi zatik osatzen dute liburu hau. Lehenean, "Euskal Mitologia Konparatua" izenekoan, antzinako euskaldunek mundua eta gizartea nola irudikatzen zituzten aztertzen da bertan, eta, eredu hori inguruko herrien mitologiek eskaintzen zituztenekin konparatzen da, beraien arteko aldeak azalduz. Konparazioak euskal izaera berezia jartzen du agerian, eta egungo testuinguruan uhertzen ari den euskal senaren nondik norakoak eskaintzen dizkigu egileak, baliagarriak geratuko zaizkigulakoan: jainko zigortzailerik gabeko mundua, klaserik gabeko gizartea, gizaki burujabe eta askea, lanerako grina, elkartasuna, . . .

Bigarren zatian, Euskal Mitologia Konparatua garatu den metodologia aplikatzen da "Jentilen Akabaera" mitoari bere jatorria eta esannahia argitzeko asmoz. Horretarako, hala Euskal herrian nola Euskal Herritik kanpo aurki daitezkeen elezahar honen bertsioak jasotzen ditu, eta haien jatorria, hedapen eta eraldaketak deskribatzen ditu. Hiru zutabe zientifiko erabiltzan ditu lan horretarako: ahozko kontakizunen bilakaera gobernatzen duten legeen ezaguera; euskal eta indoeuropar mitologiaren arteko desberdintasunak; eta arkeologia. Emaiza ezin ernagarriagoa da.

GAIK

ARGITALDARIA

ELIKAGAI TRANSGENIKOEN ARAZOAK

Liburu honek egungo genetikak egin dituen aurkikuntzen berri ematen digu, eta, batez ere, bioteknologiak eta ingeniaritza genetikoak azken urteotan izan dituzten aurrerapenak: klonazioa, giza genoma proiektua, ADN birkonbinatzailea, . . . Eta elementu horien bidez, genetikoki eraldaturiko landareen, animalien eta onddoen menuak ikusteko parada izango dugu irakurketan.

Alde teknikoekin batera arazo sozial eta ekologikoak sortu dira, noski. Transgenikoen transnazionala den Monsanto sorturiko PCBa, dioxinak, hazteko hormona sintetikoak eta Roundup (gehien saltzen den belar-hiltzailea) produktu arriskutsuen inguruko eztabaida agertzen da. Genetikoki eraldaturiko organismoekin zerikusirik duten arazo berriak mahaigaineratzen dira: kutsadura genetikoa, hazirik gabeko landareak (Terminator teknologia), biopirateria, monokultiboak, biodibertsitatea galtzea, . . . eta horien aurre borroka sozialek sorturiko demokrazia- eta elikazte-subiranotasunaren kontzeptu iraultzaileak. Prozesu honetan ere Euskal Herriak emandako urratsak aztergai izango dira.

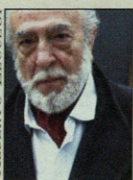
Jadanik salgai zure liburudendan!!!

Tel. / Faxe 943 47 13 04 • jiak@facilnet.es

Ezpalak

KATIXA GARATE

ALBERTO ELOSEGI

Nestor Basterretxea

2005eko Humanitate, Kultura, Arteak eta Gizarte Zientzien saria jaso du Eusko Ikaskuntza eta Kutzaren eskutik. Hala, Basterretxeak alor anitzetan (eskultura, poesia, arkitektura...) egindako ekarpena nabarmendu nahi izan dute.

Jon Maya k zazpigarren aldiz irabazi du Euskadiko Gipuzkoar Aurreko Txapelketa. Horrenbestez, gaurdaino txapel gehien (zazpi) jasotako Mikel Sarriegi lortutako marka parekatu du Mayak.

Iñaki Goenaga *Sistiya* idazle eta itzultzailea zendu zen joan den astean, ehun urte zituela. Berak 1934an euskaratutako *Wilhelm Tell* antzezlanaren aurtengaitzatu du EIZIEK. Valentín Aldalur *Zialtza* trikitilariak ere pasa den astean utzi gintuen. Ez zuen diskorik grabatu, ezta txapelketetan parte hartu ere, baina asko ibili zen erromeriaz erromeria.

Blanca Arrieta koreografo eta dantzariak *Memoria* ikuskizuna estreinatu berri du. Salvador Daliren hiru margolan sakon aztertu ondoren otu zitzaion oroimenari buruzko lana osatzea.

Brandoren txokoa kultur elkar-
tea sortu du Donostian Paul Zubillaga aktoreak, antzerkian hasiberriak direnek euren lanak erakusteko aukera izan dezaten. Paul Zubillagak Asier Hernándezen zuzendaritzapean, Alfonso Sastreren *Cargamento de sueños* antzezlanean moldaketa estreinatu berri du bertan. Alfonso Sastrek Espainiako Letxen Kixote saria irabazi du 1935ean idatzitako *Los amores sicilianos* (Hiru, 2004) obrari esker.

Sorkun Rubio

bigarren bakarkako lana grabatzen ari da Nafarroako Azkarate estudioetan. Aurreratu duenez, disko polifonikoa izango da eta elektronikoagoa.

ALBERTO ELOSEGI

Mundumira: kulturen topagune

MUNDUKO KULTUREN ordezkari andana ekarriko du *Euskal Herria* aldizkariak eta Gin&Tonic-ek antolatutako Mundumira jaialdiak Arrasatera, ekainaren 10etik 12ra. Aldizkariaren oinarri dira mendia, kultura, natura eta bidaia eta horietan jorratuko ditu jaialdiak, haur nahiz helduentzat. Zirko emanaldiak, kale antzerkia, txangoak, tailerrak, bidezko merkataritza, ipuin kontalariak... egitarau oparoa atondu dute. Doan guztiak. Artisautzari, gastronomiari eta mendiari eskainitako azokak paratuko dituzte. Eta kontzertuak ez dira nolanahikoak izango: Márcio Faraco (Brasil), Phil Cunningham (Eskozia), Babacar & Diengoz (Senegal), Gari... Kanpin dendak jartzeko eremua prestatu dute halaber. Informazio gehiago: www.mundumirafesta.com gunean.

Labetik ateratako artelanak Zumaian

SORKUNTZA ETA ENPRESETAKO BERRIKUNTZA uztartzeko asmoz antolatu dute aurtengaitzaren *Divergentes* proiektua Zumaia Zuloaga museoak, Bizkaiko Windsor galeriak eta Xabide kultur kudeaketa enpresak. 190 artista aurkeztu ziren proiektura eta horietatik hamar bertako hainbat enpresatan (CAF, Ulma, Tecnalia, EITB) izan dira apiriletik euren artelanak sortzen. Orain Zumaian jarri dituzte ikugai. Saioa Olmoko Zumaia nola ikusten duten galdetu zien zumaiarrei eta horiek paratu ditu, herritarrek ikus ditzaten. Ewen Chardonnetek karpak bat paratu du Zuloaga museoaren lorategian, eta inkomunikazio sentipena adierazi du bertan telebistako albisteen bidez. Irailaren 4a arte izango da zabalik artea gizarteratzea xede duen proiektuaren erakustaldia.

Bluesak hartuko du Getxo

ESZENATOKI EDERRA izango du, urtero gisan, ekainaren 10etik 12ra, Getxoko XVII. Blues Jaialdiak: Algortako portu zaharra. Bluesaren hainbat adarretako musikariak etorriko dira urteroko zitara. Coco

Thierry Malandainen hitzok jaso zituen 7Kk: «Baleta arte burgesa da, baina dantzariak beti izan dira txi-roak. Nik arte demokratiko baten alde egin nahi dut lan».

David Barberok esanak Aldaketa 16n: «Antzerkiak egungo gertakarietan eragin behar du, jendea-ri kezka sortzen dioten gauzetan, errealitatearekin zerikusirik ez duten ikuskizun estetiko soilak egin beharrean. Eta uste dut horretarako umorea dela biderik eraginkorrena».

Unai Elorriagak adierazpenok egin zizkion Berriari: «Nola kritikatzen behar da: idazle bat lurpean uzteko moduan ala gomendatuz? Nik bigarrena aukeratuko nuke. Irakurritako liburu onak

aipatuko nituzke, eta txarrak hortxe utzi. Zerbait txarto egin duenari aurrez aurre esango nioke, eta ez egunkari batean; kikilduta utziko bainuke! Idazle gutxi gara, eta giroa narrasteari ez diot zentzurik ikusten».

Lisabö musika taldekoak Xirikari: «Talde interesgarriak daude Euskal Herrian (...) Eta mugimendu ugari (...) Tamaina txikiko mugimenduak daude baina ezinbestekoak iruditzen zaizkigu, batez ere, gurea bezalako herri txiki honetan. Baina komunikabideek aurrera pausu bat eman behar dute eta mugimendu horiek guztiak, ezagutzera emateko, leku bat egin behar diete, musika behar bezala tratatuz eta ez produktu komertzial baten antzera».

Donostiako Antzerki Feria hamaikagarrenean bai

Iaz ez zen Feriarik egon Donostian. Udaleko langileek greba deitu zuten Feriaren egunetarako eta hori ikusita, Udalak Feria bertan behera uztea erabaki zuen. Aurten ez dirudi arrisku hori dagoenik, datak aurkeztu dituzte-eta dagoeneko. Ekainaren 29tik uztailaren 2ra, aretoko 26 lan eta kaleko 11 programatu dituzte, antzerkiko nahiz dantzakoak. %42 Euskal Herrikoak –Ertza, Deabru Beltzak (argazkian), Golden Apple Quartet, Kanpingags...–, %38 Espainiako Estatukoak –Atra Bilis, CDN...– eta %15 Amerikakoak –Churchill&Co, Teatro D'Dos...–. Berrikuntzak izango dira: profesionalentzako azoka paratuko dute Kursaaletan, omenezko saria banatuko dute, Trinitate plazan oholta jarriko dute eta Konstituzio plazan euskarazko lanak eskainiko dituzte. Hamaikagarrenean.

Montoya musikari zaildua, Eddie *The Chief* Clearwater beterranoa, musika elektronikoa, duba eta bluesa uztartzen dituen Skip McDonald eta Bilboko Canal Blues izango dira taula ginean.

MID-E lehiaketa hirugarrenegoz

SORTZAILE GAZTEEI euren lana garatzeko eta beste sortzaileekin partekatzeak aukera ematen die orain hiru urte Yox kolektiboak sortutako MID-E lehiaketak. Hogeita hamabost urtetik beherako Europako artistek parte har dezakete, beti ere, beren sorkuntza esparruak moda, irudi elektronikoa edota musika sorkuntza badira. Artista aukeratuek bi mintegitan parte hartu beharko dute uztailaren eta azaroaren, Donostian, bakarkako nahiz hirunakako proiektuak aurkezteko. Ekainaren 17a da izen emateko azken eguna.

Kilometroak 05eko literatura lehiaketak badu irabazlerik: Roberto Izagirre Barruetabeña. Hamar lagunek aukeztu dute Fernando Morillo idazlearen *Dragoien orroa* eleberrirako amaiera eta epaimahaiak Izagirrerena hautatu du. Parte hartzaileen lana eskertzeko, guztien izenak agertuko dira liburuan. Liburua ekainaren 17an aurkeztuko dute.

Erdi Aroko Gasteiz ezagutzeko parada eskainiko du Arabako hiriburuko Kordoiaeren Etxeak uztailaren 27a bitartean. XV. mendeko itxura eta egitura errekonstratu dute lau urte iraun duten bir-moldaketa lanen bitartez. Eta etxearen irekitzea ospatzeko, Erdi Aroko etxeen moduan apaindu dute, bertan zeuden altzariak eta Kordoiaeren Etxerako propio egindakoak paratu dituzte, Toti Martínez de Lezea idazlearen gidaritzapean. Horrez gain, hainbat aktorek XV. mendean Kordoiaeren Etxean bizi zen Juan Sánchez Bilbao eta haren sendia gorpuztu dituzte. Haien bitartez jakingo du ikusleak nola bizi zen Sánchez de Bilbao familia, nola sortzen zituzten ehunak eta zer jaten zuten, esate baterako.

bilintx

ramos

mattin

urretxindorra

bilintx
bertso-hop

arriaga

xalbador

xalem

herriak

Argitalpenak

PILAR IPARRAGIRRE

Orio. Historia argazkitan

Iñaki Iturain Azpiroz

ORIOKO UDALA

197 orrialde
20 euro

Oriotarren aztar-nak argazkitan

Argazkilari ezagun zein anonimo askok garai eta testuinguru ugari-tan jasotako irudien bitartez osatu du Iñaki Iturain Azpirozek *Orio. Historia argazkitan* liburua, argazki horien aintzinasuna, edukia eta kalitatea ezer baino gehiago balioztatuz. Era horretan eskaini ditu 12.000 urte inguru dauzkaten irudirik zaharrenak, Aita Lertxundiri 1870ean egin zioten erretratuak, Orioko mendiak, baserriak, etxeak eta kaleak agertzen dituztenak, eta batik bat herri xehea, Orioko biztanleen hamaika irudi, oriotarrak bere ahalegin jarraituan azalduz, itsasoan, eskabetxerian, fabriketan, festa egiteko garaian,

eskolan, arraunean, pilotan, lehen jaunartzea egin zutenean, ezbeharrean, gerran, pozik, goibel... Liburuko argazki bakoitzak historia oso bat dauka bere atzean. |

Uztaro

Batzuen artean

UDAKO EUSKAL UNIBERTSITATEA

122 orrialde
6 euro

Elhuyar anaiek Espainiako koroarekin zituzten harremanez

Udako Euskal Unibertsitateak plazaratzen duen *Uztaro* aldizkariaren 51. zenbakian, besteak beste, Fito Rodríguez burututako *Elhuyar anaiek, wolframioaren isolamendua eta espainiar koroarekin zituzten harreman sekretuak*, Roldán Jimeno Aranguren *Zuzenbide penalaren bilakera historiko-doktrinala: Hamurabiren kodetik Hugo Grotius-en teoriara*; Itziar Bernaola, Ana Isabel Morales eta Irune Payrosen artean osatutako *Inarra txarragaz, baztarrak lobi: internazionalizatu gabeko produktu informatikoak lokalizatzearen arazoak*, Jon Murelaga Ibarraren *Irrati modernoaren testuinguru teknologizatuak*, eta Antonio Casado eta Zigor Peralesen artean eginiko *Basho-ren basora bazoaz... (renkua eta haikua)* lanak aurki daitezke. |

Egiaren atzetik, hilketa bat argitzen

Irakurle gazteei zuzendutako eleberri honetako protagonistak 1979an eraiki zuten El Sauzal herrixka aspergarrian bizi diren bi mutil dira. Asperkizun horri bizikletan ibiliz egiten diote aurre, eta horretan dihardute Mariok eta Andresek institutuak libre uzten dien denbora gehiena, harik eta Marioren neska-laguna izandakoa poliziak hilik aurkitzen duen arte. Neska hori droga gaindosi baten ondorioz hil dela diote guztiek, baina hilik dagoen arren, neskatoa Mariori agertzen zaio, norbaitek hil duela adieraziz-edo. Eta Mario Andresengana doa, neskaren hilketa argitzeko laguntza eske. Andresek ez du ezer ulertzen, baina lagunak elkarri laguntzeko daudenez, baietz erantzuten dio. Eta beste munduarekin harremanetan jartzeko gai den jendea bisitatzen hasten dira biak. |

Ikuspuntu iluna

Pablo López

EDICIONES BETA

142 orrialde
14 euro

Galeuska koen poesia antologia

Antoloxía poética. Poesia antologia. Antología poética (1990-2003) izenburuko liburuan, azken urteotan euskaraz, galegoz eta katalanez idatzitako obra poetikoaren lagin adierazgarria erakusten da. Lan hau Associació d'Escreitores en Llengua Catalana, Asociación de Escritores en Língua Galega eta Euskal Idazleen Elkarteak 2003ko azaroan Gernikan XX. Galeuska ospatzera bildu zirenean hartutako erabakiaren ondorioz plazaratu da. Erabaki haren arabera, Galeuska osatzen duten elkarteetako bakoitzak bere herriko hamabost idazle hautatu behar zituen, eta idazle horietako bakoitzaren olerki lanetik bina poema eskaini. Horixe da, hain zuzen, liburuan jasotzen dena. Poema guztiak bere jatorrizko hizkuntzan zein Galeuska-koen beste bietan ere irakur daitezke. |

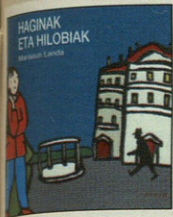

Antoloxía poética. Poesia antologia. Antología poética (1990-2003)

Batzuen artean

PAMELA

398 orrialde
19,50 euro

Haginak eta hilobiak

Mariasun Landak
Asun Balzola

EREIN

46 orrialde
10 euro

Mariasun Landaren Iholdi saila guztiz osatua

Haginak eta hilobiak izenburua duen kontakizunarekin momentuz behintzat amaiera ematen zaio Mariasun Landak sortu eta Asun Balzolak marraztutako Iholdi sailari. 1988an kaleratu zuten hasierako liburukia, hain zuzen ere *Iholdi* izenburua zuen hura, eta handik gutxira bigarrena, *Izeba txikia*. 1990. urtean ikusi zuen argia, berriz, 1991n haur eta gazte literaturako Euskadi saria jasoko zuen *Alex*-ek, eta ondorengo urteetan *Amona*, *zure Iholdi* eta *Marina* plazaratuko zituzten. Orain kaleratutako *Haginak eta hilobiak* kontakizunarekin, haur baten barne-ahotsa ezagutzeko aukera eskaintzen

duen sei liburuki dira denera, eta nahi izanez gero seiak eskura daitezke, Ereinek plazaratutako bilduman. I

Idazle Eskolak plazaratutako aldizkariaren bigarren alea

Aurreneko zenbakiak izandako arrakasta ikusirik, idazle berrien lanak ezagutaraztea helburu duen *Luma berrien eleak* aldizkaria urtean bi edo hiru aldiz plazaratzen jarraitzeko asmoz agertzen zaizkigu Idazle Eskolakoak. Bigarren zenbaki honetan, Julen Gabiriari egiten dioten elkarrizketaz gain, idazle berri askoren narrazioak, iritziak, ipuinak, poesiak eta antzerki-lanak aurki daitezke. Baita idazle bakoitzaren berri eskaintzen duen *Nor da nor* saila ere, eta Idazle Eskolakoekin harremanetan jartzeko erak. I

Luma berrien eleak

Batzuen artean

IDAZLE ESKOLA

62 orrialde
3 euro

ALBERTO BARANDIARAN

«Letra txikiz idazten diren gauzek mugitzen dute benetan mundua»

Zer diozu narrazio hauetaz buruz?

Egia esan, ez dakit oso ondo zer kontatu behar dudan liburu honi buruz. Kazetaria naiz ni, baina batzutan, grabagailua jartzen dudanean, harritu egiten naiz jendeak erantzuteko duen presuntasun horrekin, benetan zaila delako hainbeste jarri duzun liburu baten berri ematea. Dena den, uste dut interesgarria dela azaltzea, ez zergatik idatzi ditudan lan hauek —hori galdera potoloegia litzateke—, baizik nola idatzi ditudan.

Nola sortu zitzaizkizun istorioak, alegia?

Beno, nola iristen diren zirriborro edo ideia batzuk azkenean liburu batera. Nire kasuan irudiak, esku-titzak, obsesio batzuk... izan dira. Halako batean erabaki nuen paperean jarri behar nituela, eta horrela hasi nintzen, jakin gabe oso ondo zer aterako zitzaidan. Nekien bakarra zen buruan bueltan zerabilzkidan irudi horiei buruzko gogoetak kontatu nahi nituela.

Eta *Mundu txikia* izenburuaren arrazoa?

Uste dut ondo azaltzen duela nik hamalau argazki hauetan ikusten dudana. Metafora bat erabiliz, batzuetan txoratu egiten gara ur biziarekin, errekek gauza asko dakarrenean eta oso ikusgarri, ematen duelako hori dela benetan inportantea; baina nik uste dut bidea benetan egiten dutenak ur sakonak direla, eta niretzat korronte sakon horiek askoz gehiago daude esku-titz batean manifestu batean baino; eta begirada iheskor edo berezi batek askoz gehiago esaten du argazki eder batek baino. Hau da, nire iritziz, letra txikiz idazten diren gauzak dira benetan mundua mugitzen dutenak.

J. M. / ARGAZKI PRESS

Alberto Barandiaranen hamalau narrazio labur

Egun nahiz iragan hurbilean kokaturiko hamalau narrazio eskaintzen dizkigu Alberto

Barandiaranek Susa argitalatxeak plazaratu duen *Mundu txikia* liburuan. Bizipenez betetako istorioak dira, gertaera txikiz eta lehen begirada batean xehez osatutako hamalau ipuin: Bizimodu ez oso ona ematen dion senarraren zain dagoen emakume baten gogoetak, guztiak miresten zuten anaiari muzin egin eta benetan bera aukeratu zuen pertsona bakarra galtzea egokitu zitzaion gizonaren geroa, bikote baten lehen sexu harremana, amarik gabeko haurraren aitaren kezka, herri txiki batean bizi den margolariaren eguneroko jarduna, gurasoen zain dagoen umearen ezinegona, piano jole baten plazer ezkutua, sagarrondoa erori zeneko eguna, apaiz baten ukitu lizunak mutikotan jasan behar izan zituen gizonak elkarteko

Mundu txikia

Alberto Barandiaran

SUSA

129 orrialde
12 euro

lagunei gertakizuna kontatzen dienekoa, adoptatua izan den neskatoak bizimodu berrian dituen jarrerak eta pentsamenak, euskara gustuko ez duen mutikoaren arrazoiak, amonaren hizkera gozo haren azarnak, irabazleekin gerran ibilitako aitonaaren erretxina, eta ikurrinaren legalizazioaren alde egindako manifestazioei buruz idazteko eskatzen dioten egungo kazetariaren urratsak. ■

egileari galdezka

Denbora-pasak

LUMA

Hitz gezidunak

	Tropikoko eremuak	▼	Daude	▼	Tratamendu mota	▼	Betiko	▼	Barazki hostotsua
	Bastarta		Instintua		Atlantiko-ko itsasoa		Adiurre oneko		
	▶		▼		▼		▼		▼
	Bizkaieraz, baratxuri	▶							
	Baldintzetan								
Hauts	▼	Banatzera behartua	▼						
Zerra handia		* HARRA-PARIA							
▶		▼			1	▶	Ez eme	▶	Pl., musika tresna
					Arrantza tresnak		Joan den urtean		
Rutenioa	▶		Bokala	▶	Trebeak	▶			▼
Katuaren umea			Suitzako ibaia		Apal	▼			
▶			▼		▼			Suari dario	
								Bilo	
H2O	▶		Behiak egiten du	▶		Hari, zuen	▶		
Euritakoak			Kalearen hasieran			Errep., gorotza			
▶			▼			▼	50	▶	Bokala
							Kontsonantea		Bokala
Atzizkia	▶		Auzapezak	▶			▼		

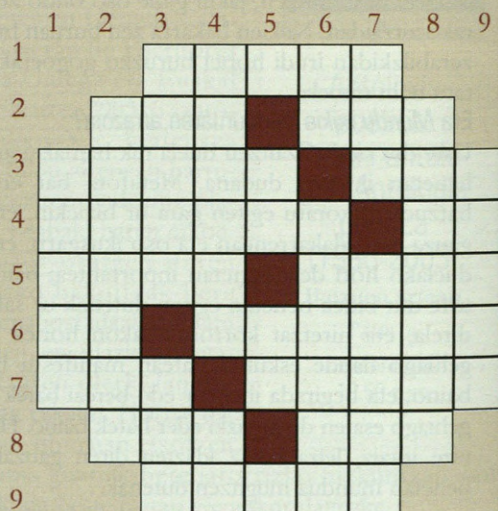
Hitz gurutzatuak

EZKER ESKUIN

1.- Jakina! 2.- Bizkaieraz, duk. Burdinola. 3.- Aintza. Emakume izena. 4.- Emakume izena. Idi, hitz elkarketan. 5.- Instintua. Busti. 6.- Nominatiboaren atzizkia. Pertza konpontzaile. 7.- Joan den urtean. Emakume izena. 8.- Kendu aditzaren oina. Emakume izena. 9.- Neskatoa, neskatila.

GOITIK BEHERA

1.- Bare. 2.- Bizkaieraz, igandeak. 3.- Galdetzaile bat. Zegoen. 4.- Pluralean, hegazti mota. Neonaren ikur kimikoa. 5.- Sufrearen ikur kimikoa. Otx! Lehen bi bokalak. Kontsonantea. 6.- Erreplikatzuz, fruitu tropikala. Motelak, indar gabeak. 7.- Bilo. Moztua. 8.- Deitura. 9.- Irten, jalgi.

Hitz ezkutua

Aurki ezazu Asiako estatu baten izena kontuan izanik aurreneko zenbakiak hizki komunak kopurua adierazten duela eta bigarrenak beharreko lekuan agertzen direnena.

N	E	S	K	A	3	2
Z	O	P	A	K	2	2
Z	O	T	A	L	2	2
O	R	P	O	A	2	1
O	S	K	O	L	1	1

Kike Amonarrizen umorea

Dolar baten truke

Jarduera asko, berauek burutzeko behar den denboraren arabera baloratu ohi ditugu soilik. Eta horrelakoetan, oso oker gabilta. Konparazio batera, har dezagun ordenagailu erraldoi eta guztiz konplexu baten matxura konpontzera deitu zuten ingeniariaren kasua.

Ordenagailuaren balioa 12 milioi dolarrekoa zen. Lantegira iritsitakoan ingeniaria, ordenagailuaren pantailaren aurrean eseri zen, hainbat tekla sakatu, buruarekin baiezko keinua egin, bere kasa zer edo zer murmurikatu eta aparailua itzali egin zuen. Orduan, galtzetako patrikatik bihurkin txiki bat atera eta ia ikusi ezin zitekeen torloju txiki-txiki bati buelta eta erdi eman zion. Ondoren, ordenagailua berriro piztu eta lanean hasteko inolako eragozpenik ez zegoela frogatu eta gero, altxa egin zen.

Lantokiko zuzendariak ezin zuen sinetsi ikusitakoa eta pozarren kontua instantean ordaintzeko prest agertu zitzaion:

– Zenbat da? –galdetu zion.

– Mila dolar.

– Mila dolar? Mila dolar minutu bateko lanarengatik? Mila dolar torloju txiki bat estutzeagatik? Badakit nire ordenagailua oso garestia dela, baina mila dolar eskatzea astakeria da! Ordainduko dizut noski, baina kopuru hori justifikatzen duen faktura ongi zehaztuta bidaltzen didazunean.

Ingeniariak buruarekin baietz erantzun eta alde egin zuen. Biharamunean, lantokiko zuzendariak posta elektronikoz jaso zuen faktura. Irakurri eta txintik atera gabe ordainarazteko esan zion kontu-hartzaileari. Fakturak honela zioen:

Burututako lanak:

- Torloju bat estutzea..... dolar 1

- Zein torloju estutu jakitea.....999 dolar

Soluzioak

K	A	E	A	K	A	L	A	V	S	
A		L	K	I	A	K	R	E	A	
N	O	I	Z	U	M		A	R	U	
E	K	E	A	U	M	K	A	T	A	
K	A	B	I	L	A	K	R	U		
A	R		I		A	N	A	P	A	
A	Z	I	A	R	A	N	A	B	E	
Z	A	T	Z	R	A	K	B	E		
A	E	M	E	I	K	S	A	S		
B	Z			D	S					

Hitz ezkutua
NEPAL

Hitz gurrutzatuak
Ezker eskutik: 1. Noski 2. Dok. Ohi. 3. Lortu. Eba. 4. Amelha. It. 5. Sena. Hize. 6. Ak. Kauter. 7. Iaz. Elena. 8. Ken. Ana. 9. Neska.

Goitik behera: 1. Lasai. 2. Domitak. 3. Noren. Zen. 4. Oklak. Ne. 5. S. At. Ae. S. 6. Ko. Ahulak. 7. Ite. Elena. 8. Abizena. 9. Atera.

INGURA ZAITEZ HITZEZ

Harpidetzak: 943 37 15 45

www.argia.com/luma

luma@argia.com

+ *lumatxo*
haurentzako gehigarria

Ihesi

Euskal Herria ezagutuz

TESTUA ETA ARGAZKIAK:
ASIER AGIRRESAROBÉ / MUSKILDA TELLABIDE

Zuia (Araba)

Lanbropeko Badaia mendikatea

Badaiaiko goi ordokia lainopean.

Arabako Zuia udalerriko begiraleku nagusi bi lotuko ditugu ibilbide honetan: Badaia mendikateko goi ordokia iparraldetik ixten duen Ganalto gain belartsua eta Oroko santutegiaz gaindi goratzen den Atxabal arroksua. Aperregi herrixka abiapuntu izanik, Baias ibaiak sortutako meandroetan ezkutaturik dagoen Encontrada izeneko paraje historiko ederra ezagutzeko parada ere edukiko dugu.

Baias ibaia zeharkatzeko, "La Encontrada" txokoko zubi esekia baliatu dugu.

Aperregiko eliza ondoko bolatoki berritutik abiatu gara oinez Lukianorantz (615 m), euri zaparrada ondorengo aterruna baliatuz. Herrixkaren sarreran jorratutako alor artean doan pista zuzenari heldu diogu, harik eta Lukianoko herrigunean sartu arte. Eliza bera da

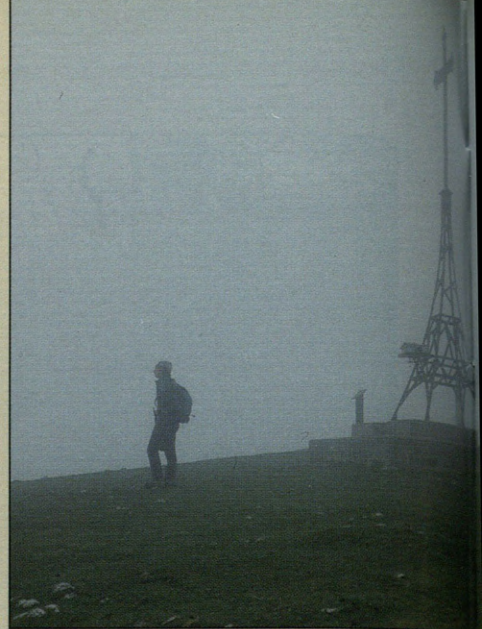
lehenengoetako eraikuntza, bolatokia dator zertxobait aurrerago. Eskuinetik, edanlekua igaro ostean, ezkerrean igotzen den kaletik herri-gunea zeharkatu eta Baias ibaiaren altzora daraman pistatik jarraitu dugu. Burdinazko langa gainditu eta berehala heldu gara ibaiertzera. Gai-

nezka eta arre dator ibaia. Eskuin aldean, ordea, burdinolako presaren gainean egokitutako zubi esekia dugu eta horixe baliatu dugu beste ertzerara igarotzeko.

Pista jarraituz, pago eta haritzek osatutako basotik irten eta belardi zabalaren beste muturrean ikusi

dugu lehenengoz Encontrada-ko baserria, Baias ibaia zeharkatzen duen zubiaren ondoan, Zuia, Urkabustaiz eta Kuartango ibarrek bat egiten duten hartan. Egun paraje bakarti eta lasaiotan burdinolaren hondakinak, XVIII. mendeko zubia eta baserria baino topatu ez baditugu ere, behinola Gereñu dorretxea eta ermita ere izan omen ziren inguruotan. Pistan barrena goazela, ordea, bazkan ari den ganadu artetik zakur zuri handi bat agertu eta aurrez aurre jarri zaigu, adi adi zelatan. Mastina ote? Isil isilik eta astiro, badaezpada, ganadua eta zakurra atzean utzi eta baserri zaharberritura hurbildu gara, begi bakarrek zubi ederretik ibaia gurutzatu asmoz (585 m). Zubia eta inguruak erabat lokaztuta egon arren, ahal moduan gurutzatu eta eskuinera jo dugu aurrez aurre dugun burdinazko atetik igaro

Ezkerreko argazkian, Baias ibaia zeharkatzeko erabili dugun begi bakarreko zubi ederra. Erdikoan, Ganaltoko gurutze erraldoia, 2003an jarria. Eskuineko orrian, bidean lagun izandako zuhaitzak.

eta basa pistari jarraitzeko. Ibai ertzetik aldenduz, malda leunean gora, topatu bidegurutzean ezkerretik gora jo dugu eta laster muino gaineko begiratokira iritsi gara. Aterruoneak dirau, Badaia nahiz Atxa-

baleko gainak baina, ez daude hodeiez libro. Behean aldiz, Baias ibaiaren meandroak eta zeharkatu berri dugun Encontrada paraje berde eta joria dakusagu lanbro artean.

Badaia mendikatea arriskuan!

Zuaia ibarra iparraldean, Kuartangokoa mendebaldean, Erribera Goitia nahiz Zadorra ibaia hegoaldean eta azkenik Gasteiz eta Arabako lautada ekialdean dituela, Badaia mendizerra ipar-hego norabidean hedatzen da, Gorbeia mendimultzoa nolabait Gasteizko mendikatearekin lotuz. 800 eta 1.000 metro arteko garaiera duen goi lautada da eta amildegia nahiz basoz beteriko malda leunak ditu inguratzen duten ibarretara begira. Mendi karstikoa izanik, goialdeko ordokian dolina nahiz lapiaz handiak ditu, baita artadi zabalak ere. Iparraldean Ganalto (898 m) du punturik garaiena, hegoaldean, aldiz, mendikateko gunerik altuenak diren Oteros (1034 m) eta Lorritxoko (1014 m) gainak.

Ezeguna ia erabat, ez du izan Parke Natural izendatzeko zorterik eta hori gutxi balitz Eusko Jaurlaritzako energia berriztagarrien plana medio, ehundik gora haizeerrota paratu nahi dituzte bertan. Erribera Goitia, Gasteiz, Iruña Oka eta Zuia udalerrietako 17,4 kilometrotan 110 metro garaierako 128 aerosorgailu jartzea dago aurreikusia. Arabako Foru Aldundiak Parkea eteteko eskaera egin eta bi aldeak negoziaketetan murgilduta daudenez, momentu honetan geratuta dago proiektua. Alabaina, akordio batera iritsi eta eraikiz gero Euskal Herriko parke eolikorik handienetakoa izango litzateke (32 aerosorgailu ditu Leitzakoak, 35 Oizkoak, 100 Urkilla-Elgeakoak).

Nafarroan martxan dauden parke eolikoak 28tik gora diren bitartean, iparraldean bat bera ere ez dago eta EAEn bi dira martxan daudenak, Elgea-Urkillakoa Araba eta Gipuzkoa arteko mugan, eta Oizkoa Bizkaian. Gainera, beste bik erakuntza lanetan egon behar lukete, aurrak iritziak ez balitu geratu, Orduntekoa eta Badaia alegia. Beste hainbat egitea dago aurreikusia EAEn, Ganekogorta eta Adarra-Mandoegiko mendietan esaterako. Hainbeste egitasmo aurrera bultzatu beharrean, hurrengo galderaren inguruan gogoeta egitea ez litzateke gaizki etorriko. Gure lurraldeko ibarrak, industrializatu eta gizatartu direnean, merezi al du orain gure mendiak desitxuratu eta industrializatzea, trukean, urtez urte handitzen doan kontsumo energetikoaren %10a soilik lortzeko?

Ganaltoko gurutzea

Badaia goi lautadara iritsi nahian, bidean gora jarraitu dugu, zenbait bihurgune eta ataka bat gainditu ostean, Aperregitik zuzenean datorren pistarekin bat egin eta berehala Arnateko harratera irteteko (810 m). Torrogoiti eta Santa Marina ermitara doazen pistetatik begi-bistan dugun ordoki zabalean barneratu beharrean, ezkerreko biratu eta amildegia ertzetik doan bide belartsuan gora jo dugu, Ganaltoko gaina hartu asmoz. Mendi soilduan aurrera, apenas desnibelik gabe laster batean tontorreko gurutzeira iritsi gara, iparretik datorren lainoak tontorra estali duen une berean (898 m). Iparraldean laino artean ezkutaturik dagoen Gorbeia mendi puskako gurutze itzelaren antzekoa du gain honek, nahiz eta txikiagoa izan, baita baserri itxurako buzoi dotorea ere. Aldameneko plakan honela dio: "Ganaltoko Gurutzea. Manuel Iradier Txangolari Elkartek, Aperregiko administrazio batzordeak eta Badaia basa-mendizerrako elkarteak gurutze hau eraiki zuten, 1953an M. Iradier-ek jarri zuenaren orde. 2003ko azaroan 15a. Egileak: Iñaki Elejalde Rueda jauna eta Ander Elejalde Rueda jauna".

Domaikiara doan bidearen bila

Ekarri dugun norabideari eutsiz, ekialdera abiatu gara laino hertsit trinkoan murgildurik, Olazar gainaren azpiko harratearen bila. Ezpel, ipuru eta arte zuhaixka txiki artean,

zirrinda lauso bati jarraika zenbait muino gaintu ostan harrate batera jaitsi gara (820 m) eta Domaikia herriatik datorren pistan behera segi dugu, laino geruza goian utziz. Gas-teizko lurretatik Zuia ibarrekoetara pasa gara berriro eta bertan burutu-ko ditugu txango honetako gainon-tzeko urratsak ere. Gainbehera han-dirik gabe eta eskuinera irteten diren bideei jaramonik egin gabe, alboetan erkametz ale eder ugari ditugula, lokaztutako pistak bidegurutza era-man gaitu. Burdinazko langa gaintu-tu eta Aperregitik Domaikiara doan bidera irten gara (720 m).

Atxabal gaina eta Oroko santutegia

Zuzenean abiapuntura itzuli nahi bada, ezkerreko jo eta bidea jarraitzea besterik ez dago. Oroko santutegira eta Atxabal gainera igo nahian, bide-gurutzean aurrera jo dugu ordea, Katargiko muinoa eskuinetik ingura-tzen duen pista lokaztuan barrena. Lepo batera heldu gara eta ezkerreko jo, Domaikiatik Orora doan bidean

gora. Gain batera heldutakoan, berriz, daramagun bidea utzi eta eskuinera jo dugu, zuzenean Atxaba-leko gailurrera igo ahal izateko. Malda piko batetik Orotik datorren bidera irten gara eta honek harresi harritsua igaro eta tontorreko erpepi-kagailura zuzendu gaitu. Alboan, amildegi ertzean aurkitu dugu buzoia (896 m). Haize zakarra eta lainoa medio ikusmirarik ezean, berehala abiatu gara santutegirantz. Eskalada eskolarako erabiltzen diren haitzen azpitik igaroz instant batean heldu gara Oroko santutegira (805 m).

Aperregira buelta

Aperregira irteteko santutegitik ber-tatik mendebaldera jaisten den bidea hartu dugu. Laster burdinazko langa berdea topatu eta huraxe igarota ageri den bideak, basoan behera era-mango gaitu, alor artetik arestiko pistarekin bat egin arte. Lasai asko burutu ditugu Aperregiko bolatoki-rainoko azken metroak, bustirik ez baina zeharo lokaztuta. ■

Oro haitzeko santutegia

Zuia ibarreko herri nagusia den Murgiatik gora abiatzen da, Bitoriano herrixkatik pasatuz, Oroko santutegira igotzen den errepidea. Eskualdeko zaindari da Oroko Andre Maria, XII. mendetik mendi honetan ohoratua. Gotiko estiloko santutegia da, erromaniko estiloko beste baten hondakinetan eraikia, handia eta errenazimenduko korua-rekin. Inguruan, gertu baina sumaezin dago, 1918an On Joxe Miel Barandiaranek aurkitutako Oro haitzetako kastroa. Bertan burututako indusketetan Brontze garaiko (2.000 urte k.a.) aztarna ugari topatu ziren bertan, koila-reak, apaingarriak, lan-tresnak eta beste objektu metaliko ugari, Gas-teizko museo arkeologikoan ikusi daitezkeenak.

Aurrealdean, atsedeenlekutik ehunen bat metrora, haitz baten gainean Zuia eskualdeko begirato-kia duzue, orientazio mahaia eta guzti. Begiraleku garaia bat nahi izanez gero, ordea, Atxabal edo Oroko haitzetako tontorrera igotzea besterik ez duzue.

GURE IRRATIA BIDEGURUTZEAN!!

GURE ERRONKA:
EUSKARAREN BIZIRAUPENA EUSKARA GALTZEN ARI DEN EREMUAN

**GURE IRRATIAK FUNTSEZKO PAPER AUKA BIHAR EUSKARA BIZI DADIN
LAPURDIN ETA EUSKAL HERRI OSOAN**

Lapurdikoa Herri Irratiak bere 23 urteko istorioan
aldaketa nagusia biziko du aurten:
lokal herri bat eraikitzea doa
eta zure laguntza baitzupadakoa du.

Ipar Euskal Herria euskara desageritzaa onartzen ez dugulako, eskerrak zure laguntza premiatsuegatik jasotzeko.

Herriaren sustengueren jasotzeko:

Ipar Euskal Herria: Crédit Mutuel: 15999 02277 00050514940 64
Hego Euskal Herria: Euskadiko Kurua: 3035 0059 81 0590071330

Gure Lokala

 GURE IRRATIA
Zure Irratia 106.8 - 90.8 FM

Makina bat kontu

JOXERRA AIZPURUA

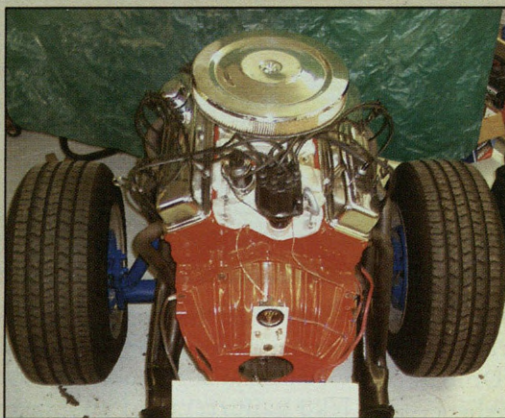
ENERGIA

Energia sortzeko bide hobeak

AUTOMOBILAREN motorrak kontsumitzen duen energiaren %70 bero egoeran xahutzen du; baina aurkikuntza zientifiko batek galdutako energiari etekin handiagoa lortzeko bidea zabaldu du. Aurkikuntzaren oinarria beroa elektrizitate bihurtzea da eta horretarako oso nanoeroale finak erabiltzen dira.

Aurkikuntza hau praktikan gauzatzen bada, automobiletako motorren etekina handitzea ezezik, ordenadoreen mikroprozesadoreen hozketa erraztea eta hozkailu isilagoak eta trinkoagoak lortzea eskura egon daitezke.

Azterketa Oregon-eko unibertsitateko Heiner Linke irakasleak eta Australiako iker-

Motorrak xahutzen duen beroa elektrizitate bihurtzen asmatu dute Linke-k eta Humphrey-k.

keta-kontseiluko Tammy Humphrey ikerlariak burutu dute eta lortutakoa aurrerakuntza handia da oraingo gailu termoelektrokoekin alderatuz.

Gauza jakina da salda beroa katiluan jarriz eta hau metalezko bandejan utzita, salda hoztu ahala bandeja berotzen joango dela; une batean biek tenperatura bera lortuko dute eta denbora gehiago utziz gero, multzoak ingurugiro tenperatura hartuko du. Normalean beroa atmosferan zehar galdu egiten da. Ikerlariek lortu dutena galtzen den beroa kontrolatzea eta elektrizitatea

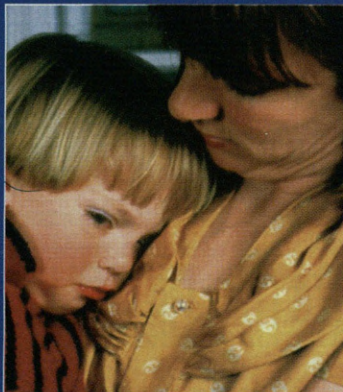
O sasuna

JABIER AGIRRE

Barizela edo astanafarrerria, birus bat besterik ez

URTEBETETIK 14 urtera bitarteko pertsonen %90ek pasatu du barizela. Gaixotasun hori benetan kutsakorra da, bere hasierako faseetan batez ere eta bai ukimenez eta baita arnasketaz kutsatzen da. Gaixotasun infekzio-kutsakorra hau *zoster* izeneko birusarekin kontaktua eduki ondoren harrapa dezake lehendik ere gaitza pasatu ez duen pertsonak.

Gorputza baba edo pusla txikiz betetzen da, aurretik 3-4 egunetan mantxa gorrixka batzuk han-hemen zabaldu ondoren. Baba edo besikula horiek likidoz beteta egoten dira, eta azkura handia ematen dute. Behin besikula hausten denean, lesioa lehortu egiten da, eta kostra edo zakarrarekin estaltzen da. Azalean lesioak dauden bitartean sukarra izan dezake gaixoak, ez oso altua normalean, eta sintomak lasaitzeko talko-hautsak erabiltzea gomendatzen da. Garrantzi handikoa da azaleko lesioetan ez hatz egitea, seinaleak betirako geratu daitezkeelako.

Besikulen barruko likidoa zuzenean ukituta transmititzen da barizela, eta baita arnasterakoan botatzen ditugun tantatxo mikroskopikoen bidez ere. Kutsatzeko arriskurik handiena gaixotasunaren aurreneko egunetan izaten da. Arraroagoa den arren, objektu kutsatuen bidez ere zabal daiteke gaixotasuna.

Barizela usuagoa da umetan, eta normalean 14-15 urterako ia denek pasatu dute gaixotasuna —beti geratuko da pasatu gabeen portzentaje txiki bat, %10 inguru. Horiek izango dira gero

helduaroan gaitza harrapa dezaketena—.

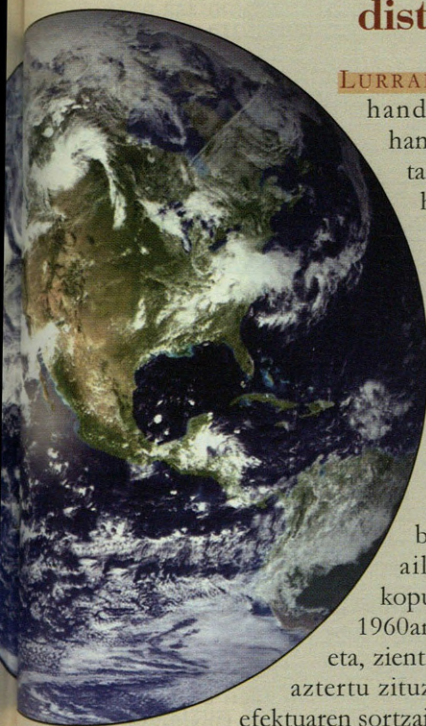
Barizela gaitz arina da normalean, salbu urtebetetik beherako haurrentzat, edota haurdun dauden emakumeentzat, haurdunaldiaren azkeneko hiru hilabeteetan batez ere. Behin barizela pasatu ondoren, gorputza immunizatua gertatzen da, eta berriro ez da gaitza harrapatzen. Baina pertsona batek bere defentsak oso baxu badauzka, birusak kutsatu ondoren, *zoster herpes* bat sorraraziko lioke.

sortzen duten sistemetara zuzentzea da eta horretarako elektroiek ibilbidea gidatzea lortu dute.

Lorpenak eskala txikian izan dira eta orain eskala handiagoetan frogatzea falta da, baina orain arte hori ere ezin zen lortu. **I**

GEOFISIKA

Lurra gero eta distiratsuago

LURRAREN gainazalaren dirdira handitu egin da azkeneko hamabost urteotan. Kontutan hartu behar da aurreko hogeita hamar urteetan distira gutxituz joan zela, baina orain handitu izanak garbi adierazten du lurrazalaren tenperatura-hazkundera eta gertatzen ari den berotegi-efektua.

80ko hamarkadaren amaieran argitara emandako txosten baten arabera Lurraren gainazalera ailegatzeko ziren izpien kopurua %4-%6 gutxiago zen 1960an baino. Beherakada zela eta, zientzialariek hainbat hipotesi aztertu zituzten, gehienak berotegi-efektuaren sortzaile den karbono dioxidoarekin loturik. Bitartean, Zuricheko Teknologiaren Institutu Federaletako ikerlari den Martin Wild-ek zuzendutako ekipoak lurrazaleko datuak bildu eta aztertu zituen. Horrela, konturatu ziren iragan hamarkadan Lurraren distira %4 handitu zela.

Nahiz eta eguzki izpi batzuk ez diren lurrazalera ailegatzeko eraginez, eguzkietako beroa ailegatzeko da eta beraz, lurrazaleko beroari atmosferan metatutako beroa gehitu behar zaio.

Ikerketak aurrera darrai, baina berotegi efektuaren susmorik txarrenak baieztatzen ari dira uste baino azkarrago.

Oraingoz, hipotesi nagusia da elur kantitateak udako tenperaturak baino eragin handiagoa duela, baina ikerketek aurrera egin behar dute hori baieztatu ahal izateko. Hori horrela bada, prezipitazio-kantitatean zerk eragiten duen da aztertu beharreko hurrengo galdera. **I**

landareak

JAKOBA ERREKONDO

mandio@zerain.com

Argiaren premia

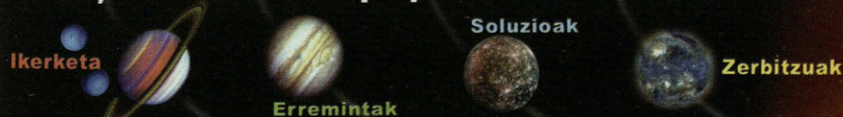
FOTOSINTESIA medio landareek argiaren energia erabiliz bere elikaduraren mundu konplexu hori osatu eta borobiltzen dute. Animalioek, ordea, bizi eta aurrera egin nahi badugu beste bizidunak, landare edo animalia, akabatu eta jan beste erre-

mediorik ez dugu. Urteko egun luzeenak eta gau motzenak ditugu oraingo hauek, udako solstizioa, alegia. Landareek udaberriko izerdi berriarekin pujak eta hostajea zabaldu dituzte, lurretik hartzen dituzten elikagaiak eraldatuz jaki bihurtzeko jo eta su lanean ari diren ikaragarritzko olak. Urteko sasoi beroenaren mugan, ur exkaxiak ekarriko duen geldialdi gogaikarria arintzeko azalpea ondo hornitu behar dute.

Gogaikarriari irrifarrez zeharbegiratu dione batzuk, gereziandoak eta marrubiak adibidez. Gauean, fotosintesiaren olak atseden hartzen duenean ere pakarik ematen ez duen bero-lama harroa etortzen denerako urteko lan garrantzitsuenak burutuak dituzte: loretu ziren, fruituetan haziak ondu eta birigarro, zozo, eskiñoso, mika eta abarrek begiz jotzeko gorri-gorri pronto dituzte. Hegazti jende honek gu konturatzerako harrapatuko dituzte, heldu ahala onenetik onenera, gozoe-nak aukeratuz... Gero haziak inguruan hedatzeko, bakoitza bere zirin dosi egokiarekin, ernetu behar duenerako ongarrituta pronto. Hegaztiari berari ere komeni baitzaio gereziandoa ugaritzea...

Guk gereziak kutxatxo eproposetan bakarrik ezagutzen ditugu. Garbi. Jan ere hala egiten ditugu, garbi, baina hegaztiak utzitako erreuxak direnik pentsatu ere egin gabe. Eta hezurak zabalduko lituzkeen gure zirin-simaurra basoan zabaldu beharrean kutsadura besterik sortzen ez duten pila ikaragarrietara bideratzen ditugu estolderietan barna. Natura kontrolatzen dugulakoan... bere espezieaz beste egiten ari den bakarra da geure hau... Argi-egun hauetan argitu beharko genuke burua, baina... Solstizioko festaren oinarria ezagutzeko besterik ez bada ere...

Web, CD-ROM eta paper formatuetan soluzioak alor guztietan

INFORMAZIOAREN UNIBERTSOA

Adur SOFTWARE PRODUCTIONS

Adur Software Productions, S. Koop. (ASP)
Industrialdea 1, 20160 Lasarte-Oria
Tel: 943.37.18.49
e-mail: adur@adur.com

Hamabost urtean 2.383 euskal langile hil da

Egunero sei mila pertsona hiltzen dira munduan lan istripuen ondorioz, eta urtean bi milioi lan munduan gertatutako istripuen erruz edo lanbideak eragindako gaixotasunengatik. Euskal Herria ez da irla bat triskantzen mapa horretan; izan ere, urtean batez beste 130 pertsona hiltzen baitira. Esate baterako, 1988-2004 aldian 2.300 pertsonatik gora hil ziren. Jadanik 54tik gora pertsona zendu da aurten lan istripuen ondorioz.

aztertu eta zin egin dute alde guztietatik zainketa lan handiagoa egingo dutela Lanaren Nazioarteko Erakundearen datuen arabera egunero-egunero 6.000 pertsonen heriotza eragiten duen gaitz honi aurre egiteko, laneko istripuei eta lanbideak eragindako gaixotasunei, alegia. Euskal Herrian bakarrik - Iparraldeko datuak falta zaizkigu beti bezala- urtean 100 pertsona hiltzen

ko ezbeharrengatik; 1.400 pertsona hiltzen dira Espainiako Estatuan eta 661 pertsona Frantziakoan.

Lan baldintza kaskarrekin ere hil egiten dute

Bai adituek eta bai sindikatuek, hiru arrazoi nagusi aipatzen dituzteegoe-ra hau sortu izateko: Europako lan munduan gizarte atzerakada gertatzen ari dela, lan munduaren erregulaziorik ezerantz goazela, lan baldintza kaskarragoetarantz eta lanaldi luzeagoetarantz. Zenbait sindikatu abertzalaren "lan baldintza kaskarrekin hil egiten dute" esloganak zerkusi handia du Euskal Herria ere jasaten ari den laneko erregulaziorik ezarekin. Lan istripuen estatistikak aztertu besterik ez dago lan ezbehar gehienak lan baldintza kaskarrak dauden lekuetan gertatzen direla aitortu behar izateko: eraikuntza da sektorerik arriskutsuena, hor baitago kontrata eta azpikontrata gehien. Lanbide prestakuntzarik kaskarra eta laneko osasunaren kulturarik urriena ere sektore horretan daude. Hain zuzen ere, Euskal Herrian jadanik hamalau langiletik gora hil dira eraikuntzan aurten.

Laneko Segurtasun eta Osasuneko Nazioarteko Eguna baliatuz,

DANIEL UDALAITZ
Argazkiak: Dani Blanco

DUELA HILABETE PASATXO ospatu zen Laneko Segurtasun eta Osasuneko Nazioarteko Eguna. Tes-tuinguru horretan, Europako instituzioek eta sindikatuek lan munduko ezbeharren gaia aztertze-ko ahalegina egin dute. Estatistikak eskaini dituzte, ezbeharren arrazoiak

dira, batez beste, lan istripuen erruz. Hego Euskal Herrian 2.383 pertsonak galdu zuten bizia 1988-2004 aldian lan istripuen eraginez. Aldi horretan bertan beste 15.000tik gora langilek izan zituzten lan istripu larriak. Hurrengo orrialdeko grafikoan ikus daiteke laneko ezbeharrek Hego Euskal Herriko lau lurraldeetan izan duten bilakaera. Europar Batasunean (EB) urtero 7.500 pertsona hiltzen dira, batez beste, lane-

Dagoeneko 53tik gora langile hil dira aurten

Datu ofizialik ez badago ere, gutxienez 53tik gora langile hil dira Hego Euskal Herrian 2005. urte honetako aurreneko bost hilabeteetan. Horieta-rik hamalau baino gehiago eraikuntzan, lan baldintza kaskarrak, kontratak eta azpikontratak ohikoak izaten diren sektore bereziki ahul horretan. Heriotza horiez gain, hainbat eta hainbat lan istripu izan da, eta horien ondorioz pertsona askok zauri larriak

egin ditu eta lanerako ezinduta gelditu da zenbait.

Zoritzarrez, lan istripuak ez dira kasu isolatuak euskal geografian. Aurten heriotzak eragin dituzten lan istripuak gertatu diren lekuak aztertuz gero ikus dezakegu Hego Euskal Herriko lau lurraldeetako herri askoko zerrenda ateratzen zaigula. Esate baterako, heriotzak eragin dituzten lan istripuak gertatu dira Azpeitia,

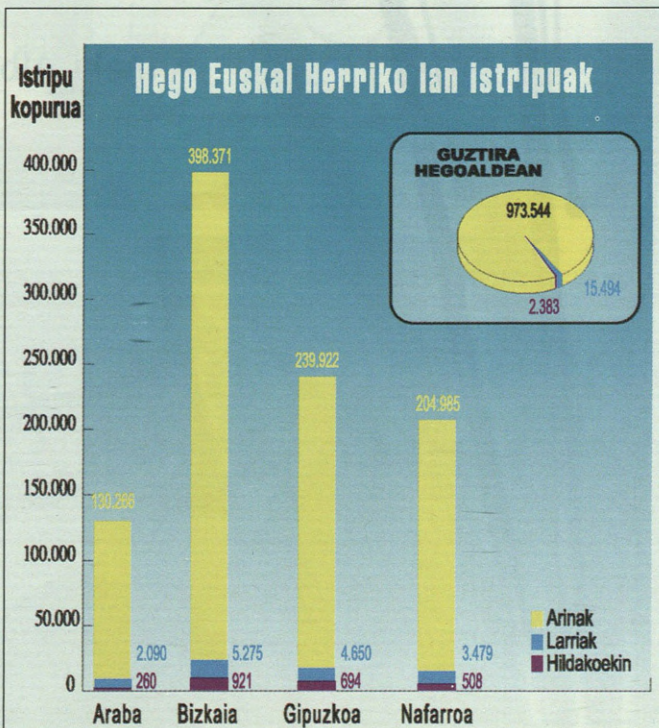
Andoain, Barakaldo, Mungia, Portugalete, Uharte, Basauri, Errearteria, Iruña, Irura, Asparrena, Ormaiztegi, Berriozar, Arizkun, Araka, Donostia, Ultzama, Bergara eta beste herri batzuetako enpresa edo eraikuntza obretan. Elorrio, Bilbo, Santurtzi, Getxo, Abanto, Trapagaran, Galdakao, Azpeitia eta beste herri batzuetako hainbat enpresatan ere lan istripu larriak izan dira.

Lanaren Nazioarteko Erakundeak adierazi du lantokietan arriskuei aurrea hartzeko neurriak har ditzatela eskatu behar zaiela enpresaburuei. Biziki larria da Bizi eta Lan Baldintzak Hobetzeko Europako Fundazioak onartu duen bezala onartu behar izatea azken hogeita bost urteotan "orokorrean lan baldintzek ez dutela hobera egin".

Ekoizpen prozesuko agente guztiak eta administrazioako agintariak dira egoera honen arduradunak, batzuk besteak baino erantzukizun handiagoarekin: enpresaburuak, langileak, enpresa batzordeak, sindikatuak, lan ikuskaritza, tokian tokiko gobernua eta erakunde judizialak. Egia da zenbait euskal sindikatuk esaten duena: enpresaburuek ez dute esku hartzen laneko

osasunean eta "etekinak jartzen dituzte laneko osasunaren gainetik" edo, "ez diote behar bezalakoa

garrantzirik ematen laneko osasunari" edo, "22.000 langileko lan ikuskatzaile bakarra dago" edo, "laneko ezbeharrek eguneroko loteria dira, tokatu arte"...

Erantzukizuna langileena ere bada

Edonola ere, langileek, enpresa batzordeek eta sindikatuak ere beren zeregina daukate: segurtasun arauak aplikatzea edo, halakorik ez bada, eskatzea eta exijitzea; laneko osasuneko prestakuntza exijitzea; lan ikuskatzaileari enpresak salatzea; erakunde judizialetan salaketak jartzea eta ez amore ematea arau haustea egin duen enpresarekin, enpresa erantzulearekin, akordio ekonomikoa lortu delako eta abar. ■

AMETSETAN BEZALA

Atxaspi Hotela

Hidromasai dutxa, spa eta saunaren erabilera pribatua relax logelan.

Bittiria 24, Lesaka
948 637 536
hotela@atxaspi.com
www.atxaspi.com

EUSKAL OROIGARRIA

MAKILA

eskaintza berezia

Gaztaina / Larrua

Mizpira / Alpaka

Mizpira / Larrua

Mizpira / Zilarra

- Opari berezietarako
- Pertsonalizatuak
- Prezio aukera desberdinak
- Iñaki Alberdik eginak

ARGIA

Informazio gehiago nahi baduzu: **ARGIA**

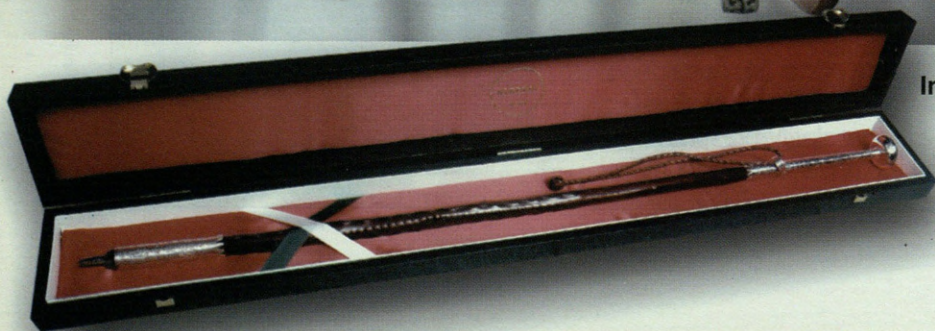
Industrialdea 15 • 142 P.K.

LASARTE-ORIA 20160

Telefona 943 37 15 45

posta-e: denda@argia.com

<http://www.argia.com/makilak.htdocs>

ARABA EUSKARAZ

Aresketa ikastola osasuntsu, euskara ez hainbeste

Amurrio Aiara haraneko udal bat da, 9.500 biztanlekoa. Garobel mendilerroaren babesean, Nerbioi ibaiaren jaiolekutik gertu dago. Bertako Aresketa ikastolak hartuko du aurten, ekainaren 19an, 1980tik Araban herriz herri, ikastolaz ikastola dabilen lekukoa. Euskararen, euskal kulturaren eta ikastolen aldeko jaiak Amurrioren ospatuko du 25. urteurrena. Aitor Garate ikastolako zuzendariak aipatu digunez, euskararen egoera larria eta ahula da Araban. Horregatik, ikastolak dituen beharrei erantzuteaz gain, euskararen aldeko oihu ozena egiteko baliatu nahi dute aurtengo Araba Euskaraz jaia.

AINHOA LENDINEZ

Babeslea: Hondarribiko Udala

2004ko Araba Euskaraz Bastidan egin zen.

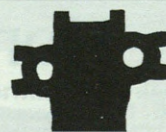
ARESKETA IKASTOLA orain 27 urte sortu zen, euskara eta euskal kultura kezka bide zuten guraso batzuen ekimenez. Mendiko Lagunak mendi taldeak utzitako areto batean egin zituen lehen urratsak Aresketak. Ikasle kopuru txikia, baldintza kaskarrak eta administrazioaren oztopoak gainditu behar izan zituen hasieran. Haatik, hainbat urtetan saiatu izanak eman du fruitua. Egun, 2 eta 16 urte bitarteko hez-

Eusko Jaurlaritzako Kultura Sailak
diruz lagundutako aldizkaria

Gipuzkoako Foru Aldundia
Gizarte eta Erakunde Harremanetarako
Departamentua

gizarte ekintza

kuntza proiektuari helduta 427 haur biltzen dira egunero Aresketako zentroan. Horrezaz gain, Amurrioko Udal Haurtzaindegia ere kudeatzen du Aresketak.

Aresketa Ikastola eta Araba Euskaraz

Hirugarrenez antolatuko du Aresketa Ikastolak Araba Euskaraz jaia. 1986an lehenengo eta 1996an ondoren, beste hainbat taldek lagunduta, ikastolen eta euskararen aldeko jaiak hirugarrenez bisitatuko du Amurrio.

Araba Euskarazi eskean

Hiru helburu nagusi izango ditu aurtengo Araba Euskarazek. Batetik, Haur Hezkuntzako umeentzako egoitza egoia eraiki nahi dute Aresketan. Horrezaz gain, jolasleku estali bat ere behar dute. Azkenik, Arabako euskararen egoera itzuli nahian, euskaldun orori laguntza eskatu nahi die Aresketak, Ara-

Hirugarren aldia da Araba Euskaraz Amurrioko Aresketa ikastolak antolatzen duela. 1986an eta 1996an antolatu zituzten aurrekoak. Ezkerrean, 86ko jaia zela eta ikastolako haurrei ateratako argazkia eta goian, 1996ko Araba Euskaraz eguna.

bako lautadetan euskara arlo guztietan bizi dadin.

Zirkuitua bete ekitaldi

Aresketakoei ekitaldi erakargarri askoko zirkuitua prestatu dute. Euskaraz jarduteko makina bat jolas eta saio izango da. Kilometro eta erdiko ibilbide laburrean bi gune izango dira, Juan de Urrutia parkean, erdigunean eta Salvador gunean.

Zumetari omenaldia

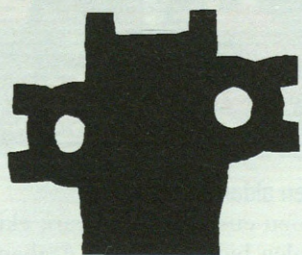
Euskararen eta ikastolen egunean Jose Luis Zumeta euskal artistaren ibilbide oparoa gogoratuko dute Aresketa eskolakoek. Zumetak egin du aurtengo Araba Euskaraz jairako logotipoa, kolore bizi eta forma eta lerro argikoa. Irudia abstraktua da baina ongi bereiz daitezkeen hiru txo-

rik euskara Euskal Herri osora hedatzen dutela ikus dezakegu. Zumetak berak esana da euskaraz irri egiten eta hitz egiten ari direla txoriak.

Jose Luis Zumeta 1939an jaio zen, Usurbilen. Euskal Herriko artista ospetsu eta garrantzitsuenetakoa da egun. Oteiza, Chillida, Mendiburu, Basterretxea, Ruiz Balerdi, Arias eta Sistiagarekin batera Euskal Eskolako "Gaur" taldearen sortzaile izan zen. Oso gaztea zela hasi zen margolari lanetan.

Frankismoaren urte latzak bizi izan zituen eta orduko gabeziei aurre egin nahian Parisera jo zuen. Abangoardiaren bidean saiatu zen eta bide horri segika egin ditu bere lan artistikoak. Abstrakzioaren hasikinak ekarri zituen Paristik Euskal Herrira. Lan koloretsuak egiten ditu Zumetak, aur-

Argitalpen honen edizioan lankide:

gizarte ekintza

Aitor Garate, Aresketa ikastolako zuzendaria

«Euskal herritar denek uste dute Nafarroan eta Iparraldean euskararen egoera Araban baino kaxkarragoa dela»

Zein da egun Aresketa ikastolaren hezkuntza eskaintza?

Aresketan 427 ikasle ditugu, 2 urtetik 16 urtera bitartera. Horrezaz gain, udalaren Tantaka haur eskola ere guk kudeatzen dugu. Beraz, beste 21 haur txiki ditugu gure zaintzapean. Ikastolako hizkuntz eredua D eredua da.

Araba Euskaraz jaiaren helburu nagusia zein izango da aurten?

Aurten hiru helburu nagusi ditugu Araba Euskaraz jairako. Batetik, euskal herritar denek uste dute Nafarroan eta Iparraldean euskararen egoera Araban baino kaxkarragoa dela, eta alde horretatik, egia da ikastola gisa jasotzen dugun tratamendua beste leku batzuetan jasotzen dutena baino hobea dela, baina euskararen egoera ez da hobea. Lehenik eta behin hori aldarrikatu nahi dugu Araba Euskaraz honekin, alegia, ikastola gisa gure egoera ez dela txarra, baina euskararen egoera benetan kaxkarra dela Araban. Ikuspegi horretatik, laguntza berezia eskatzen diegu euskaldunei, parte hartzeko eta elkartasuna adierazteko. Batez ere gipuzkoarrei eta bizkaitarrei egiten diegu eskaera, horietan euskararen egoera hobea delako.

Bestelako eskaririk baina izango duzue ekainaren 19ako...

Bai, helburu horretaz gain, helburu ekonomikoak ere baditugu. Jon den urtera arte udaletxeak utzitako eraikin aurrefabrikatu batean egon gara. Iaz alde egin behar izan genuen, eta horregatik, hiru eta bost urte bitarteko ume guztiak eraikin nagusira ekarri genituen. Orain 2 eta 16 urte bitarteko haur guztiak zentro bakarrean

INIGO AZKONA

ditugu eta ozta-ozta daukagu denentzako lekua. Areto nagusia zena esaterako, nola hala moldatu eta gelak egin ditugu bertan. Negoziatzen ari gara beste toki bat eskuratu ahal izateko, eta toki berri hori hornitu egin beharko dugu, Haur Hezkuntzako umeak sartzeko. Horrezaz gain, ez daukagu patio estalirik, eta hori arazo handia da, gure ingurune honetan euria sarri egiten duelako eta udazken eta negu partean batez ere jolaslekurik gabe egoten garelako. Azkenik, jai hau antolatuta aukera baliatu nahi dugu guraso, ikasle ohi eta euskaltzaleei parte hartu eta

gure proiektua gauzatzen lagundu gaitzaten.

Euskara Araban pattal dabilela esan duzu.

Arabako euskararen egoera benetan kaxkarra da. Gai hori dela-eta oso kezkatutik gaude. Hari horretatik, beti esan izan dugu Araba Euskaraz ikastolen jaia dela baina egun, ikastolen jaia izateaz gain, beste zerbait ere bada, Araban behintzat. Gure zoritxarrerako, euskararen egoeraren jaia da. Araba osoan herri euskaldun bakarra dago, Aramaio, eta askotan errealitate gordin hori ez dela behar bezala baloratzen, horixe uste dugu.

Zer da Arabarentzat Araba Euskaraz?

Ikastolen jaia izateaz gain, Araban beste konnotazio batzuk ere baditu Araba Euskarazek, euskara bultzatu eta areagotu beharra dagoelako. Nik 21 urte daramatzat hemen lanean, eta egia da egungo egoera etorri nintzeneko baino hobea dela, ia populazioaren erdia da euskalduna edo ia euskalduna. Hala ere euskararen presentzia eguneroko bizitzan oso mugatua da Araban, eta nik uste dut lan handia dagoela oraindik egiteko. Ikuspegi horretatik, gure egoera Nafarroako zenbait lekutan baino txarragoa da zalantzarik gabe. Gainera, jendearen parte-hartzea, jendearen inplikazioa eta elkartasuna ez dugu beste leku batzuetan bezala sumatzen eta, hain zuzen ere, dei hori egin nahi dugu, jendeak ikus dezan egiazki Arabako euskararen egoera zein larria den, eta dauzkagun beharrak zein garrantzitsuak diren. ■

INIGO AZKONA

tengo Araba Euskaraz jairako paratu duen logotipoa da horren erakusgarri.

Abestia, Ken7 taldearen ekarpena

Aurtengo Araba Euskaraz jaiaren abestia Ken7 euskal talde ezagunak egin du.

Txorien aldarria

“Ekiozu euskararen bideari, ekiozu ikastolen bideari, ekiozu Araban eta Amurriion dugun egoera aldatzeari eta ekiozu egunean bertan zirkuitua egiteari”. Horixe eskatu zion euskal gizarteari Aitor Garatek, Aresketa

ikastolako zuzendariak, 2005eko Araba Euskaraz aurkezteko ekitaldi ofizialean. Ekainaren 19an Jose Luis Zumetaren hiru txoriek Amurrioko ikastola atontzen lagunduko dute, baita Arabako euskara biziberritzen ere. ■

*Direnak eta ez direnak zertzeko
Esanak esan Euskara*

aurrera doan **herria**

EUSKO JAURLARITZA

GOBIERNO VASCO

KULTURA SAIA
Itzultza, Peltkarako Saibatuordetza

DEPARTAMENTO DE CULTURA
Ministerio de Política Lingüística

Bero-beroan

Alderdien mahaia

Herritarrek espero ohi dutena baino geldoago doa ireki den prozesu politikoa. Datorren Aberri Egunerako alderdien mahaia eratua izatea nahiko luke Batasunak eta horrek berak adierazten du helburu horretara iristeko aurreikusten diren zailtasunak. Urtebetea gauza asko gertatzen dira, batzuek norberaren kontrolpekoak eta beste batzuek norberaren kontrolpe-
tik kanpokoak. Orain arte irudikatu diren borondateak egiazkoak badira, argi da, alde desberdinek prozesuak izango dituen erasoetatik blindatzeko lana egin beharko dutela. Batetik blindatzeko eta, bestetik, gorpuzteko. Madrildik, Zapateroren ingurua zabaltzen ari da ez duela munduko denbora guztia, eta prozesu hau Zapaterok berak egindako apustu pertsonal erraldoia dela, baina bai PP bai bere alderdiko sektore batzuk zain dituela, gobernuburuak noiz egingo duen porrot lepora salto egiteko.

Unai Romano, torturaren irudi hedatuenetakoa

Euskal Herrian azken urte luzeetan izandako tortura testigantzetatik, Unai Romano gasteiztarrarena izan da hedatuenetakoa. Bere garaian Amparo Arangoaren ipur masailek edo Joseba Arregiren gorputz txiki-
tuak agertzen zuten torturaren sinadura bera irudikatzen zuen Romanoren aurpegi handitu eta ubelduak. Ez da nahikoa izan eta Madrilgo Lurralde Auzitegiko Valentin Sanz epai-
leak salaketa aintzat ez hartzeaz gain, salaketa faltsuaren mehatxuz erantzun dio Romanori.

ALBERTO ELOSEGI

Agur beroa eta zabala Jon Idigorasi

Heriotz guztiak dira hunkigarri hildakoaren ingurukoentzat eta Jon Idigorasena sakon-sakonean sentitzen den horietakoa izan da ezker abertzalean: bere ideia politikoekiko tinkotasunaz gain, beste balore askoren artean xumetasuna eta eredugarritasuna transmititu izan du, eta eman zaizkion agur desberdinetan, politikari gutxi lortzen duten aitortza lortu du. Ezker abertzaleak egin dio omenaldi handi eta beroa, baina abertzaletasunaren gainerako esparruek ere begirune sakona agertu diote. Bero, kritiko eta zorrotz agertu zen eremu politikoan, baina jendearengana heltzen zen horietakoa zen, bere mezu politikoarekin familia politikora, eta bere berba molde eta kontakizunekin gainerako entzu-
leengana. Birikietako gaitza medio, politikaren lehen lerrotik aspaldi erretiratua, ezker abertzaleko politikarien artean gutxi izan dute halako omenaldi sentikor eta zabalik. Zalantzarik gabe, ohore guztiakin utzi du plaza.

Espioiak nonahi

Batasunak eta LABek jasandako entzuketak lekuko. Ohikoak dira horiek, baina azken hila-
beteotan 'jarraipenaren sindromea' oso hedatua dago klase politikoan. Estatuak inoiz baino barreiatuagoak ei ditu bere espioiak, mugimendurik txikiena ere jaso nahian.

Badator alarde sasoia

San Martzial eguna hurbildu ahala, alarde kontuek Irungo hesia gaintzen dute eta Euskal Herriratzen dira. Iñigo Lamarca Arartekoak iradoki du EAJk eta PSE-EEK alarde tradi-
zionala baliogabetu beharko luketela. Apustuen txanda zabalik da: ez da oraindik Alarde tradizionala baliogabe-
tzeko adinako indarrik, ezta legea horren aldekoa izanik ere.

Maiatzaren 5ean Indymediako Euskal Herria atalean, hedabideetan oihartzun handia izan duen J. Agirrek sinatutako iritzi artikulua agertu zen, besteak beste, ezker abertzaleak daraman egungo negoziazio estrategiari kritika zorrotza eginez. Espainiar komunika-
bide zenbaitzuk, Batasunak daraman egungo lerroaren aurka dagoen sektore batean kokatu dute J. Agirreraren sinadura, kolektibo bati dagokiola azalduz. Hilaren 6ko Ganan, Jose Luis Herrero eta Antxon Azkargortak sinatutako artikuluan –“Tritzia ematea ia delitu bihurtu da”– azaltzen denez, J. Agirre unibertsitateko zenbait pertsonen osatutako taldea izan zen, nagusiki 90eko hamarkadan aritu zena eta hamarkadaren bukaeran desegindakoa. Herrero eta Azkargortaren esanetan, J. Agirre kolektibo horrek ez du zerikusirik Interneten oraintsu agertutako artiku-
lu horrekin.

SE AHEA

TXITXARDIN BELTXA

Oria Etorbidea, 12

☎ 37 03 04

20160 Lasarte-Oria

Onena da Holanda loreetan, eta belarretan ere bai

Europako marihuana zaleentzako paradisia da aspalditik Holanda. Baina horrek erakartzen duen turismo drogazalearen kalteak ere nozitzen ari dira bere mugaldeko herriak. Nola egin aurre buruhauste horiei? Tolerantzia uzkalteza proposatu dutenei liberalizazioa zabaldu nahi dutenek irabazi diete.

MARIHUANA ETXEAN LIBREKI hazteko aldarrikapenaz idatzi dugula ikusita, irakurle batzuek –Pirinioz hegoaldekoek– irribarre egingen dute. Holandan marihuana saldu eta erretzen den *coffee-shop*ak daudela? Gizona, hemen edozein ostatutan sumatuko duzu maria usaina udaleheneko ilunabar epelotan. Eta "belarra" etxean hazteko libertatea? Gure herri batzuetan cannabis dastaketa antolatzen dute-eta plazan! Tarteka jakiten duzu ertzainek halakori maria landareak erauzi dizkiotela, eta orduan konturatzten zara hemen ere droga horren erregulazioa urrun dagoela. Igoal horregatik erabakiko du irakurleak Holandan gertatzen dena interesatuko zaiola. Edo muga ondoan polizia frantsesek marihuana harrapatzeko beren obsesioan mairu kolorea duten gidarien autoak nola arakatzen dituzten ikusi izanagatik.

Duela hamabost egun, asteburuz, mugaz gaineko bilkura egin dute Holandako Maastricht hiri ezagunean, "droga turismoa" gaitzat hartuta. Maastricht Holandako lurra izanagatik Belgika eta Alemaniako herriz inguratuta dago gehienik. Hori dela eta, herri horretan diren 15 *coffee-shop*en usainean urtean 1,5 milioi kanpotar inguratzen da bertara, marihuana libreki erre eta etxerako erostera. Turismo bitxi honek sortu duen egoeraz mintzatu dira bilkura horietan Maastrichteko eta inguruko hamabost herrietako alka-

teak, bestelako agintariak, *coffee-shop*etako nagusiak eta zenbait aditu.

Stop The Drug War mugimenduak *Drug War Chronicle* buletina editatzen du mundu osoan hain ospe handia duen drogaren kontrako gerran sortzen diren albisteekin. Bertan zabaldu da aipatu konferentzia horren albisteak. Gauza da aspalditik –hogeita hamar urte jada– droga politika berezia darabala Holandak. Berezia Europako gainerako herrialdeekiko, zeren leku denetan cannabisaren kontrako neurri oso zorrotzak dauden bitartean, Holanda bere *coffee-shopekin* eta mariaren kontsumoaren tolerantziarekin belar horren maitaleen paradisu bihurtu baita.

Baina Holandako eta inguruko herrialdeetako legediak hain ezberdinak izatean, marihuana bila milioika bisitari hurbiltzen da Herbeheretara. Mugako herrietara batik bat. Horieta-ko batean, Maastrichten, turismo horrek hainbat buruhauste ekarri die biztanleei. 15 *coffee-shop*etara hurbiltzen diren atzerritarrek bestelako droga gogorragoen trafikoa ere handitu omen dute, horrek eragiten duen kriminalitatearekin.

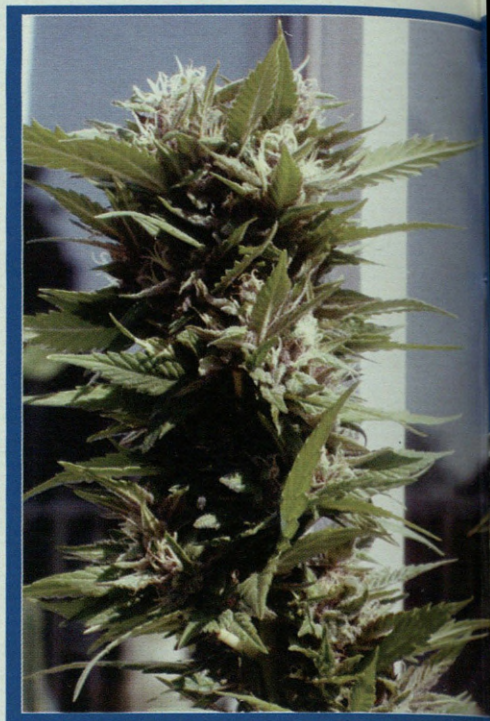
Honi aurre egiteko Holandako Justizia ministro Piet Donner kristaudek demokratik proposatu zuen duela hilabete batzuk *coffee-shop* guztiak ixtea. Horrela, bide batez, lortuko zuen Europako beste politikari asko eta batik bat drogen kontrako gerra fama-

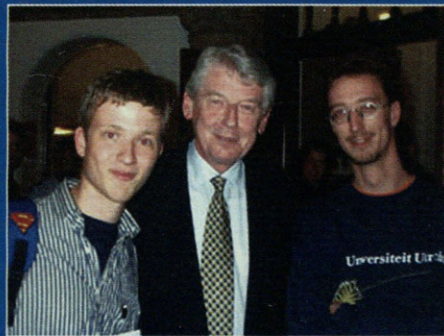
tuan liderra den Washington-go "zar" indartsua pozik uztea. Baina Parlamentuan ez zuten ondo hartu –ezta agintean dagoen Alderdi Kristau-Demokratiko kideek ere– azken hamarkadotako liberalizazio bidea bertan behera uzteko proposamen hori.

Geroago Donnerrek azaldu zuen erremedio ona litzatekeela *coffee-shop* horietan holandarrei baino ez uztea sartzen. Imaginatu taberna horietako ateetan kontrolak jartzen dituztela, nortasun agiria eskatu eta atzeritarrei sarbidea ukatzeko. Eztabaida beroa izan omen zen Hagako Parlamentuan, eta Justizia ministroaren proposamenak hankaz gora bota ondoren, erabaki bikoitza onartu zuten diputatuak: batetik Holandako gobernuari eskatu zioten Europako gainerako herrialdeei eska ziezailela cannabisaren inguruko beren legeak liberalizatzea; eta bestetik Holandarekiko mugetan diren *coffee-shop*etan esperimentu gisa mariaz hornitzeko bideak liberalizatu ditzala Honek behar du esplikazio bat.

Hau bai maria graziaz betea

Holandako kafetegi berezi horietan baimenduta dago marihuana erretzea eta baita autokontsumorako erostea ere. Baina mariaren produkzioa debekatuta dago. Hego Euskal Herrian gertatzen denaren antzertsu: poliziek zuretzako adina belar atzematen badizute, ez zaizu ezer gertatuko, baina beste batzuek

Mendealde osoan cannabis edo marihuanaren aurrean prohibizionismoa nagusi izan den arren, Herbehereetan arautzearen bidetik dabilta aspalditik. Ezkerreko argazkietan ageri dira –"maria" landare batez gain– Holandako "belardenda" bateko erakustokia eta Amsterdameko coffee-shop bat. Lerroon gainean Gerd Leers Maastrichteko jaun mera ikusten da, bi gazterekin. Kristau-demokrata izaki, diputatu zenean cannabisa debekatzearen aldekoa zen, baina Maastrichteko alkate izateak arazoa bestela ikusarazi diola aitortu du.

berentzako adina eduki dezaten produzitzen edo saltzen harrapatzen bazaituzte, akabo. Marihuanaren liberalizazioan urrats handigoak eman dituzte Holandan –leku baimenduetan saltzea libre baita– baina kontraesan horretan daude. Bertako coffee-shop bateko nagusiak esan duen moduan: "Imajinatu okinari ogia saltzen uzten diotela, baina irina produzitu edo erostea delitua dela".

Egoera horrek droga ilegalen arazo askok berdintsu segitzea dakar. Holandan adituak kexu dira cannabisaren produkzioa familia txiroek baratze txikietan egin eta gero komertzializazioa trafikatzailen esku dagoelako. Polizien sarekadek familia horiek kolpatzen dituzte eta trafikatzaila bitartekariak lana lasaigo egiten dute. Eta hauetako askok

droga gogorragoekin ere –kokaina– rekin batez ere– egiten dute "lan".

Horregatik guztiagatik, mugaldeko bilkura horretan Maastrichteko alkate Gerd Leers-ek liberalizazioan hurrengo urratsa ematea proposatu du: muga inguruko herrietan mariaren produkzioa arautzea. Konponbide hori herri jakin batzuetara mugatzeak badu bere arazoia. Cannabisaren despenalizazioan aspaldi ikusi zen hori maila zabalean eta urrats handietan lortzea ezinezkoa dela. Horregatik proposatzen da urratsak "ereduzko lurralde"etan egitea estraina. Coffee-shopek aitzindari lana egin duten bezala, orain nahiko litzateke Holanda, Belgika eta Alemania arteko mugen inguruan halako eskualde esperimental moduan funtzionatzea, noizbait hori denetara zabaltzeko itxaropenean.

Bitxia da ideia horiek mahai gainean ipini dituen Gerd Leers alkatea izatea. Kristau-demokrata kontserbadorea izaki, Hagako parlamentuan diputatu izan zenean prohibizionista izan zela aitortu du. "Parlamentuan nintzenean uste nuen neurri gogorak hartuta cannabis suntsitzea posible izango zela. Baina Maastrichteko auzapez lanetan ari naizen hiru urteotan ulertu dut sistema horrek ez duela funtzionatzen. (...) Ur poltsa bat bezala da, alde batean zapaltzen baduzu arazoak beste nonbait puzean dira beti".

Eztabaida gehiago ekarriko ditu proposamen horrek segurik. Holandan cannabisak urtean 5.000 milioi US dolar mugitzen dituela idatzi da, eta kopuruak esajeratu samarra dirudien arren, gauza ziurra da diru asko darabilela. Baina zer da hobeia, diru eta negozio hori guztia egun argitan egin eta kontrolpean izatea –behar diren zergak kobratuz gainera– ala merkatu beltzera eta kriminalitatera kondenatzea?

Holandako herritarren gehiengoa, inkesta guztiek diotenez, droga honen aurrean oso seguru dago liberalizazioa eta arautzea direla erantzunik onenak, eta orain arteko bidean urrats berriak eman behar direla. Horregatik hartzen dituzte beren parlamentarioek guri hain ausartak iruditzen zaizkigun erabakiak.

Honaino ere aldetok iritsiko dira noizbait. Eta orduan, herriko plazan etxeko maria eskaini dizun sasi-baratzezain horrek ere bere errenta aitorpe-nean deklaratu beharko ditu belarra saltzetik eskuratutako sosak. ■

<http://www.argia.com/nethurbil>
helbidean, gai honi buruzko informazio
gehiago eta Interneteko loturak.

Zure gorputzak 8 orduko atsedena behar du.
Zure begiek 24 orduko lasaitasuna.

Zure lasaitasuna da garrantzitsua. Horregatik, **MultiOpticasen** gure produktu eta zerbitzu bakoitzean kalitate eta garrantiarik handiena emateko konpromisoa hartu dugu. Izan ere, nahiko genuke zu gustura egotea Espainiako optika-sarerik handieneko – **MultiOpticas** – profesionalengan konfiantza izan duzualako

ZINKUNEGI
MULTIOPTICAS
ZERBITZU OPTIKOETAN 1a
Herrioni, 4 - DONOSTIA

Josemari Velez de Mendizabal

Egiaren aldaerak

Egiaren biribiltasunaren atzetik ibili diren guztiek porrota jasan dutela gogoraztea alferrikako ariketa dela uste dut. Egia poliedrikoa da, irregularra gainera, eta haren bikaintasuna ez datza uniformitate linealean, alde bakoitzeko sinesgarritasun mugatuak besteenekin osatzen duen irudi ertz beterikoan baizik. Horren behaketa objektiboan aurki dezake gizakiak nolabaiteko izpiritu atsedena.

Azken hilean bi liburu erabat desberdin irakurri ditut, sentimenduak ere halakoak sorrarazi dizkidatenak, ezen ezer eskatu behar baldin bazaio liburu bati irakurlearengan bibrazioak igarraraztea baita, onak ala txarrak. Bi testuak aspaldikoak ziren, 1973koa bat eta 1958koa bigarrena. Lehenengoan Kennedy presidentea zen ardatz nagusia, sendi oso baten deskribapena egiten zelarik –*El destino trágico de los Kennedy*– eta zaharrenean –*All men are brothers*–, Gandhi zenaren gogoetak irakur daitezke. XX. mendeko bi pertsonaia handi eta tragikoki desagertuak izan ziren, biak esku beltzek akabatu baitzituzten.

Gandhik bere hausnarketaren bitartez bizitzarako kemena ekartzen zidan bitartean, Kennedyrenak amorrurako bidean jartzen ninduen. Eta biek, beren postulatuetan, egia eta justizia izan zituzten aipagai eta euren karrera diferenteetako *leit motivak*. Egiaren bidez iritsi nahi izan zuen Gandhik askatasunera eta justiziara, arraza eta giza klaseen gaitetik. Kennedyk ere egiaren izenean jardun zuen bere ibilbide politiko osoan, justizia ezartzeko mundu aske batean.

"Niretzat, abertzaletasunak egiarekin eta humanitatearekin errimatzen du. Abertzalea naiz, gizakia eta humanoa naizelako. Sentimendu horrek ez du ezelako eskusibismo-rik. India zerbitzatzeko ez dut Ingalaterra edo Alemania kaltetu behar. Inperialismoak ez du zentzurik nire asmoetan eta abertzale baten legea patriarka batena da" zioen Gandhik. "Egia eta arrazoa gurekin dago. Egin ezazue, beraz, eraso baina ez dadila

DANI BLANCO

Estatu Batuen eskua antzeman, Amerika Askeak ez baitu gure asmoen berri izan behar" agindu zuen Kennedyk 1961eko apirilaren 15ean, Bahía de los Cochinos-erako argi berdea piztuz.

"Kultura guztien egiaren izpirituak nire etxeko bazterretan askatasunean loratzeko nahi nuke, baina inork nire pioiak haizatu gabe... Horregatik ez nuke indiar bakar batek ere bere ama hizkuntza ahaztea nahi... Nire erlijioak debekatu egiten baitit nire etxea presondegi bihurtzea" predikatzen zuen Gandhik Indiako bideetan. "Aita: nahi zenuen bezala Europara etorri naiz eta Mussolini eta Franco miresten ditudala esan behar dizut. Eta Pacelli kardenala? Oso tipo egokia, bai jauna! Francok Espainia indartsu bat egingo du. Korporazioak faxistak izan behar dira hemen, egia ezar dadin" idatzi zion John Kennedyk bere aitari, 1937ko udan.

"Bakea helezina da, hura lortzeko baldintza guztiak betetzen ez diren bitartean... Askatasuna ez da izango, justiziaren izenean erabiltzen ari diren armak baztertu gabe... Egia ez da egia, botere handiek ez badituzte ideia inperialistak ahazten..." esaten zien Gandhik bere jarraitzaileei, "ez bortizkeria"ren doktrinaren gaineko bere gogoeten artean. "Henry Cabot Lodge izango da gure enbaxadorea Saigonen. Nire konfiantzako gizon horrekin askatasuna izango da Vietnamen, justizia" azaldu zien Kennedyk bere gobernu kideei, 1963ko uztaillean. Lau hilabete beranduago, azaroaren lehenean, Cabot Lodgek eta zerbitzu sekretu iparamerikarrek estatu kolpea eman zuten Saigonen. Enbaxadoreak, presazko txosten bat igorri zion Kennedyri bertan kolpearen egia deskribatzen ziolarik.

Gandhi eta Kennedy ez ziratekeen egiaren gaineko mugaketan batera etorriko. Egun, gizartea bere porrotaren kontzientziatzat jabetzen ari denean, hondamendi etikoa gero eta presenteago egiten zaigunean... *Mahatma*ren egiatik askoz hurbilago sentitzen naiz, osotasun poliedrikoan bilatzen segitu beharko dudala dakidan arren. ■

'Aita: nahi zenuen bezala

Europara etorri naiz eta Mussolini

eta Franco miresten ditudala esan

behar dizut. Eta Pacelli

kardenala? Oso tipo egokia, bai

jauna! Francok Espainia indartsu

bat egingo du. Korporazioak

faxistak izan behar dira hemen,

egia ezar dadin' idatzi zion John

Kennedyk bere aitari,

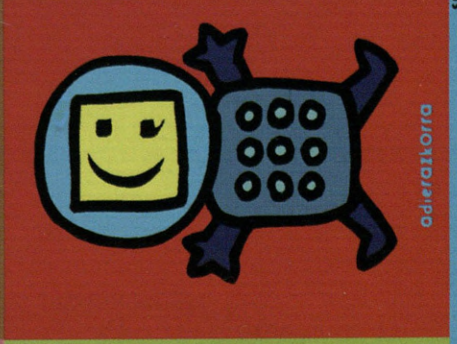
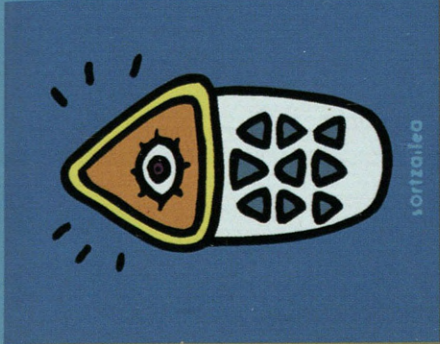
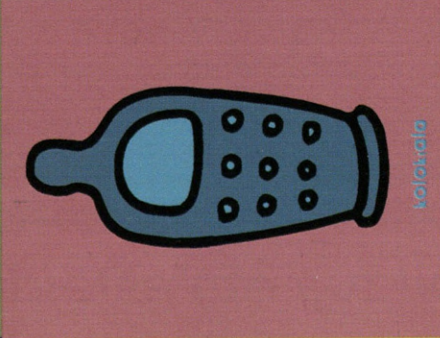
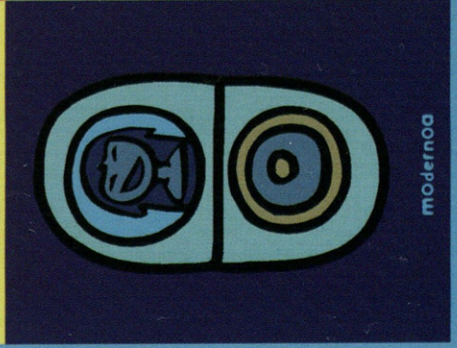
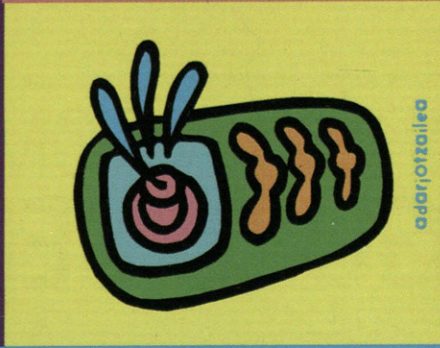
1937ko udan

Parte hartzeko: sartu
www.smsariketa.org
 helbidean
 Bidali sms bat 5649
 zenbakira
 uema.sms.nahi duzun
 mezua
 uema.sms.nahi duzun
 mezua gt (Euskadiko
 Kutxako Gazte-
 txartela baduzu)
 prezioa: 0,15 euro

Parte hartzeko data:
 Maiatzaren 13tik
 ekainaren 15era

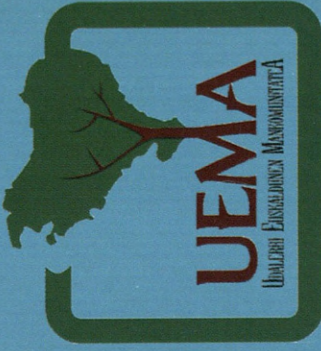

!data!o!n! n!x!n!p! a!i!o!w! n!x!o!i!x!o!p!!

Euskal Herriko 1 SMS lehiaketa

Antolatzailea

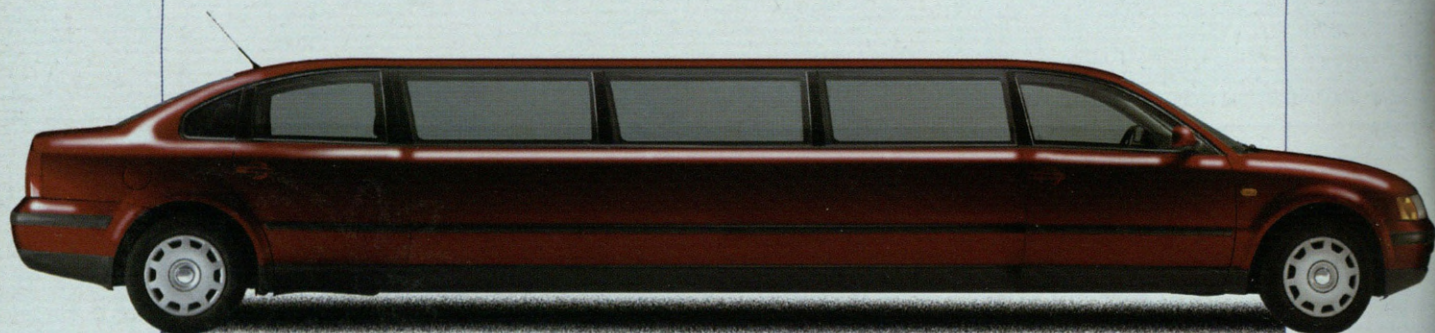
Sariak:

Scooter Yup 50
 motako motorra
 Kodak DX7630
 kamera digitala
 Sakeleko telefonoak
 Realeko eta
 Athleticceko jokalarien
 kamisetak
 Oier Zezarraren
 kamiseta
 Mahai jokoak eta
 ordenagailurako
 ioakoak
 Kamisetak, CD-
 ROMak, liburuxkak...
 Aiptek MP3ak
 (Euskadiko kutxako
 gazte txartela
 dutenen artean
 zozketatuko dira,
 soilik)

BiziaEtxealstr
puakAurrezk
aAutomobila
OsasunaDend
aBiziaEtxealst
ipuakAurrez
iaAutomobil

prezioa

zerbitzua eta estaldura

LAGUN ARO AUTOMOBILA ASEGURU BERRIA

**Merkaturatze-
eskaintza**

> lehen urtean gidabaimena kentzea, **DOAN**

LAGUN ARO
SEGUROS - ASEGURUAK

Beti zugan pentsatzen